

Onsdagen den 21 mars

Kl. 10.00

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

§ 1 Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

§ 2 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt

Herr talmannen lämnade ordet till herr utrikesministern WICKMAN, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 71 avsedda meddelandet rörande Sveriges utrikespolitik, så lydande:

Herr talman! I regeringsdeklarationen vid förra årets utrikesdebatt konstaterades att fredsutsikterna i Indokina alltjämt tedde sig små. I dag synes de indokinesiska folken äntligen ha freden inom räckhåll. Deras rätt att fritt forma sin framtid utan inblandning utifrån har bekräftats i internationella överenskommelser.

Ödeläggelsen och de mänskliga lidandena i hela Indokina nådde under det gångna året större omfattning än någonsin tidigare. Trots de häftiga striderna fortsatte fredsförhandlingarna mellan parterna i Vietnamkriget. I oktober syntes enighet föreligga om utformningen av en uppgörelse. Desto större blev besvikelsen, då denna uppgörelse inte förverkligades. I stället tvingades en upprörd värld bevittna hur Nordvietnams storstäder utsattes för krigets våldsammaste bombangrepp. Det slutliga genombrottet i förhandlingarna skedde i början av januari detta år, och den 27 januari kunde avtalet om krigets avslutande undertecknas. Detta avtal har vunnit ytterligare internationell förankring i den slutdeklaration, som den 2 mars undertecknades av den internationella konferensen om Vietnam.

Genom Parisavtalet den 27 januari om eld upphör fastslås liksom i 1954 års Genèveöverenskommelse Vietnams oberoende, suveränitet, enhet och territoriella integritet. Den militära demarkationslinjen mellan Nord- och Sydvietnam längs den 17:e breddgraden definieras såsom provisorisk utan karaktär av politisk eller territoriell gräns. Den demilitariserade zonen på ömse sidor om demarkationslinjen skall respekteras av Nord- och Sydvietnam. Återföreningen av Vietnam skall, heter det vidare i överenskommelsen, genomföras steg för steg med fredliga medel på grundval av diskussioner mellan Nord- och Sydvietnam utan påtryckning eller annektering från någondera partens sida och utan utländsk inblandning. Vapenstilleståndet skall övervakas av en internationell övervakningskommission.

Dessutom skall parterna enligt överenskommelsen respektera Laos och Kambodjas oberoende, suveränitet, enhet och territoriella integritet och neutralitet. Förhandlingar om en samlingsregering i Laos har inletts.

De tolv deltagarna i den internationella konferensen om Vietnam, häribland samtliga ständiga medlemmar av FN:s säkerhetsråd, har i sin den 2 mars antagna slutdeklaration noterat innehållet i Parisavtalet och

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

förklarat sig själva högtidligen erkänna och respektera det vietnamesiska folkets grundläggande nationella rättigheter, dvs. Vietnams oberoende, suveränitet, enhet och territoriella integritet liksom även den sydvietnamesiska befolkningens rätt till självbestämmande. Även världens övriga nationer uppmanas härtill i deklarationen.

En tillbakablick på Vietnamkonflikten visar klart dess rötter i ett kolonialt förflutet. Vad vi bevittnat har varit en både social och nationell befrielsekamp. Denna kamp, som siktar till grundläggande förändringar i de indokinesiska samhällena, kommer att fortsätta. Med hänsyn till de svåra problem som återstår att lösa kan den förväntas bli långvarig.

Avtalet mellan de krigförande samt Parisdeklarationen ger en juridisk och politisk ram för fred i Vietnam och det övriga Indokina. Men ramens fasthet beror på parternas vilja att noggrant iakttaga avtalets bestämmelser. Detta gäller både de militära och de politiska delarna av avtalet. De sydvietnamesiska parterna har åtagit sig att garantera demokratiska fri- och rättigheter inklusive frihet att bedriva politisk verksamhet. Om avtalet följes, kommer den fortsatta kampen i Sydvietnam att ske inte med militära utan med politiska medel.

Utvecklingen härvidlag kommer att uppmärksammas följas av den världsuppinion som under de gångna åren så starkt engagerat sig för Vietnams sak.

I dagarna har överläggningar inletts mellan de två sydvietnamesiska parterna för att enligt avtalet bl. a. diskutera frågan om hemsändandet av civil personal som tillfångatagits och internerats i Sydvietnam. Det är av yttersta vikt att de avtalsbestämmelser som gäller fångarnas behandling och återsändande fullt ut tillämpas. Det är illavarslande att man ännu inte kommit överens om att utse de nationella Rödakorsorganisationer som enligt avtalet skall få tillfälle besöka alla de platser där de civila fångarna finns.

Hur framtiden kommer att gestalta sig för de indokinesiska folken beror till en del av möjligheterna till en allmän avspänning i Asien. Väsentlig för denna avspänning är den strävan till utjämning av intressemotsättningarna mellan Förenta staterna och Kina, som sedan någon tid pågår. Framför allt är det här fråga om en radikal omprövning av föreställningar som bestämde Förenta staternas politik i Fjärran Östern under 1950- och 1960-talen. Man har funnit att en isolering av Kina inte främjar freden och stabiliteten i Asien. Samtidigt har den kinesiska regeringen visat öppenhet för samarbete med den makt som länge betraktades som huvudfienden.

Efter den väpnade krisen kring den nya staten Bangladeshs tillkomst förefaller läget på den indiska subkontinenten att stabiliseras. Allvarliga problem återstår dock ännu att lösa, framför allt i relationerna mellan Pakistan och Bangladesh. Någon krigsfångeutväxling har sålunda inte kommit till stand. Ett stort antal pakistanska krigsfångar sitter alltjämt i läger i Indien dit de överfördes efter krigets slut i Bangladesh. Ett betydande antal bengaler, som önskar återvända till Bangladesh, kvarhålls i Pakistan. En väsentlig orsak till det fastlåsta läget är att Bangladesh ännu inte folkrättsligt erkänts av Pakistan. Detta har även medfört att Bangladesh ännu inte kunnat bli medlem av FN.

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Efter det nyligen avslutade valet i Bangladesh ökar nu möjligheterna för den nya statens ledning att ta sig an den svåra uppgiften att lyfta landet ur den fattigdom och nöd, som var en av krisens utlösande faktorer. Ett betydande svenskt bistånd utgår till landets utveckling.

De framgångsrika förhandlingarna om en fredsuppgörelse i Vietnam har på många håll väckt förhoppningar om att förutsättningarna för fred också mellan Israel och dess grannar nu ökat. En ond cirkel av våld och motvåld har alltför länge präglat utvecklingen i detta farliga konfliktområde. I en sådan atmosfär kan en varaktig fred aldrig uppnås. Principerna för en uppgörelse har kommit till uttryck i säkerhetsrådets resolution av november 1967. Det är angeläget att dessa principer respekteras vid förnyade försök till lösning av tvistefrågorna. På grund av stormakternas särskilda roll och inflytande i området borde dessa ha vissa möjligheter att aktivt medverka till en uppgörelse. Dessa möjligheter är dock begränsade, dels till följd av stormakternas fruktan för att bli alltför djupt engagerade i konflikten, dels på grund av parternas önskan att bevara sin handlingsfrihet.

Under senare år har den internationella terrorismen blivit ett alltmer oroande problem. Små grupper av fanatiker i olika länder tillgriper allt oftare våldsmetoder som blint drabbar oskyldiga. Som reaktion häremot uppstår ofta långtgående krav på åtgärder mer ägnade att skärpa existerande motsättningar än att skapa verklig trygghet mot våldet. Internationell enighet om verksamma åtgärder mot terrorism är svår att uppnå. Själva begreppet terrorism är också mångtydigt. Regimer som själva utövar förtryck är benägna att stämpla sina motståndare som terrorister när dessa tillgriper våld. Om den internationella gemenskapen skall engageras i kampen mot politiska våldshandlingar torde det därför bli nödvändigt att koncentrera motåtgärderna till sådana handlingar som urskillningslöst drabbar oskyldiga i utanförstämde länder. Vi måste också beakta, att många former av våld har sin grund i nationella och sociala missförhållanden som den internationella gemenskapen måste bidra till att undanröja. Från dessa utgångspunkter måste Sverige liksom varje annan stat lämna sin medverkan till strävanden att motverka den internationella terrorismen som utvecklats till ett allvarligt hot mot de internationella förbindelserna, exempelvis på civilflygets och diplomatins områden.

Våld utövat av förtryckarregimer måste fördömas med samma kraft som upprorsmäns övergrepp mot oskyldiga. Det är i dag 13 år sedan Sharpevillemassakern ägde rum i Sydafrika. Det var en våldshandling utövad mot förmenta terrorister i syfte att skydda ett system vars grundläggande princip är att en ras skall ha rätt att förtrycka andra raser. Minnet av Sharpeville förbleknar inte med åren. Apartheidpolitikens företrädare visar inga tecken att vilja revidera sitt förhatliga system. Från svensk sida ökar vi biståndet till apartheidpolitikens offer.

Situationen i södra Afrika har blivit alltmer spänd under det senaste året. I Sydafrika ökar tecknen på social och politisk oro. Konflikten i Rhodesia har gått in i ett nytt skede sedan den afrikanska befolkningen entydigt bekräftat att den inte nöjer sig med mindre än självständighet och majoritetsstyre. Den isolerade Smithregimen i Rhodesia har i sin tur

sökt spärra kommunikationerna för Zambia. De förluster som därvid drabbar Zambia måste lindras genom solidariska internationella insatser. FN:s säkerhetsråd har nyligen i en resolution enhälligt värdjat till alla stater att ge omedelbart bistånd till Zambia för att landet skall kunna upprätthålla normal trafik trots gränsstängningen mot Rhodesia. Sverige kommer i anledning av den senaste utvecklingen att öka biståndet till Zambia.

I de portugisiska kolonierna fortsätter kampen för nationell frigörelse. Mordet på Amilcar Cabral, en av den afrikanska frihetskampens mest betydande ledare, innebar en svår förlust. Det torde dock inte komma att minska frihetsrörelsens kampvilja. FN:s säkerhetsråd antog förra hösten enhälligt en resolution med uppmaning till Portugal att uppta förhandlingar med alla berörda parter i syfte att förverkliga den afrikanska befolkningens rätt till självbestämmande och oberoende. Från svensk sida ökar det humanitära biståndet till befrielseströrelserna.

I Europa har tendenserna till avspänning förstärkts under det senaste året. Det ökade samförståndet mellan supermakterna, som i olika former har betydande inflytande över utvecklingen på den europeiska kontinenten, har varit en förutsättning för denna process. En central roll i utvecklingen har spelats av Brandt-Scheel-regeringen genom vars politik gamla konfliktfrågor i Centraleuropa kunnat upplösas. Inte minst för små neutrala stater som Sverige, Finland, Schweiz och Österrike är det av vikt att avspänningsprocessen kan fullföljas.

Starka krafter synes verka för att denna lovande utveckling skall kunna fortsätta. Grundläggande säkerhetspolitiska intressen talar för att supermakterna vill undvika ett återfall i det kalla kriget. De har utvecklat en sådan kapacitet i fråga om strategiska vapen att ingendera sidan kan räkna med att eliminera motsidans möjligheter att efter ett kärnvapenfall slå tillbaka med kärnvapen. De har ett gemensamt intresse att sänka rustningsnivån och begränsa rustningsutgifterna som hotar att växa i orimlig takt. De fortsatta överläggningar om begränsning av strategiska vapen (SALT) som ledde till en första uppgörelse i maj förra året är ett betydelsefullt konkret tecken på den framväxande parallelliteten i de båda makternas intressen. Jämsides härmed eftersträvar man förbättringar i det politiska klimatet. De båda supermakterna söker genom ökade kontakter förebygga konflikter sig emellan och pröva möjligheterna till samarbete. President Nixons besök i Moskva i maj 1972 var av stor betydelse i detta avseende.

Förslaget om en konferens för säkerhet och samarbete i Europa har under denna process vunnit en nästan total anslutning från berörda stater. Diskussionerna om konferensens uppläggning och syften har i sig själva varit ett inte oviktigt led i själva avspänningsprocessen. När uppslaget först presenterades från östlig sida förmodades på en del håll avsikten endast vara att få status quo i Europa formellt garanterat. Man torde numera rätt allmänt ha nått övertygelsen att en sådan konferens kan bli inledningen till ett mera fruktbart samarbete mellan alla Europas stater. Dagordningen för den planerade konferensen har blivit ett centralt problem i de förberedande överläggningar som under hösten inleddes i Helsingfors under finländskt ordförandeskap. Öststaterna synes lägga

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

huvudvikten dels vid utformningen av principerna för samlevnad mellan europeiska stater, dels vid sina möjligheter att delta i ett ekonomiskt och tekniskt samarbete och utbyte med de västliga industristaterna. På västsidan är man angelägen om att konferensen också skall öppna möjligheter till en ökad rörlighet för människor och idéer över hela Europa.

Sverige har från början intagit en positiv hållning till konferenstanken och deltar aktivt i förberedelsearbetet i Helsingfors. Vi har därvid framhållit att konferensen måste ha sin utgångspunkt i rådande läge inom och mellan staterna. En grundläggande förutsättning för att konferensen skall bli framgångsrik är därför att de deltagande staterna respekterar varandras samhällssystem och val av säkerhetspolitik. På denna grundval är det angeläget undersöka i vad mån ytterligare framsteg kan göras i riktning mot stabila förhållanden mellan staterna och konstruktiv samverkan dem emellan på olika områden.

Från svensk sida har vi understrukit sambandet mellan politisk och militär säkerhet. Härav följer att problemen kring rustningsbegränsning och nedrustning inte rimligen får förbigås vid konferensen. Samtidigt är vi medvetna om att dess arbete skulle försvåras om den även finge formen av nedrustningsförhandling. Vad vi äsyftar är att konferensen skall ge utrymme för en allmän diskussion om den fortsatta inriktningen av nedrustningsansträngningarna i vad avser Europa.

I fråga om den del av konferensens uppgift som avser samarbete på de ekonomiska, kommersiella, vetenskapliga, tekniska och kulturella områdena bör konferensen enligt vår mening eftersträva konkreta och praktiska åtgärder ägnade att underlätta och vidga samarbetet mellan staterna. Erfarenheten visar att skillnader i samhällssystem och säkerhetspolitisk orientering inte behöver utgöra hinder för utveckling av handeln och de ekonomiska förbindelserna. Handeln mellan stater skall kunna bedrivas utan någon politiskt betingad diskriminering. Även på de tekniska och vetenskapliga områdena bör förutsättningar finnas för ökat samarbete i Europa. Ökat kulturellt utbyte och vidgade mänskliga kontakter över gränserna måste vara ägnade att öka kunskapen om och förståelsen för varandras levnadsförhållanden och därmed på lång sikt främja alla staters utveckling.

Sverige kommer att vid konferensen verka för en konstruktiv och realistisk utveckling av förbindelserna mellan de deltagande länderna på alla dessa områden.

Inledandet i början av detta år av förhandlingar i Wien om ömsesidiga och balanserade reduktioner av de väpnade styrkorna i Europa innebär liksom säkerhetskonferensen en bekräftelse på avspänningsprocessens styrka. Förhandlingarna har tillkommit på initiativ av NATO-staterna och har hittills begränsats till diskussioner om deltagarantalet. I första omgången kommer de reella förhandlingarna att avse maktblockens styrkor i Centraleuropa. I detta skede har Sverige inte behov att delta. I ett längre tidsperspektiv och vid den breddning av förhandlingarna som då kan väntas är det angeläget att också de alliansfria staterna bereds tillfälle delta, eftersom detta arbete kan bli av utomordentlig betydelse för den framtida säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Förhandlingarna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen om begränsning av strategiska vapen påverkar förutsättningarna också för de mera globalt inriktade nedrustningssträvanden som sedan länge pågår inom ramen för Genèveförhandlingarna. Detsamma gäller samtalen om minskning av de väpnade styrkorna i Europa. Också de inom FN diskuterade planerna på en världsnedrustningskonferens kan få betydelse för Genèveförhandlingarnas framtid. Mot denna bakgrund borde dessa förhandlingar nu kunna drivas med ökad kraft. Sverige kommer liksom hittills att i Genève hävda kravet på fullständigt förbud mot kärnvapenprov och aktivt medverka i arbetet för en effektiv konvention mot tillverkning av kemiska vapen.

Sverige har under det gångna året lagt ökad vikt vid arbetet på att utveckla de folkrättsliga reglerna rörande humanitet i krig. På svenskt initiativ beslöt generalförsamlingen i höstas att den expertrapport som FN:s generalsekreterare låtit utarbета rörande napalm och andra brandvapen skall ges vid spridning och utsändas till regeringarna för kommentarer. Vi hoppas att kommentarerna skall ge underlag för internationellt förbud mot dessa vapen eller inskränkningar i deras användning.

Internationella Rödakorskommittén i Genève har nyligen hållit ett första möte med experter för att få fram en grundlig rapport om en rad andra moderna vapen. Det gäller bl. a. höghastighetsvapen, vissa fragmenteringsbomber och vapen med fördröjd utlösning. Även här hoppas vi att materialet skall visa på behovet av internationella förbud eller inskränkningar.

Erfarenheterna både från höstens generalförsamling och förra årets expertkonferens i Genève visar att alla mera radikala förslag möter motstånd, det må sedan gälla förbud mot områdesbombning, mot bombning av bevakningsanläggningar eller dammar liksom förbud mot vissa vapen. Bland de mindre staterna har Sverige emellertid funnit ökande förståelse för att den världskonferens som den schweiziska regeringen avser sammankalla nästa år måste ge sig i kast med dessa stora och svåra frågor.

Skyddet av den mänskliga miljön har under året blivit accepterat som en uppgift för det internationella samfundet. En effektiv miljöpolitik måste i första hand bygga på nationella åtgärder, men dessa åtgärder måste förankras i en internationell samverkan om man vill uppnå varaktiga lösningar på dagens miljöproblem. Insikten härom föranledde den svenska regeringen att 1968 föreslå FN sammankallandet av en internationell miljövärldskonferens. Denna kom till stånd förra sommaren i Stockholm och markerade ett genombrott för strävanden till internationell samverkan på detta område. Nationernas ansvar även för andra länders miljö erkändes. Det förestår nu ett långsiktigt arbete att översätta Stockholmskonferensens deklARATIONER och rekommendationer till ett praktiskt handlingsprogram. I detta arbete kommer Sverige att spela en pådrivande roll.

Det har ofta och med rätta framhållits att den svenska utrikespolitiken under senare år blivit mera aktiv. Denna utveckling återspeglar det svenska folkets starkare engagemang i det internationella skeendet. Man har blivit medveten om det ökande ömsesidiga beroendet mellan alla

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

folk. Det är för en överväldigande majoritet självklart att regeringen redovisar sin ståndpunkt i de stora internationella frågorna, särskilt när dessa berör småstaternas berättigade krav och respekten för grundläggande mänskliga rättigheter. Våra meningssyftningar i olika skeden styrs enbart av våra egna värderingar. De kan omöjligen uppfattas som en önskan att gå ettdera maktblockets ärenden eller vara uttryck för en vilja till politiskt eller militärt samarbete med det ena eller andra blocket. De tjänar att understryka vår egen beslutsamhet att bevara vårt oberoende. De står i samklang med vår bestämda föresats att fortsätta en fast och konsekvent neutralitetspolitik, stödd av ett efter våra förhållanden starkt försvar.

Sveriges neutralitetspolitik är förbunden med en vilja till deltagande i ett fruktbart internationellt samarbete.

Med våra nordiska grannländer har vi av uppenbara skäl särskilt nära förbindelser. De nordiska folken har utvecklat ett samarbete som i sin omfattning och intensitet kanske är unikt mellan fem självständiga stater. Nordiska rådet spelar en viktig roll som kontaktpunkt och som opinionsforum. Regeringarnas samarbete har under de senaste åren ytterligare utbyggts och intensifierats genom inrättandet av Nordiska ministerrådet. Det nu antagna nordiska handlingsprogrammet anger nya viktiga arbetsuppgifter.

Med de västeuropeiska staterna bedriver vi ett värdefullt samarbete både genom direkta förbindelser och inom ramen för olika organisationer såsom Europarådet. Dessa stater har givit uttryck för sin uppskattning av den roll det neutrala Sverige spelar för stabiliteten i Europa. Vårt avtal med de europeiska gemenskaperna tillgodoser avgörande svenska intressen när det gäller handelns fortsatta utveckling. Det ger oss också en möjlighet att diskutera en utvidgning av samarbetet till sådana områden som statlig upphandling, avskaffande av icke-tariffära handelshinder, miljövård, energipolitik och sjöfartspolitik.

Med de östeuropeiska staterna har vi utvecklat ett givande samarbete på flera viktiga områden. Sålunda befinner sig exempelvis våra förbindelser med Polen under stark utveckling.

Med ett stort antal utomeuropeiska stater utvecklar vi allt livligare förbindelser genom bistånd, handel och samverkan inom FN och dess olika organ.

Förhållandet till supermakterna är ett problem av särskild betydelse för en neutral stat som Sverige. Mellan dessa makters intressen och småstaternas krav på oberoende finns alltid en risk för motsättningar. Vid olika tillfällen, då sådana motsättningar blivit akuta, har våra reaktioner kommit att påverka förhållandet till Sovjetunionen och Förenta staterna.

Med Sovjetunionen har vi goda grannskapsförbindelser. Vi hoppas att på denna grundval successivt utveckla det givande samarbetet på de ekonomiska, tekniska och kulturella områdena. Sovjetunionens ökade intresse för ett alleuropeiskt samarbete bör ytterligare förbättra förutsättningarna härför.

Under senare år har Sveriges förhållande till Förenta staterna kommit att stå i blickpunkten. Skälet har varit det amerikanska deltagandet i Vietnamkriget. Med stöd av en överväldigande folkopinion har svenska

regeringen intagit en starkt kritisk attityd mot Förenade staternas Vietnampolitik. Styrkan i vår reaktion har baserat sig både på medvetandet om de lidanden som särskilt hårt drabbat civilbefolkningen och på övertygelsen att ett litet folk måste ha rätt att forma sin framtid utan inblandning utifrån. Amerikanska regeringen har reagerat genom att trappa ned de diplomatiska förbindelserna.

Vi tror att de svensk-amerikanska förbindelserna i längden är mer betjänta av att vi klargör vår beslutsamhet att hävda för oss grundläggande principer än av att vi söker dölja vår inställning. Vi har noterat den omprövning av viktiga drag i den amerikanska utrikespolitiken som nu synes vara på väg. Denna bör kunna bidra till en internationell utveckling, präglad av avspänning. Inför detta perspektiv kan vi hysa förhoppningen att motsättningar av den typ som föranletts av Vietnamkonflikten inte skall behöva uppstå i framtiden.

Det kan vara skäl understryka att det traditionella livliga utbytet mellan Sverige och Förenade staterna förtsätter. De personliga banden mellan de två folken är starka. De amerikanska och svenska samhällena har många gemensamma drag och bygger i grunden på samma demokratiska ideal. Båda står inför uppgiften att komma till rätta med det moderna industrisamhällets många komplicerade tekniska och sociala problem.

I en tid av vidgat internationellt samarbete och beroende utgör de diplomatiska kanalerna värdefulla medel för kontakt och information. Ingen stat är betjänt av att försvaga dessa medel. Inte minst i lägen då det råder politiska meningsmotsättningar finner vi det angeläget att bevara möjligheten till dialog på hög nivå. Det är vår önskan att normala diplomatiska förbindelser skall råda mellan Sverige och Förenade staterna.

Sverige betraktar allmänt sett upprättande av diplomatiska förbindelser med nya länder som ett naturligt medel att utveckla ömsesidiga kontakter och samarbete. När det gäller diplomatiska förbindelser med delade stater har det dock funnits särskilda skäl till varsamhet. Vi har sålunda velat undvika att Sverige genom erkännande av och diplomatiska förbindelser med båda delarna av vad som en gång varit en stat skulle bidra till att permanenta delningen, så länge det funnits förhoppningar om nationell återförening inom rimlig tid. Detta var länge ett väsentligt motiv för svensk återhållsamhet när det gällde erkännande av Östtyskland. Sedan de båda tyska staterna reglerat sina inbördes förhållanden har detta problem bortfallit.

Endast i ett fall saknas nu varje slag av officiella förbindelser mellan Sverige och en sedan länge faktiskt existerande stat som tidigare utgjort del av en större stat. Det gäller Nordkorea. Regeringen har funnit en omprövning av Sveriges förhållande till denna stat motiverad. Sveriges deltagande i den neutrala övervakningskommissionen i Korea kan inte längre tillmätas samma vikt i sammanhanget som tidigare. Ett mera allmänt erkännande av såväl Nordkorea som Sydkorea från utomstående staters sida skulle sannolikt bidra till de avspänningstendenser i Korea, som kunnat noteras under senare tid. För att främja detta syfte upptog Sverige förra året kontakt med Schweiz, som i likhet med Sverige är representerat i den neutrala övervakningskommissionen i Korea. De två

andra medlemmarna i kommissionen, Polen och Tjeckoslovakien, har för sin del endast erkänt Nordkorea, medan både Sverige och Schweiz har förbindelser med Sydkorea. Från svensk och schweizisk sida riktades i höstas en förfrågan till Polens och Tjeckoslovariens regeringar, huruvida de vore villiga att erkänna Sydkorea om Sverige och Schweiz å sin sida erkände Nordkorea. Denna förfrågan fick ett negativt svar från de båda berörda regeringarna, vilket vi beklagar.

Den svenska regeringen finner det emellertid inte motiverat att avvakta en förändrad hållning hos de stater som erkänt enbart Nordkorea. Ett formellt beslut att föreslå Nordkorea upptagande av diplomatiska förbindelser är nära förestående. Frågan om de nordiska staternas förhållande till Nordkorea har varit föremål för kontakter mellan regeringarna och väntas komma upp till behandling vid det förestående nordiska utrikesministermötet.

De tendenser till avspänning i stora delar av världen som berörts i det föregående är uppmuntrande. Man bör emellertid hålla i minnet att den sociala misären i u-länderna och den växande klyftan mellan rika och fattiga länder också innebär instabilitet i de internationella förbindelserna. Det är därför inte bara ett uttryck för solidaritet utan också en väsentlig fredsbevarande uppgift för de industrialiserade länderna att långt effektivare än hittills möta den tredje världens behov. För svensk utrikespolitik är det angeläget att inom ramen för våra resurser lämna vårt politiska och ekonomiska stöd till u-ländernas strävanden.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Det var med stor lättnad världsoinionen mottog underrättelse om att avtal om vapenstillestånd hade ingåtts i Vietnam. Det betyder visserligen inte att striderna helt har upphört men de synes, som väl är, successivt minska i omfång. Vapenstillestånd är emellertid inte detsamma som fred. Det kommer att dröja länge än, innan verkligt fredliga förhållanden kan åstadkommas i Vietnam och de två övriga staterna i Indokina, Laos och Kambodja. I Vietnam har med kortare avbrott strider rasat i tre årtionden. Det har varit fråga om kamp mot Frankrike, mot den japanska invasionen under andra världskriget och mellan olika politiska grupper inom landet, som fått stöd utifrån – framför allt från USA. Förlusten av människoliv har varit mycket stor. Kanske är offrens antal högst inom civilbefolkningen. Den materiella förstörelsen är enorm. Inbördeskriget har orsakat djupa sår av psykologisk art inom Vietnams folk, och dess gamla kultur hotas av total upplösning genom de följdverkningar krigshändelserna har gett upphov till. Det är inte bara USA:s bomber som gjort Vietnams folk så stor skada, det har också importen av amerikansk livsstil till Vietnam gjort. Amerikanernas sätt att leva och organisera sitt samhälle är väsensfrämmande för vietnameserna.

De avtal som hittills kommit till stånd innebär i huvudsak att USA och Nordvietnam upphört att bekämpa varandra. USA lösgör sig från kriget i Vietnam. Däremot kvarstår Vietnams egna problem att lösa liksom även de båda andra indokinesiska staternas. Båda Vietnamkrigen – det som nu avslutades genom Genèveöverenskommelsen 1954 och det som nu enligt

Parisavtalen skall avvecklas - har i grund och botten rört sig om samma huvudproblem, nämligen vem som skall ha makten i Sydvietnam. Ho Chi-minh, som kan betraktas som skaparen av Nordvietnam och var dess obestridda ledare så länge han levde, hade hela Vietnams enande i en stat som mål, och hans efterträdare har ingalunda släppt detta mål. De växlande regimerna i Sydvietnam har varit fast beslutna att inte tillåta det kommunistiska Nordvietnam att utsträcka sitt herravälde även över Sydvietnam, och samma politiska mål har USA haft för sitt militära engagemang på Sydvietnams sida. FNL och den provisoriska revolutionära regeringen har som sitt mål att erhålla den politiska makten över Sydvietnam, men hur den ställer sig till de nordvietnamesiska aspirationerna på en enda vietnamesisk stat tycks vara ovisst. PRR har på senaste tiden demonstrerat en viss politisk självständighetssträvan genom att söka kontakter med s. k. neutralistiska eller obundna stater på olika håll i världen.

De avtal rörande Vietnam som nu träffats och de resolutioner som antagits på den internationella konferensen om Vietnam i Paris nyligen stipulerar att det vietnamesiska folket självt skall få bestämma över sitt öde - lät så vara att motsägelser förekommer i vapenstilleståndsavtalet. Det talas både om det sydvietnamesiska folkets rätt att självt få bestämma vilket styrelseskick det vill ha och om Vietnams enande. Sett ur ett historiskt perspektiv ter sig de långa, blodiga och förödande krigen i Vietnam som totalt meningslösa; de meningsmotsättningar som framkallade krigen återstår alltjämt att bilägga.

Man får innerligt hoppas att detta kan ske genom politiska medel och att inte motsättningen mellan Saigonregimen och den provisoriska regeringen utlöser ett tredje Vietnamkrig efter någon tid. Bestämmelserna i Genèveavtalet 1954 om allmänna val i Vietnam rörande landets enande efterlevdes aldrig, och många är rädda för att fredsavtalen nu skall saboteras på samma sätt som skedde då. Men nu är väl förutsättningarna annorlunda; flera stater är genom övervakningen av vapenstilleståndet och genom beslutet på Vietnamkonferensen i Paris moraliskt ansvariga för att fredsarbetet i Vietnam inte saboteras. Vi får hoppas att detta förgrenade internationella ansvar tvingar de olika politiska grupperna i Sydvietnam att bilda det nationella försoningsråd mellan Thieuregimen, PRR och de neutrala grupperna som stipuleras i vapenstilleståndsavtalet och att detta råd verkligen gör sitt bästa för att skapa försoning.

President Nixon har under sina fyra år i Vita huset utvecklat en ytterst livlig politisk aktivitet, inspirerad av och i nära samarbete med sin utrikespolitiska rådgivare Henry Kissinger. För man döma av de essäer Kissinger skrivit och de tal Nixon hållit syftar Nixonadministrationen på längre sikt till att söka skapa ett helt nytt system för relationerna mellan världens stater, en ny politisk världsordning om man vill uttrycka saken på ett mera pretentiöst sätt. Detta nya system avser att ersätta den under tiden efter andra världskriget rådande bipolariteten mellan supermakterna USA och Sovjetunionen med ett flerpölat samspel mellan fem olika politiska kraftcentra, nämligen USA, Sovjetunionen, Kina, Japan och EG-blocket i Västeuropa. Dessa kraftcentra skulle genom ett komplicerat system av förhandlingar och överenskommelser av politisk,

militär, ekonomisk och kulturell natur balansera varandras inflytande och makt och därigenom definitivt trygga freden i världen för generationer framåt.

Det är Kissinger som utformat teorierna för detta nya system, och man kan givetvis ställa sig skeptisk till dessa och tycka att de smakar för mycket av djupsinnig filosofi, som inte tål en konfrontation med realiteterna i världspolitiken. Samspelet mellan de fem kraftcentra skulle komma att påminna om den situation, vari en jonglör befinner sig, då han har fem bollar samtidigt i luften. Vem skall bli jonglören i Kissingers system, som har att se till att ingen av bollarna ramlar i marken? Skall det bli USA, som därigenom skulle komma att utbyta den roll av världspolis det hittills spelat mot rollen av koordinator för strävandena efter världsfred?

Det skulle dock vara orätt att förneka att den världspolitiska utvecklingen under senare år gått i en riktning som i viss mån stämmer överens med Kissingers teorier. USA och Sovjetunionen dominerar inte längre den världspolitiska scenen på samma sätt som de gjort tidigare under efterkrigstiden. Inflytandet har ökat från de andra makter som skulle ingå i Kissinger-Nixons balanssystem, men också många medelstora och mindre stater kan numera göra sin röst starkare hörd i internationella sammanhang. I det nämnda balanssystemet skulle dock stater av denna mindre storlek få svårt att vinna gehör för sina åsikter och sina intressen. Systemet bygger på en stormaktsauktoritet, vars beslut de små staterna får underordna sig. Det är gott och väl om samspelet mellan de stora makterna kan garantera fred för kommande generationer, men de små staterna måste vara på sin vakt, så att de inte får betala freden med förtryck från de storas sida.

Under sin första presidentperiod prioriterade Nixon inom utrikespolitikens område relationerna till de bägge kommunistiska stormakterna Sovjetunionen och Kina för att genom deras medverkan söka få slut på kriget i Vietnam utan alltför stor prestigeförlust för USA självt. Nixon kunde också genom sina mycket uppmärksammade resor till Peking och Moskva inregistrera betydelsefulla utrikespolitiska framgångar. Resan till Peking markerade inledningen till en period med fredligare relationer mellan USA och Kina med gynnsamma återverkningar i fråga om försöken att skapa stabila politiska förhållanden i Östasien. Omläggningen av USA:s politik gentemot det kommunistiska Kina hade förberetts i årtal, men Nixon företog sin till synes mycket dramatiska resa i det psykologiskt riktiga ögonblicket då förberedelserna hade mognat ut. Toppmötet i Moskva hade en åtskilligt annorlunda karaktär. Förbättringen av förbindelserna mellan USA och Sovjetunionen har ju pågått en längre tid, och toppmötet hade noga förberetts genom ingående överläggningar mellan ryska och amerikanska experter i en rad konkreta frågor, och det gav också till resultat överenskommelser mellan de bägge makterna i de flesta och dessa frågor, bl. a. begränsningen av rustningarna med strategiska kärnvapen och handelsförbindelserna mellan de bägge länderna.

När Vietnamproblemet inte längre upptar huvudparten av USA:s utrikespolitiska intresse måste Vita huset sätta förbindelserna med

Västeuropa och Japan i brännpunkten. Dessa förbindelser har under Nixons första period som president inte ägnats den uppmärksamhet som hade varit önskvärd, och därför har nu staplats på varandra en mängd både intrikata och svåra problem. Lösningen av dessa problem kommer att kräva stor skicklighet och gott omdöme från amerikansk sida men också av européerna. Självfallet kommer stora krav att ställas på de senare. USA:s olösta problem mot Västeuropa gäller dess ansvar för Västeuropas militära säkerhet, dess ekonomiska relationer till EG, USA:s handelsbalans och dollarns ställning samt den fortlöpande verksamheten för en reform av det internationella valutasystemet. Det sistnämnda är ju för övrigt ett problem som inte bara berör USA och EG utan har vida större räckvidd.

USA har beslutat avskaffa värnplikten, vilket oundvikligen betyder att krigsmaktens personella resurser kommer att minska. Kan under sådana förhållanden USA behålla sina militära styrkor i den europeiska Natoorganisationen eller måste de skäras ner, eventuellt helt dras tillbaka? Krav på en minskning har ofta framförts i kongressen, även av politiker i mycket framskjuten ställning. Den demokratiska majoritetsledaren i senaten — Mansfield — har varit den främste talesmannen för dessa krav. Hela detta problemkomplex måste ventileras vid de konferenser för säkerheten i Europa samt rörande ömsesidiga och balanserade truppereduceringar i Europa, som är avsedda att påbörjas under innevarande år.

De militära säkerhetsproblemen har ju också en ekonomisk sida, och på det ekonomiska området ser det ut som om USA och EG skulle befinna sig på något av en kollisionskurs, som — om detta får fortsätta — kan leda till svåra politiska motsättningar. De ursprungligen mycket goda relationerna mellan USA och EG har undan för undan försämrats, och Nixonadministrationen intar en utpräglat kärv hållning till den gemensamma marknaden. Den anser att EG håller på att bygga upp ett ekonomiskt system som hotar att utestänga amerikanska företag från att på lika villkor konkurrera med de europeiska inom hela EG:s verksamhetsområde, dvs. inte bara dess medlemsländer utan också alla andra länder som genom association, frihandelsavtal eller preferensregler är knutna till EG. Dessutom tycks man i Washington anse att EG utsträcker sina preferenser till områden som inte organiskt hör samman med gemenskapen. Speciellt har amerikanerna retat sig på planer att knyta bl. a. Mexico och Singapore som associerade medlemmar till EG. I sommar börjar en ny förhandlingsomgång i GATT, vilken säkerligen kommer att bjuda på dramatiska moment, eftersom Nixon avser att inom ramen för denna åstadkomma klara regler för handeln mellan USA och EG. Vilka motdrag USA kommer att göra mot det expanderande EG återstår att se, men en sammankoppling av dessa ekonomiska frågor med de europeiska säkerhetsproblemen torde inte kunna undvikas. Man tar nog inte fel, om man påstår att USA kommer att kräva att Natomedlemmarna i Europa i högre grad än vad som nu är fallet skall betala för de amerikanska truppers närvaro i Europa. Vietnam och Mellersta Östern har varit de två stora krishärdarna i internationell politik under de senaste årtiondena. De inre problemen i Vietnam och dess närmaste grannstater

är inte lösta genom de överenskommelser som nu träffats, men man har anledning tro att de inte längre utgör någon fara för världsfreden. Mellersta Östern utgör däremot alltjämt en farlig oroshärd, men med hänsyn till de avspännings- och samarbetstendenser som nu gör sig märkbara i relationerna mellan stormakterna kan man kanske våga förutsätta att spänningarna i Mellersta Östern inte längre utgör någon allvarlig risk för en militär konfrontation mellan USA och Sovjetunionen, som båda har starka intressen att bevaka i området. Båda supermakterna manövrerar ganska försiktigt i Mellersta Östern. USA stöder Israel och garanterar dess säkerhet, men det kan dock inte föra en politik, som inom arabstaterna uppfattas som fiendlig mot deras intressen. USA behöver för sin alltmer ansträngda energiförsörjning upprätthålla någorlunda goda förbindelser med de på olja så rika arabstaterna i Mellersta Östern. Sovjetunionen har vunnit ett starkt förtäpelse i området genom sitt stöd åt araberna, men blandar sig ryssarna alltför mycket i de arabiska staternas inre förhållanden riskerar de bakslag, som utvisningen av de ryska militära rådgivarna och teknikerna från Egypten utgör ett exempel på.

Några nya fredsinitiativ från supermaktens sida i fråga om Mellersta Östern torde inte vara att vänta omedelbart men särskilt USA kommer säkert att ägna dessa problem större uppmärksamhet nu, när Vietnam inte längre absorberar dess intresse. Förmodligen kommer USA att hålla fast vid den linje i Mellersta Östernpolitiken man tidigare följt, nämligen att ta ett steg i taget och genom lösningar av delproblem söka skapa en bättre atmosfär för framtida mera omfattande förhandlingar mellan Israel och dess arabiska grannar för att därigenom lägga en grundval för en dräglig samexistens i framtiden. Några genomgripande "totallösningar" av problemen i Mellersta Östern lär inte vara möjliga; man får lämna åt tiden att läka de sår som uppstått. Närmast har man väl att vänta nya försök från USA:s sida att få Suezkanalen öppnad.

Vad som ytterligare komplicerar förhållandena i Mellersta Östern och inverkar negativt på strävandena att göra området mera stabilt och mindre känsligt för störningar utifrån är den starka inbördes splittringen inom arabvärlden. De extremistiska palestinska gerillaorganisationernas aktivitet under den senaste tiden, särskilt mordet på diplomaterna på Saudiarabiens ambassad i Sudans huvudstad har ytterligare understrukit hur stark denna splittring är.

Samtliga dessa organisationer bekämpar Israel, men några arbetar också för revolutioner i de mera konservativa arabstaterna, såsom Jordanien och Saudiarabien men även i Egypten och Sudan. Kuppen i Sudans huvudstad var riktad mot dessa arabstater och syftet var kanske främst att hindra någon eller några av dessa stater att sluta fredsavtal med Israel. Deras mål är att förinta staten Israel och låta de palestinska flyktingarna återvända till sitt hemland. Men deras alltmer desperata taktik, som ofta går ut över oskyldiga människor i andra länder, främjar inte flyktingarnas sak. Man måste beklaga att flyktingarna inte har kunnat skapa organisationer som med sans och måtta kan föra deras talan vid de förhandlingar rörande Mellersta Österns förhållanden som en gång måste komma.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Skall något som liknar fred kunna åstadkommas i Mellersta Östern måste också Israel moderera sin hårda attityd mot omvärlden. Brutaliteten i dess vedergällningsaktioner kan inte accepteras. Nedskjutningen av det libyska passagerarplanet får troligen inga politiska återverkningar men måste från moraliska utgångspunkter fördömas.

Vietnamkriget har i högre grad än någon annan företeelse på det internationella planet under senare år engagerat människorna. Kritiken mot USA:s politik i Indokina har varit skarp och protesterna mot de metoder amerikanerna använt i kriget har varit hårda såväl inom USA självt som inom åtskilliga andra länder. Sverige hör till de länder, där protesterna har varit starka. Denna kritik har som vi vet tagits illa upp i USA och president Nixon har reagerat genom att frysa de diplomatiska förbindelserna med Sverige på en lag nivå. Posten som USA:s ambassadör i Stockholm har inte besatts med någon ny innehavare och den nyutnämnde svenska ambassadören i Washington får tills vidare stanna hemma i Sverige.

President Nixon liksom åtskilliga andra politiker från USA:s båda partier anser att Sverige genom sitt agerande i Vietnamfrågan fört en politik, som står i strid med vårt lands officiellt proklamerade neutralitet. De saknar väl inte helt meningsfränder här hemma i Sverige. Finns det då fog för denna uppfattning? Låt mig först säga, att neutraliteten för vårt land inte kan ha någon annan innebörd än att Sverige icke ansluter sig till någon militär allians och att det söker föra en sådan politik som inte ålägger landet några militära förpliktelser men som söker bevara största möjliga handlingsfrihet, om freden i vår närhet skulle på allvar hotas. Däremot är det självklart att neutraliteten inte hindrar Sveriges regering och riksdag att ta ställning också i internationella frågor, som inte direkt berör vårt eget land. Sverige är ju medlem av många internationella organisationer och tar ställning till kontroversiella frågor inom dessa. Så har ju skett i exempelvis FN, Europarådet och OECD.

Det kan inte finnas något hinder för att Sverige inom ramen för vår neutralitetspolitik tar ställning till frågor, som faller utanför ramen för samarbetet inom de internationella organisationer som vårt land tillhör. I vilka frågor Sverige officiellt skall ta ställning och hur ställningstagandet skall utformas måste bedömas från fall till fall. Den neutrala staten måste även i ett konfliktläge kunna hävda allmänna principer som den anser värdefulla, t. ex. att ett folk självt skall få bestämma över sin egen framtid och att de krigförande skall avstå från att använda vapen med ohyggliga verkningar på de enskilda individerna och oförsvarlig materiell förstörelse. Den neutrala staten bör också kunna enträget uppmana stridande parter att bilägga sina tvister genom förhandlingar på politisk väg. Detta är ungefär vad de politiska partierna har gjort i Vietnamfrågan och fördenskull har den amerikanska regeringen ingen hållbar saklig grund för sina repressalier mot Sverige. Det bör också starkt understrykas, att kritiken mot USA i fråga om Vietnam inte innebär någon fientlig inställning mot Amerika.

Jag delar utrikesministerns uppfattning att de personliga banden mellan Sverige och Förenata staterna är starka och att de svenska och amerikanska samhällena i grunden bygger på samma demokratiska ideal.

Det är, herr talman, särskilt värdefullt att utrikesministern så klart deklarerar, att det är den svenska regeringens önskan att normala diplomatiska förbindelser skall råda mellan Sverige och Förenta staterna.

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Utrikespolitik är inte bara – och blir det allt mindre – traditionell diplomati. Den erfarenheten har vi – om inte förr – fått inpräntad i oss under de senaste årens förhandlingar och diskussioner om marknadsläget i Europa, om valutasystem, devalveringar och revalveringar. Utrikespolitik kommer – och det är det som är det intressanta – alltmer att handla om den sociala och ekonomiska verkligheten, om vårt ekonomiska samarbete med andra länder, om en politik för att trygga full sysselsättning och fortsatt välständsutveckling. I detta ligger alltså att utrikespolitik mer och mer kommer att i sin kärna gälla vanliga människors vardagsvillkor och allt mindre de diplomatiska turerna. När man därför i dagens riksdagsdebatt genom en särskild regeringsdeklaration skiljer ut de handelspolitiska och speciellt de valutatekniska frågorna från första omgången, får det bara ses som en debatteknisk uppläggning.

De internationella beroendebanden har just på dessa områden snabbt vuxit i styrka. De har i en mening vuxit för snabbt, eftersom nationalstaterna inte har kunnat anpassa sig till de nya förhållanden som internationaliseringen har fört med sig. Den vilja till gemensamma insatser för att lösa gemensamma problem som finns har inte fått tillräckligt genomslag; man har inte lärt sig att ge avkall på intressen som i ett kort perspektiv framstår som de enda nationella.

En intern ekonomisk politik på nationell grund blir helt enkelt allsvårare att föra i den växande världshandelns skugga. Man kan säga att inget land ännu har tillräcklig kunskap om hur den ekonomiska politiken bäst skall läggas upp för att svara mot en sådan helt ny situation. Man har ännu inte kunnat studera hur de interna balansproblemen smittar av sig och inte heller hur motåtgärderna påverkar andra. Risken är därvid överhängande att de stora industrinationerna försöker minska sitt internationella beroende genom en protektionistisk reträtt, genom att dra sig tillbaka och försöka bygga spärrar kring sina länders gränser. Om inte valutaproblemen kan ges en något så när varaktig och stabil lösning är den risken överhängande, och därmed ökar konfliktriskerna och minskar möjligheterna att utveckla samarbetet på andra centrala områden. - I en senare omgång kommer riksdagsgruppens vice ordförande Olle Dahlén att utförligare gå in på detta.

Vi har fått en annan dramatisk illustration till nationalstaternas oförmåga att samarbeta på ett tillräckligt effektivt sätt genom de multinationella företagens agerande. Dessa väldiga bjässar har naturligtvis gett många positiva bidrag till den tekniska utvecklingen och det ekonomiska framåtskridandet, men de har liksom tillskansat sig en sorts oberoende i finansiellt och ekonomiskt hänseende gentemot världsländerna, vilket ofta minskar de nationella regeringarnas möjligheter att effektivt bedriva sin ekonomiska politik. Och ändå är det fortfarande mycket långt till någon sorts form av internationella kontrollorgan på detta område.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Vi har en tredje fråga: miljöproblemen i vidaste mening. De känner verkligen inga gränser. Men fortfarande är – trots vad som står i regeringsdeklarationen – det internationella samarbetet ganska blygsamt. Det visar sig ofta att när miljöproblem kolliderar med något som uppfattas som ett nationellt intresse, avstannar samarbetet. Vi kan se förhållandena i Östersjön som ett näraliggande exempel. Alla vet vilka risker som följer med fortsatta utsläpp och med en snabbt växande trafik med bl. a. de största oljetransporterna. Det gemensamma samarbetet, som är nödvändigt, sniglar sig fram.

Fattigdomen i u-länderna och den växande klyftan mellan rika och fattiga länder vet vi nu alla är en ödesfråga för hela mänskligheten. Vi upprörs dagligen av skakande vittnesbörd om hur människorna har det i u-länderna, men viljan att satsa på u-hjälp och handelspolitiska åtgärder som på sikt kan höja deras levnadsstandard är det ofta klen beställt med. De rika ländernas interna och ömsesidiga ekonomiska problem blir i stället en ursäkt för att hålla tillbaka och ibland rent av minska ambitionerna:

En sådan lista på vad världen och världssambandet egentligen betyder för oss kan göras oändligt lång. En risk är naturligtvis att en del människor i insikt om problemens storlek stannar i passivitet. Det finns också en risk för att utländska beroendeförhållanden görs till en ursäkt för misslyckanden i det egna landets politik. Det är så bekvämt att kunna skylla svårigheter på utlandet – utlandet är ju sällan på plats för att försvara sig. Faktiska möjligheter att ändå handla på egen hand inom den här ramen kan man då liksom se bort ifrån. Den svenska politiken i en internationaliserad värld måste vara så klar och entydig som det över huvud taget är möjligt. Vi kan inte möta problemen vare sig med passivitet eller någon sorts isolering; det är vi alldeles för små till. Företagens rörlighet bör inte mötas med nya restriktioner utan med att man ger bättre arbetsförutsättningar här hemma. Människornas vilja att se sig om ute i världen bör inte mekaniskt mötas med nya skatter eller avgifter som minskar människornas möjligheter. En bristande vilja i andra länder att ta itu med de miljöproblem som berör oss så mycket får inte besvaras med att "det här kan vi ingenting göra åt". Internationella svängningar i handeln och konjunkturerna får inte leda till handlingsförlamning här hemma. Det faktum att Sverige är neutralt och för en alliansfri utrikespolitik får inte hindra oss från att så aktivt som möjligt söka delta i det framväxande europeiska ekonomiska samarbetet. Redan nu bör vi starta vårt eget förberedelsearbete för att så smaningom kunna utvidga handelssamarbetet med EG, självklart hela tiden på neutralitetspolitikens grund.

Det nordiska samarbetet är ett konkret exempel på vad jag här har sagt om behovet av internationell gemenskap och samkänsla. Därför att Danmark har gått in som medlem i EG och de fyra andra nordiska staterna väljer andra anknätningsformer har det nordiska samarbetet sannerligen inte blivit mindre viktigt. Det måste drivas med kraft och smidighet, och därför kan det inte få bli så att det för oss så viktiga samarbetet i Norden hänvisas till några begränsade fält, t. ex. de kulturella och sociala områden där EG-samarbetet har mindre att ge.

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Nu har de nordiska regeringarna lagt ett ambitiöst handlingsprogram, men det är i stora delar bara ett utredningsprogram. Det har en glädjande tyngdpunkt på det näringspolitiska och industripolitiska området, men det måste vidgas till att bli ett mera helläckande handlingsprogram för hela det nordiska samarbetsområdet. Det finns inom Nordiska rådet utkast till hur man där skulle gå till väga, som jag hoppas att ministerrådet verkligen vill ägna sig åt.

Avgörande för om det nordiska samarbetet kommer att stagnera eller inte blir om man känner i vart och ett av de nordiska länderna att det är meningsfullt att samarbeta. Alla tendenser att något land underlåter att rådslå eller försöker dirigera de andra skulle bli till snubbeltrådar. Jag vill verkligen hoppas att Danmark har kraft och ork att avdela kapacitet både för samarbetet i Bryssel och för samarbetet här i Norden och att Norge med sin nya politik här kan utgöra en förmedlande länk. Om Sverige i det löpande samarbetet skulle försumma att samråda och försöka finna gemensamma lösningar med de övriga länderna, då ökar risken att de centrifugala krafterna i Norden tar hem spelet, och de är faktiskt ganska starka, även om de inte finns företrädde officiellt på regeringsnivå.

Därför måste jag, herr talman, komma tillbaka till ett avsnitt av debatten i Nordiska rådet – jag tänker då på den generaldebatt som där fördes och där statsrådet Lidbom på den svenska regeringens vägnar presenterade en syn på lagstiftningssamarbetet i Norden som vållade en hel del missförstånd och irritation. Jag tänker alltså inte gå in i några detaljer på sakinnehållet i den familjelagstiftning som var den formella utgångspunkten för diskussionerna och vars innehåll tydligen har förtretat en del av Nordiska rådet. Den konservativa kritik i sakfrågorna, som skyntade mellan orden i debatten om hur man skall sköta samarbetsfrågorna, känner jag mig främmande för.

Det var alltså inte herr Lidboms inlägg i specialdebatten om äktenskapslagstiftningen som jag tror var den egentliga utlösaren av diskussionerna i Oslo – det inlägget kom senare – utan det var hans principinlägg i generaldebatten om att en lägre målsättning för det nordiska lagstiftningssamarbetet nu borde införas. Det anförde han trots att Helsingforsavtalet mellan Nordens länder såvitt jag förstår binder oss vid lagharmoniseringens princip. Nu uppfattade en del det här som en nedskrotninglinje från den svenska regeringen. Jag skall försöka göra herr Lidbom rättvisa genom att återge hans egna ord. Han sade: ”att nordisk rättshet i den ambitiösa meningen av enhetliga lagar inte längre är ett realistiskt mål att sträva mot”. Det var då som det norska utrikesutskottets ordförande – som sannerligen inte hör till de kultur-konservativa figurer herr Lidbom ibland målat ut sina motståndare som – helt indignerat frågade om inte den svenska regeringen då logiskt sett borde säga upp Helsingforsavtalet.

Jag kan inte se annat än att herr Lidbom vacklade mellan två utgångar. Dels var det fråga om att söka en större flexibilitet i lagstiftningssamarbetet än tidigare, dels försvarade han sig med att samarbetet inte heller tidigare hade varit fullkomligt. Det märkliga var emellertid att han i det senare fallet hämtade sitt huvudexempel från 1950-talet, då Helsingfors-traktaten inte existerade eller ens var påtänkt. Jag tror emellertid att det

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

som mest skapade ilskan i Oslo var att herr Lidbom avfärdade den målsättning som gällde ännu när han själv tog säte i den svenska regeringen som närmast identisk med skandinavismens drömmier på 1800-talet. Det skulle vara intressant att här i debatten få bevis för att den kylige justitieministern Kling levde i en sådan skandinavismens drömvärld.

Det finns, herr talman, i Sveriges moderna historia såvitt jag vet ingen motsvarighet till den bottenfrysning i de diplomatiska relationerna som sedan slutet av förra året råder mellan Sverige och USA. Det är en bottenfrysning som på ett skenbart motsägande sätt sammanfaller i tiden med förbättrade förbindelser mellan USA och sådana traditionella motståndare till USA som stormakten Kina och supermakten Sovjet. Men jag tror det bara är skenbart motsägande, eftersom mycket talar för att just de förbättrade förbindelserna med Kina och Sovjet har givit den amerikanska utrikesledningen en känsla av ökat spelrum gentemot irriterande men militärt och politiskt mindre betydelsefulla stater som Sverige. En sådan nedfrysning som den nuvarande mellan Washington och Stockholm skulle man förmodligen – i ett storpolitiskt mera ansträngt läge – helst ha velat undvika på amerikansk sida. I dag kan man liksom kosta på sig en överdriven reaktion, ett missnöjesutbrott och därmed bryta mot satsen att diplomatiska förbindelser bör obesekret utnyttjas när spänning råder och inte minst då.

Frågan blir nu vad som från svensk sida kan göras för att bidra till en normalisering av förbindelserna med USA. Det bör då genast stå klart att det inte kan bli tal om att göra något som i Washington kan uppfattas som att vi ber om ursäkt för eller tar tillbaka den kritik i sak mot krigföringen i Vietnam som framförts i Sveriges namn. Oavsett vad vi anser om de exakta ordalagen i den kritik som statsminister Palme framförde den 23 december 1972, måste vi göra klart för oss att det lätt skulle kunna leda till missförstånd både i USA och Sverige om kritiken togs tillbaka.

Däremot vill jag upprepa den ståndpunkt jag hela tiden haft och flera gånger redovisat: den regeringschef som väljer att yttra sig med vad som liknar en enskild människas samvetsbestämda röst måste vara medveten om att hans ord bedöms inte efter hans personligt upplevda känslor utan efter ordens effekt.

I sitt budskap till president Nixon på julafton – dagen efter det omdiskuterade uttalandet – erinrade statsminister Palme om hur "människor i det förflutna runt hela världen många gånger blickat mot Förenta staterna för moralisk auktoritet och ledning i kampen för fred och för att skydda grundläggande mänskliga värden". Det är väl uttryckt. På svensk sida bör det då vara av intresse att utnyttja och utvidga de möjligheter som erbjuder sig när det gäller kulturella och ekonomiska kontakter mellan Sverige och USA. Även små tillfällen bör tas till vara. Diplomatien bör uppfinningsrikt verka för att jämna vägen för en normalisering.

Många inom det amerikanska folket hävdar att den amerikanska statsledningen inte minst genom de stridsmetoder som kom till användning i Vietnam kom att svika demokratins sak i världen. Vi har

principiellt delat kritiken mot denna del av den amerikanska utrikespolitiken. Vi ser fortfarande de mycket stora svårigheterna att efter 18 år av meningslöst krig med amerikanskt deltagande nu nå en allomfattande politisk lösning som kan leda till en bestående fred. Men i varje fall för amerikansk del borde nu kriget vara definitivt slut. Och när så USA:s del i kriget upphört borde det finnas en väg för normalisering av förbindelserna mellan Washington och Stockholm. Önskan att normala diplomatiska förbindelser skall råda mellan Sverige och Förenta staterna delas rimligen av alla ansvarskännande grupper i det svenska samhället.

Det är som sagt möjligt, ja, rent av sannolikt att en sådan normalisering kommer att visa sig svårare i dagens relativt avspända värld än i gårdagens med dess starka spänningar mellan öst och väst. Det är då särskilt angeläget att svenska åtgärder för att bidra till en normalisering vidtas i samförstånd mellan regering och opposition. Det är, när det gäller Sveriges förbindelser med USA, av speciell vikt att intet tvivel råder om att huvudlinjen finner stöd hos en så bred svensk opinion som möjligt. Skärpta meningsskiljaktigheter på olika inrikespolitiska områden under ett valår får här inte leda till missuppfattningar.

I Mellersta Östern har man ännu inte nått förhandlingsbordet. Det är häpnadsväckande hur omedvetna arabstater och arabterrorister tycks vara om den farliga politik de bedriver. Genom att man säger nej till förhandlingar och fred med Israel tvingas den judiska staten fortsätta sin ockupation av de områden som intogs i sexdagarskriget 1967. Det är långtifrån säkert att tiden arbetar för de krafter i arabvärlden som ser förhandlingar med Israel som ett förräderi. Den oerhört snabba ekonomiska utvecklingen på västbanken av Jordanfloden – alltså områden som Israel nu ockuperat – skapar i stället kontakter och förhoppningar som gör en omedgörlig hållning alltmer svårbegriplig för de palestinier som i dag lever där. Fortsatt vägran från arabstaterna att sluta fred med Israel förstärker de krafter i israelisk opinion som arbetar till förmån för status quo.

Därför är det viktigt att man från andra länder, också Sverige, ständigt betonar att en slutlig fred bara kan uppnås genom förhandlingar i någon form mellan parterna. Avspänningen i Europa och överenskommelsen om Vietnam var ju följden av att maktblock och grupperingar till sist kunde mötas i samtal och vid förhandlingsbord. Därför borde den svenska regeringen klarare betona att samma utveckling nu bör inledas i Mellersta Östern. De krafter i arabvärlden som säger nej till förhandlingar är fortfarande det största hindret för en fredlig lösning av konflikten mellan Israel och arabstaterna.

För den som just besökt Israel är det glädjande att notera israelernas beredskap till förhandlingar i någon form om slutlig fred eller om dellösningar som kan förstärka utsikterna till fred. Nu anser sig Israel tydligen ha fått garantier för att USA inte kommer att söka tvinga Israel till eftergifter, eftergifter som skulle vara oförenliga med landets krav på säkerhet. Man anser sig tydligen ha fått garantier för att USA som medlare inte kommer med några färdiga lösningar. Löften om fortsatta vapenleveranser tycks också ha ökat känslan av trygghet.

Detta har väl stimulerat den optimism som jag fann hos många

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

israeliska politiker om att tiden nu är mogen för vad man kallar en interimslösning om Suezkanalen. Kanalen skulle åter kunna öppnas, fördjupas och breddas, och israelerna tycks vara beredda att dra sig tillbaka åtskilliga kilometer öster om kanalen mot löfte och kontroll att inga egyptiska soldater åter förs in i Sinai. Det borde vara möjligt att stilla Egyptens oro att en sådan tillfällig lösning om Suezkanalen inte blir den slutgiltiga gränsdragningen.

Snart sagt varje palestinier man träffar frågar en besökande svensk varför Jarring inte finns på plats. Samtidigt är den israeliska misstron mot FN-medlingen påtaglig. Men oavsett vem eller vilka som tar på sig ansvaret att förmedla kontakter mellan främst Israel och Egypten vore ett initiativ om Suezkanalen ett värdefullt försök att bryta dödläget. Om FN inte lyckas, blir det ännu viktigare att USA – med eller utan Sovjetledningens goda minne – kan fullfölja sina medlingsavsikter. Och nog är det väl ändå så att ett framgångsrikt medlarvärv i Mellersta Östern skulle ge den amerikanska utrikespolitiken en mycket djupare glans än skimret från alla resor till Peking och Moskva.

Det är nödvändigt att slå fast att fred i Mellersta Östern bara kan nås genom förhandlingar. Terrordåd och krigshandlingar leder aldrig till en lösning. Den extremism som är al Fatahs och andra terrorgruppers är i dag det kanske största hotet mot en fredlig utveckling. Terroristerna skapar ett klimat som försvårar kontakter mellan parterna. Därför är det nödvändigt både att ta avstånd från denna fanatism och att genom internationella aktioner bekämpa den internationella terrorismen, särskilt när den yttrar sig mot oskyldiga människor på tredje lands mark. Om demokratierna i världen kan göra det effektivt, har de också bidragit till fred och försoning i den del av världen som alltför länge levt i krig och hat.

På en rad håll i världen finns minoritetsgrupper, som förtrycks av majoritetsfolk. Ingen diskriminering är dock så systematisk och skändlig som den som utövas mot den vapenlösa majoriteten i Sydafrika.

Den sydafrikanska raspolitiken, apartheid, innebär att de mer än 15 miljonerna icke-vita inte har rösträtt i sitt eget land. De vita har i genomsnitt tio gånger högre löner än resten av befolkningen. Vita arbetare har rätt att bilda fackföreningar. Den självklara rätten saknar de vilkas hudfärg inte är vit.

Alla medborgare i Sydafrika tvingas registrera sig enligt sin ras. Detta avgör var de skall få arbeta, bo och begravas, var deras barn skall få gå i skola, vilka sjukhus de får vårdas i, vilka bussar de får åka med osv.

Afrikaner som saknar arbete har inte rätt att bo i städerna utan tvingas bo ute i särskilda reservat, som ofta har den sämre jorden. De afrikaner som får arbete i de vitas städer får inte ta familjen med sig. Familjerna måste stanna kvar i reservaten. Det är en grym och omänsklig politik.

Det finns en lag för varje tillfälle i afrikanens dagliga liv, om vilken badstrand han får använda, vilka parkbänkar han får begagna, vilka biografier han får gå på, vilka postkontor och vilken tvättinrättning han får använda osv.

Detta är ett grovt hån mot människorätten. Det är också på sikt ett allvarligt hot mot världsfreden. Den senaste tidens strejker och orolig-

heter i Sydafrika är en påminnelse om att den sydafrikanska rasstaten är en koloss på lerfötter. Förr eller senare kommer den att falla och dra med sig de lika orättfärdiga rasistregimerna i Zimbabwe, som de vita kallar Rhodesia, och de portugisiska kolonierna Angola, Moçambique och Guinea Bissau.

Tills den dagen har kommit, även om det kan dröja många år, måste vi fortsätta att ständigt fördöma och försöka utöva påtryckningar mot de systematiska övergreppen mot mänskliga rättigheter i södra Afrika.

Detta är särskilt motiverat att säga just i dag då utrikesdebatten sammanfaller med Förenta nationernas internationella dag för avskaffande av rasdiskriminering, Sharpvilledagen. För det var ju, som det påpekades i regeringsdeklarationen, den 21 mars 1960 som tusentals afrikaner i den sydafrikanska staden Sharpville brände upp sina pass som en protest mot de orimliga passlagarna. Det var då polis och militär öppnade eld mot demonstranterna, ett sjuttiototal afrikaner dödades och minst dubbelt så många skadades. Det dåd som då förövades kommer så länge rasistregimen sitter vid makten att påminna oss om dess karaktär. David Wirmark kommer senare i debatten att ytterligare belysa dessa problem i södra Afrika.

Den 22 november 1972 inleddes i Helsingfors vad som officiellt kallas "mångsidiga förberedande samtal kring frågan om en europeisk säkerhets- och samarbetskonferens". Det har inte oväntat visat sig att västmakterna i första hand velat undersöka "vilka bestämda frågor som bäst lämpar sig för fruktbara förhandlingar och en snabb lösning". Sovjet däremot har hållit före att det mest angelägna är att få till stånd en säkerhets- och samarbetskonferens och att frågan om ämnet för "fruktbara förhandlingar" skall prövas vid själva konferensen.

Sverige har här valt att gå en medelväg mellan behovet av en entydig dagordning och angelägenheten av garantier för att punkterna på dagordningen verkligen leder till något slag av enighet och samförstånd. Sverige har också valt att gå en balansgång i frågan om i hur hög grad nedrustningsärendena skall ingå i dagordningen. Det är synd att statsrådet Myrdal måste avlägsna sig. Jag hade annars tänkt fråga henne om den roll som nedrustningskonferensen i Genève just nu har och hur man skall utnyttja den till att komma framåt så att den inte i konkurrens med Helsingfors hamnar i ett fastläst läge. Man tog ju alldeles nyligen en ny start i Genève, och det står ingenting i regeringsdeklarationen om några stormaktsreaktioner på de neutralas aktivitet. Jag hoppas att statsrådet Myrdal vill ta det här tillfället att ge sin syn på hur man nu starkast och bäst skall utveckla de svenska strävandena på nedrustningsområdet.

Det är självfallet utomordentligt angeläget att den avspänning och det vidgade samarbete mellan öst och väst som uppkommit i Europa kan fortsätta. Men samtidigt som detta sägs bör man också konstatera att begrepp som "säkerhet" och "samarbete" tolkas på helt olika sätt och är liksom gjorda för att missbrukas.

Begreppet "samarbete" kan i ännu högre grad än "säkerhet" visa sig vara något ytterst kontroversiellt. På västmaktshåll har man förklarat att ett meningsfullt europeiskt samarbete bör innebära t. ex. "fritt utbyte av idéer över gränserna". Sovjetunionen kan väntas förklara sig beredd att

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

medverka till utbyte av informationer över gränserna. Men det måste, väl att märka, vara "korrekta informationer", vilket kan vara liktydigt med propaganda och rent av utkolporterande av officiella lögnar. Fritt idéutbyte riskerar att av Sovjet stämpas som "underminerande verksamhet", "spridande av förtal" etc. Enligt sovjetisk terminologi bör säkerhet och samarbete helt stämma överens och verka i samma riktning; enligt uppfattningen i väster kan -- ja bör -- här kunna uppstå konflikter. Vi har också sett hur det andliga förtrycket i form av kontroll över "oliktänkande" under senare år har skärpts i Sovjet. Det finns mycket som talar för att tövädret under Chrustjev tillhör det förflutna. Om det vittnar inte minst de maktägandes fruktan för intellektuella inflytelser utifrån.

Sedan förra utrikesdebatten har Sverige upprättat diplomatiska förbindelser med Östtyskland. Vi ser det som en framgång att de hinder som tidigare funnits för ett erkännande har kunnat övervinnas, inte minst genom den socialliberala västtyska regeringens nya östpolitik. Det är angeläget att Sveriges kontakter med Östtyskland liksom med de andra östeuropeiska staterna intensifieras, både ekonomiskt och kulturellt. Vi borde från svensk sida -- som folkpartiet i flera år har föreslagit -- kunna göra en hel del för att utveckla dessa förbindelser. De största hindren mot en sådan samverkan kan vi emellertid inte rå på, eftersom de är förankrade i de östeuropeiska staternas samhällssystem.

Under de många år då vi diskuterade ett erkännande av Östtyskland talades det ofta om att förbindelserna borde "normaliseras". Jag vill gärna understryka att en sådan normalisering ännu inte kommit till stånd. Vi kan ju inte anse att förbindelserna mellan två länder är helt "normala" när det ena landets medborgare inte har rätt att resa ur landet. Vi anser inte att förbindelserna är "normala", när posten underkastas censur och när trycksaker inte får passera gränserna. Vi kan inte anse att det råder normala förbindelser mellan två stater när släktingar inte får återförenas. Det går ännu en mur genom Berlin och taggtrådar genom Europa som är oöverstigliga hinder för de människor som lever i de socialistiska länderna. Innan dessa hinder är borta, innan människor och idéer fritt får röra sig över gränserna mellan öst och väst, innan kristna och judiska bekvännare har sin frihet att utöva sin religion eller lämna det samhälle där de inte tolereras, innan dess kan vi inte tala om några "normala" relationer mellan Sverige och Östeuropa.

Det finns också en annan mur mellan Öst- och Västeuropa som är värd att påminna om. Den världsbild vi möter i våra massmedia är i många avseenden beroende av dessa mass medias egna arbetsvillkor. I västerländska demokratier kan journalisterna lyssna till samhällskritiken, skildra de undanskuffades villkor och ge en allsidig belysning av politiska och sociala problem. I totalitära stater -- både socialistiska och andra -- är journalisten tvungen att arbeta genom de officiella kanalerna, under byråkratins överinseende. Följden blir lätt en snedvridning i rapporteringen: från de demokratiska staterna får vi mer negativa nyheter, från de totalitära mer positiva. En sådan systematisk snedvridning kan på sikt bli ett hot mot den demokratiska värdegemenskapen. Det fria samhället speglas i sin glans och i sitt elände, men det ofria bara i sin glans; från demokratierna hör vi kritiska stämmor, från diktaturerna oftast maktens

hyllningskörer.

Det är nu inte riksdagens sak att blanda sig i journalistiken, och jag hoppas att vi i denna kammare aldrig skall försöka förestava arbetsvillkor för yrkesmännen i press och etermedia. Men som samhällsmedborgare har vi ändå en rätt att reagera, och vi har rätt att fråga oss vad massmedia gör för att neutralisera de risker för förvrängda perspektiv som deras egna arbetsvillkor för med sig.

Sverige önskar goda relationer med alla stater, men det innebär inte att vi kan tuga om ofrihet och förtryck. Frihetens landvinningar är bräckliga och ständigt hotade. Under det senaste decenniet har vi blivit smärtsamt påmind om vad liberaler redan för mer än 100 år sedan inskräppte, nämligen att demokratin heller inte i sig är något säkert värn för liberala värden och en mänsklig politik. Då får vi inte tveka att säga ifrån mot de övergrepp som begås i demokratins namn och att ge vårt stöd åt de krafter som försvarar de humanitära idealen. Men vi skall heller inte försumma att höja vår röst mot det förtryck som utövas i diktaturstater, där oppositionen bara vid enstaka tillfällen är hörbar. Den alliansfrihet som Sverige slår vakt om är inte en ideologisk neutralitet. Vår åsikt om ofriheten skall vi därför inte förtiga.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Det var inte så länge sedan som jag och andra moderata talare under riksdagens utrikesdebatter brukade kritisera regeringen för bristen på intresse för de näraliggande europeiska problemen. De utrikespolitiska engagemangen tycktes – framhöll vi – stå i direkt relation till avståndet. Inlevelsen i det europeiska händelseförloppet stod icke i någon som helst rimlig proportion till intresset för motsättningar och händelseförlopp på andra sidan jordklotet.

I det hänseendet har händelsernas egen gång nu framtingat en ändring. Sverige har visserligen alltjämt varit den passive – den som anpassat sig efter utvecklingen, den som hoppat på tåget först då det väl satt sig i rörelse. Det har icke varit fråga om någon viljans Europapolitik. Men nu är vi likväl där, mitt inne i en utveckling, om vars fortsatta förlopp det är svårt att dra andra säkra slutsatser än att vårt lands ställning – ekonomiskt och politiskt – i allra högsta grad kommer att påverkas.

Jag syftar på den gemensamma marknadens utbyggnad. Jag syftar – för att gå över till ett helt annat område – på de säkerhets- och militärpolitiska överläggningar, som nu befinner sig i sitt inledningsskede.

De utvidgade gemenskaperna har öppnat nya möjligheter att på mellanstatlig nivå påverka och styra den ekonomisk-tekniska utvecklingen över gränserna. Sveriges samarbete grundas bara på ett frihandelsavtal, inte på medlemskap. Därmed är våra möjligheter att själva delta i och aktivt påverka politiken starkt begränsade. Vi tvingas att anpassa vår politik efter beslut fattade utan hänsynstagande till svenska intressen. Vi blir alltmer beroende men har frånsagt oss möjligheterna att styra beroendet.

Kriserna på valutaområdet och den lösning vårt land nu anslutit sig till illustrerar detta. Den bekräftar indirekt det berättigade i vår kritik mot

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

såväl regeringens EG-politik som dess argument för "avhoppet" från den ursprungliga öppna ansökan.

Den s. k. Wernerplanen om det ekonomiska och monetära samarbetet utgjorde ju ett av huvudskälen mot att fullfölja tanken på ett medlemskap. Att flertalet av EG-staterna nu valt att binda sina växelkurser inbördes och att låta blockets kurser flyta gentemot dollarn får betraktas som ett konsekvent uttryck för EG-samarbetets syften, inte minst på det jordbrukspolitiska området. Men lika självklart var det väl inte för Sverige att anpassa sig till EG-mönstret. Skäl kan återopas både för och emot. Detta kommer herr Burenstam Linder att utveckla senare i dag i anslutning till den deklaration vi väntar av handelsminister Kjell-Olof Feldt.

Vad som emellertid i detta sammanhang bör understrykas är att Sverige, trots vår starka reglering av valutamarknad och kapitalrörelser – starkare i dag än i förrgår – ansett sig tvingat att avstå från sin valutapolitiska handlingsfrihet och att binda sig vid EG-majoriteten och trots att Sverige icke har den medbestämmanderätt, de rättigheter och de skyldigheter som vårt land skulle ha haft som medlem av gemenskapen.

Sveriges oberoende – påstod regeringen – gick inte att förena med svenskt medlemskap i EG. De senaste veckornas utveckling visar hur tånjbart begreppet "oberoende" är i praktiken.

De kommande åren kommer att ytterligare illustrera vårt oberoende. På det ena området efter det andra kommer vårt land att finna sin rörelsefrihet låst och se sig nödsakat att anpassa sig till det europeiska mönstret. Från valutapolitikens område kommer beroendet, vare sig vi vill eller inte, att göra sig gällande på miljövärdens område, då det gäller etableringsrätten, industripolitiken, regionalpolitiken, transportpolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Vår ekonomi i vidsträckt mening kommer alltså att vävas in i det europeiska mönstret.

Det är mot den bakgrunden som vi vidhåller att Sverige bör utnyttja varje tillfälle till nya förhandlingsinitiativ och överläggningar med gemenskaperna för att ge Sverige en starkare ställning.

I Helsingfors pågår sedan i höstas förberedelser för den alleuropeiska konferens för säkerhet och samarbete som aktualiserades för några år sedan men som få europeiska stater då trodde skulle kunna förverkligas. Att överläggningar kunnat komma till stånd mellan samtliga europeiska stater utom Albanien samt Förenta staterna och Canada och att förberedande förhandlingar också kunnat upptas i Wien mellan NATO och Warszawapaktens stater om en balanserad europeisk militär styrkereduktion får ses som en konsekvens av framför allt följande företeelser på det utrikespolitiska planet, nämligen

- den amerikanske presidentens besök i Peking och Moskva,
- Moskva-avtalet i maj förra året,
- Västtysklands fördrag med Sovjetunionen och Polen,
- fyrmaktsavtalet om Berlin,
- avtalet mellan de två tyska staterna, samt
- de s. k. SALT-förhandlingarna.

Detta utgör nyckelelementen i den nya världspolitiska bilden. Därrom tror jag att alla är överens. Däremot bryter sig meningarna vid en analys

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

av de bakomliggande orsakerna och då det gäller slutsatserna för framtiden. Är det fråga om verklig avspänning i Europa? Eller är begreppen aggression och fruktan för aggression fortfarande så inbyggda i det internationella mönstret, att avspänningen bara är skenbar? Är det med andra ord fråga om en förskjutning av spänningsfälten med bibehållen oförändrad global motsättning?

Att folken och regeringarna i västerlandet – de beslutna länderna – söker avspänning och fred tror jag står utom varje diskussion. Men för avspänning krävs två parter. Hur uppriktiga är motsidans klart uttalade önskemål om fredlig samexistens?

Svaret på den frågan förutsätter en bedömning av motiven för den förändring i det sovjetryska uppträdandet som inträtt under de senaste åren i Europa och inte minst i relationerna till Förenta staterna.

På det världspolitiska fältet inträdde en omvälvning i juli 1971 i och med meddelandet att den amerikanske presidenten skulle besöka Peking. Gamla invanda föreställningar bröts ner. Den sovjetisk-kinesiska konflikten var redan då en realitet. Propagandakriget mellan Moskva och Peking hade länge pågått och pågår alltjämt med oförminskad styrka. Enligt uppgift har Sovjetunionen i dag en miljon man vid den kinesiska gränsen. I Kina grävs skyddsrum som förberedelser inför ett bombkrig.

Det var i det läget som den amerikanske presidenten tog sitt förhandlingsinitiativ. Det utlöste som bekant till en början utomordentligt hårda reaktioner i Moskva. Men Sovjetunionen har sedan dess anpassat sig till det nya balansmönstret. Det har kommit till uttryck i Vietnam och det bidrog till den lösning som sedan uppnåddes; hur slutgiltig den blir, därom vet vi intet. Det gör sig gällande på den Indiska halvön. Och nästan varje utrikespolitiskt telegram vittnar om den nya balanspolitikens följder. Men ytterst ligger fruktan bakom:

Å ena sidan Kinas farhågor för ett i Asien allt mäktigare, som det heter, imperialistiskt Sovjetvälde. Sovjets flottutvidgningar i Stilla havet och Indiska oceanen. Dess förbättrade relationer till Indien och de västra staterna i Sydostasien. Dess strävan att utnyttja Japans resurser för exploatering av naturtillgångarna i Sibirien och att vidga inflytandet i den splittrade, oljerika Mellanöstern. Det är inte besynnerligt att Kina i ett sådant läge anser sig behöva öppna nya förbindelselinjer med en part med tillräckligt stora resurser.

Å andra sidan Sovjetunionens fruktan för världens folkrikaste stat med territoriella anspråk på Sovjet och med svårigheter att inom de egna gränserna föda en växande befolkning. En statsbildning med nästan oändliga resurser, som redan behärskar kärnvapentechniken och befinner sig i inledningskedet till en väntad explosiv industriell upprustning.

Det är nära nog självklart att det måste vara ett primärt sovjetryskt intresse att i en sådan latent spänningssituation i Asien försöka säkra sina positioner i Europa. Därmed fullföljer Ryssland en gammal tradition att undvika samtidig politisk konfrontation i Asien och i Europa. Mot den bakgrunden skall den nya avspänningspolitiken i Europa betraktas.

Men också andra skäl gör det till ett klart sovjetryskt intresse att bryta ner motsättningarna på vår kontinent. Den sovjetiska ekonomin har inte kunnat följa med i den teknisk-industriella utvecklingen, utom då det

Onsdagen den
21 mars 1973

Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt

gäller militär- och stratosfärteknik. Ännu efter 50 år har sovjetsystemet inte kunnat tillfredsställa medborgarnas rimliga behov av konsumtionsvaror. Våldiga mängder vete köps just nu i Förenta staterna och färdiga fabriker i det kapitalistiska Västeuropa. Ekonomin kräver en minskning av rustningarna och ökad import av västerländsk teknologi, en import som inte är möjlig utan avspänning.

Sovjetunionen möter i dag svårigheter då det gäller att upprätthålla sin dominans inom öststaterna. Sedan 1948 är Jugoslavien fristående. Vad som kommer att hända efter Titos avgång, därom kan bara gissningar framföras. Det väpnade motståndet mot regimerna i Östtyskland, Ungern och Polen ligger visserligen långt tillbaka i tiden, men är fördenskull inte glömt. Än mindre den militära ockupationen av Tjeckoslovakien. Rumänien erbjuder genom sin självständiga utrikespolitik speciella problem.

Även inom dessa stater gör sig ekonomiska svårigheter gällande. Kraven på bättre levnadsstandard har tvingat Moskva till eftergifter. Industrialiseringen sker i relativt sett minskande grad med sovjetryska resurser och alltmera med hjälp av västeuropeiskt tekniskt kunnande och västeuropeisk utrustning. Samtidigt söker vissa av dessa stater – Ungern, Östtyskland och Polen – att mjuka upp den tidigare hårda statliga centraldirigeringen av det ekonomiska livet. Man trevar sig – men med stor försiktighet – fram på olika vägar. Förebilder hämtas från Jugoslavien.

För Sovjetunionen framstår kontrollen över och samarbetet med öststaterna som nödvändigt – försvarspolitiskt, ekonomiskt och ideologiskt. Östtysklands erkännande som en självständig stat, normaliseringen av förhållandena mellan de två tyska staterna, den eventuella tillkomsten av en europeisk säkerhetspakt, som legaliserade status quo och i varje fall indirekt erkände Bresjnevdoktrinen, ett upphörande av västs radiosändningar till Östeuropas stater, allt detta skulle på sikt vara ägnat att legitimera och befästa förhållandena mellan Sovjetunionen och Östeuropas stater.

Om man från de politiska går över till de militära realiteterna, får man en ännu mera nyanserad bild av avspänningen. Sovjetunionen har en krigspotential, som under de senaste sex-sju åren utvecklats enormt. Enligt en sammanställning, som nyligen gjordes av London Times militära medarbetare Henry Stanhope, står i dag i centrala Europa över en och en halv miljon soldater, 21 000 stridsvagnar och 4 700 flygplan för taktiskt bruk, ständigt insatsberedda mot varandra på båda sidor om gränslinjerna. Sovjetunionen är klart överlägsen i fråga om manskap med nära två mot en, i fråga om antalet stridsvagnar med tre mot en och i fråga om taktiska flygplan med två mot ett. Det är egentligen bara beträffande förband som kan utrustas med taktiska kärnvapen som läget är bättre på NATO-sidan. De pågående nedrustningsförhandlingarna i Genève ger för närvarande inte heller någon som helst antydning om resultat inom överskådlig tid – eller hur, statsrådet Alva Myrdal?

Till bilden hör också den debatt som pågår om tillbakadragning av Förenta staternas Europastyrkor. En av de många negativa konsekvenserna av Förenta staternas engagemang i Vietnam har varit den växande

isolationismen inom USA. Med allt större styrka reses krav på att Förenta staterna skall dra sig inom sitt eget skal, upphöra att vara s. k. världspolis och att reducera de bördor det amerikanska folket bär för Europas försvar. De aktuella valutaproblemen utgör en sida av det amerikanska stödet.

Vad händer om trycket från den amerikanska opinionen leder till att Amerika avvecklar sina Europaengagemang? Är Europa då tillräckligt starkt att bjuda motstånd? Det är ett problem som angär också vårt land. Även med en fullföljd klar och fast alliansfri utrikespolitik, som syftar till neutralitet i krig, är Sveriges handlingsfrihet och oberoende avhängigt av den europeiska utvecklingen. Ett Europa som inte kan räkna med Förenta staternas stöd blir väsentligt svagare än vad Europa är i dag. Är Europa svagt, försvagas också Sveriges ställning.

De säkerhetsfrågor som kommer att stå på dagordningen för den blivande europeiska konferensen har alltså ett klart samband med önskemålen om nedrustning i vår del av världen. Men redan nu kan man fastställa att Wienöverläggningarna om ömsesidiga trupp reduceringar mött svårigheter. Öst och väst tvistar bl. a. om huruvida Ungern tillhör den sektor i Centraleuropa som skall omfattas av reduceringarna. Väst anser detta självklart. Sovjetunionen hänför Ungern till Balkan. Sovjets militära styrkor i Ungern skulle därmed icke bli föremål för debatt. Medelhavsområdet faller ju utanför, liksom också Europas nordflank, där under senare år en kraftigt ökad militär uppladdning ägt rum. Murmanskområdet är i dag ett av världens största militära basområden. Det har stor global strategisk betydelse, inte minst med hänsyn till det ökande antalet kärnvapenbestyckade atomubåtar. Den sovjetiska militära överlägsenheten i förhållande till norska angränsande stridskrafter har som bekant väckt oro i vårt västra grannland. Eftersom Norge inte tillåter stationering av utländska förband under fredstid, är Norges försvar beroende av snabba förstärkningar från övriga NATO-länder.

Vad kommer – frågar sig många – eventuella nedrustningsresultat i Centraleuropa att få för konsekvenser för de båda flankområdena och framför allt för Nordkalotten? Är det ytterst bara fråga om en militär tyngdpunktsförflyttning eller vad är det fråga om? Finns här ett samband mellan de upprustningsåtgärder som nu förbereds eller äger rum i Förenta staterna och Storbritannien? Skall Murmanskbasen enbart betraktas som en länk i det globala strategiska försvaret eller är den också avsedd att få mera begränsade näraliggande uppgifter? En del av de konventionella sovjetiska styrkorna i nordområdet – speciellt amfibiekapaciteten – kan knappast motiveras av världspolitiska sammanhang, förklarade den norske försvarsministern Johann Kleppe för någon månad sedan inför Oslo militära samfund. Och han underströk att även om den *politiska* utvecklingen i Europa ger tendenser till avspänning, måste västmakterna lägga de faktiska *militära* förhållandena till grund för sin säkerhetspolitik.

Alltjämt kvarstår frågan obesvarad: Varför har Sovjetunionen koncentrerat så väldiga resurser norr om den skandinaviska halvön, trots den politiska avspänning mellan de två supermakterna USA och Sovjetunionen som utan varje tvivel ägt rum under det senaste året?

De sidor av den europeiska avspänningspolitiken som jag här berört

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

saknas nästan helt i regeringsdeklarationen. Den bild den tecknar innehåller enbart de ljusa och optimistiska konturerna. Det är detta som föranlett mig att komplettera bilden, att med andra ord försöka klarlägga vilka motiv som kan tänkas ligga *bakom* utvecklingen, att försöka fastställa vad som sker i det som synes ske. De säkerhetspolitiska slutsatser som vi kan dra för vårt eget vidkommande av det förändrade utrikespolitiska läget måste ju i sin tur omsättas i vårt försvarspolitiska tänkande. Beslutsamhet att upprätthålla ett starkt försvar är – det har ju regeringen vid upprepade tillfällen understrukit – grundläggande för vår politiska trovärdighet. Brister i realistisk information om det internationella skeendet och dess bakomliggande orsaker kan försvära de riktiga försvarspolitiska slutsatserna. Här har alltså regeringen, menar jag, ett dubbelt ansvar.

I Helsingfors har synbarligen en viss överensstämmelse uppnåtts om att den blivande säkerhetskonferensen skall behandla – förutom frågor om säkerhetspolitik och samarbete på handels, industrins, ekonomins och miljövårdens områden – även spörsmål om kontakterna över gränserna mellan människorna, ett vidgat utbyte på kulturens och utbildningens område samt ett breddat informationsflöde över huvud taget. Detta ämne har som bekant varit omstritt – från olika sidor lägger man in olika tolkningar i de här begreppen. Avspänningspolitiken har hittills icke resulterat i motsvarande lättnader för de enskilda människorna i den östliga Europahalvan. Tvärtom tycks tendenserna till en uppmjukning av det utrikespolitiska klimatet ha lett till hårdare inrikespolitiska band. I den västeuropeiska debatten och inte minst i Europarådet har brukat hävdas att ett vidgat teknologiskt, industriellt och kommersiellt utbyte mellan öst och väst nära nog automatiskt skulle föra med sig också bättre kontakter mellan de enskilda människorna och större rörelsefrihet över huvud taget. Men i varje fall hittills har inga säkra tecken kunnat inregistreras på att det ekonomiska samarbetet fått några påtagliga följder i det hänseendet. De grundsatser som kommer till uttryck i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna har alltså ingen praktisk tillämpning i Östeuropas statssystem.

För ett land som Sverige – oberoende i utrikespolitiskt hänseende och starkt engagerat i kampen för social och nationell frigörelse, som det brukar heta – borde just detta ämnesområde utgöra ett naturligt arbetsfält. Ett vidgat utbyte av tankar och idéer och ökad förståelse mellan folken borde mer än någonting annat vara på sikt ägnat att lägga grunden för en *verklig* avspänning mellan Europas folk. Att verka i sådan riktning behöver icke stå i strid med regeringsdeklarationens konstaterande, att en grundläggande förutsättning för att konferensen skall bli framgångsrik är att de deltagande staterna "respekterar varandras samhällssystem".

I slutet av regeringsdeklarationen tillkännager regeringen sin avsikt att tydligen oberoende av hur andra neutrala stater ställer sig – inom den närmaste tiden erkänna Nordkorea. Bristen på logik i den argumentation som för fram till den slutsatsen kommer senare i dag att påtalas av herr Bo Turesson.

Herr talman! Den neutralitetspolitik som vi har valt – framhåll

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Sveriges statsminister i ett anförande för några år sedan inför Foreign Policy Association – ”måste fullföljas med fasthet och konsekvens”. Detta har starkt understrukits även i andra sammanhang av både regering och opposition. ”Det är inte tillräckligt att stå utanför militära pakter”, fortsatte statsministern. ”Vi måste göra vår neutralitet trovärdig genom ett försvar på den modernaste och effektivaste nivå som kan nås utan tillgång till atomvapen. . . . Och vi måste också se till att våra internationella förhållanden och vårt handlande inte ger andra länder berättigad orsak att ifrågasätta trovärdigheten i vår politik.”

Detta s. k. trovärdighetsbegrepp har spelat en stor roll i debatterna. Det återopades i regeringens alltmer negativa och efter 1970 års val klart avvisande argumentation mot svenskt medlemskap i EG. Det hade också central betydelse i kampanjen på sin tid mot Jarl Hjalmarson och sedermera mot Sven Wedén för deras kritiska uttalanden om Sovjetunionen. Trots att Jarl Hjalmarson och Sven Wedén icke företrädde den svenska regeringen utan två oppositionspartier ansågs trovärdighetsaspekten så viktig att Jarl Hjalmarson av regeringen utestängdes från den svenska FN-delegationen. Och i riksdagens båda kamrar uttrycktes den svenska regeringens inställning med följande ord i en samtidigt uppläst deklARATION: Vårt lands möjligheter att främja fred och avspänning är ”beroende av att vi inte starkt engagerar oss på ena sidan i den politiska striden mellan öst och väst eller andra gruppbildningar. . . . Ifall vi lidelsefullt och konstant tar parti för ena sidan i de politiska grupperingar som existerar i vår söndrade värld, förlorar vi alla utsikter att verka för fredlig sammanlevnad och folkförsoning. . . . När vi valt neutralitetspolitiken, är det angeläget att vår politik rätt uppfattas och att våra avsikter vinner tilltro. Mätlösa angrepp av inflytelserika politiker mot andra staters politik motverkar den neutralitetspolitik som vi officiellt ansluter oss till. . . . Det är inte fråga om begränsning i yttrandefriheten, det gäller att vinna förtroende i andra länder för den politik som vårt land vill stå för.”

Herr talman! Det får antas att nationerna i vår omvärld och deras representanter tagit del av deklARATIONEN och att de på den byggt sin uppfattning om hur det officiella Sverige självt anser att dess neutrala politik skall presenteras och var gränserna skall dras för yttrandefriheten. Omvärlden måste i varje fall då ha fått klart för sig att även om svenska meningsyttringar i ”olika skeden styrs enbart av våra egna värderingar”, som det heter i dagens regeringsdeklARATION, och även om de ”tjänar att understryka vår egen beslutsamhet att bevara vårt oberoende”, som det också heter i regeringsdeklARATIONEN, Sverige likväl – med hänsyn till neutralitetspolitikens trovärdighet – tvingas ålägga sig vissa begränsningar i sitt framträdande både i sak och i form.

Under senare år har regeringens neutralitetspolitiska tänkande i praktiken fått en ändrad innebörd, inte minst sedan statsminister Olof Palme tagit över en del av utövningen av utrikesministerämbetets funktioner. Politiken har blivit mindre återhållsam – mer ”aktiv”, heter det i dagens regeringsdeklARATION. I vissa fall mera ”provokativ”, skulle man också kunna säga, om man inte är fullt så vänlig.

Mitt parti har riktat kritik mot denna utveckling. Vi har hävdat att

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

aktiveringen kan *dels* på sikt minska trovärdigheten till Sveriges oberoende utrikespolitiska linje, *dels också* – och det kanske är det viktigaste – skada svenska intressen. Enbart det förhållandet att politiken avsiktligt ändrats kan vara ägnat att föranleda missförstånd om Sveriges hållning. Sverige kan inte, menar vi, i sin *officiella* utrikespolitik *utan urskillning* ge uttryck för alla känslor och åsikter som avspeglas i den svenska opinionen. Där grundläggande mänskliga och demokratiska intressen trätts för när, har vi visserligen inte av opportunistiska eller kortsiktiga kommersiella intressen undvikit att uttala vår mening. Men – och detta är väsentligt – det måste ske på ett sätt och i sådana former som motsvarar den svenska utrikespolitikens primära syften: att upprätthålla trovärdigheten och att tillgodose våra egna nationella intressen. Det var precis det som regeringen sade 1959.

Vi kan nu, herr talman, konstatera att den svenska regeringens aktivitet medfört just de konsekvenser vi uttryckt farhågor för. Trovärdigheten har påverkats. Sveriges intressen har skadats. Vårt anseende och vår auktoritet har minskat.

De diplomatiska förbindelserna mellan Förenta staterna och Sverige upprätthålls i dag inte på vedertaget sätt. Den amerikanska reaktionen mot de djupt kränkande former, i vilka svenska regeringsrepresentanter uttryckt sin syn – och också en stor del av svenska folkets syn – på Vietnamkonflikten, har varit hård och bestämd. Även om vår alliansfria politik *formellt* inte uppställer några gränser för det sätt på vilket vårt land redovisar sin uppfattning om utrikespolitiska företeelser, gäller dock för det internationella umgänget länderna emellan regler som icke utan vidare kan överskridas, allra minst av länder som valt neutralitetspolitikens väg. Att regeringen i sin kritik av Förenta staterna satt sig över dessa regler är jag långt ifrån ensam om att påstå. Även socialdemokratiska regeringschefer och politiker ute i Europa delar denna mening. I annat sammanhang har jag starkt ifrågasatt det förnuftiga i den amerikanska förkastelsesdomen över regeringens handlingsätt. Jag har svårt att förstå dess styrka. Faktum kvarstår likväl. Förhållandet mellan vårt land och Förenta staterna är sämre än någonsin tidigare. Och det är allvarligt. Det skadar vårt land. Det skadar vårt lands intressen. Det har uppenbarligen rubbat tilltron till svensk utrikespolitik.

Det går inte, herr talman, att komma förbi de svårigheter regeringen själv skapat genom att skylla på den amerikanske presidentens "dåliga humör", som det brukar heta. Eller genom att antyda att bakom den amerikanska reaktionen skulle ligga enbart en personlig missnöjesyttring. En sådan bortförklaring är minst sagt naiv. Det *är* Vita huset, State Department, representanter för både majoriteten och minoriteten i kongressen, kort sagt hela det *officiella* Amerika, som har reagerat. Det ger ingen tröst att enstaka oppositionspolitiker, grupper av intellektuella och andra kritiker av den amerikanska regeringens politik gillar det lilla Sveriges hållning. Förbindelserna mellan två länder ligger som bekant på ett annat plan. President Nixons administration, stödd av en majoritet av det amerikanska folket, företräder det Amerika, med vilket vårt lands förbindelser nu frusits ner. Detta faktum kan ingen verklighetsförvanskning fördölja.

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Regeringen har alltså lyckats skada den politik som i hög grad präglades av Östen Undén och bakom vilken alla demokratiska partier stått förenade. Det var en politik som åtnjöt allmän aktning bland både stormakter och obundna stater. Vårt land var bland de första att komma i fråga för internationella fredsbevarande aktioner eller framstående internationella poster inom FN och på andra håll.

Tillåt mig ett citat, herr talman: "Om Frankrike har kunnat spela en nyttig och förmedlande roll nu och i fortsättningen" -- framhöll den nu avgående franske utrikesministern Maurice Schumann i den franska senaten i höstas -- "så är det därför att vi iakttagit tillräcklig återhållsamhet för att kunna upprätthålla kontakt med alla parter i konflikten. Om vi vill kunna verka i Vietnam efter ett fredsslut, måste vi vara på plats såväl i söder som i norr. Och Frankrike kommer att vara närvarande överallt där det sluts fred."

En sådan deklaration hade Sverige kunnat göra på Östen Undéns tid. Men inte under de senaste åren.

Jag tycker att regeringen borde ha kunnat förutse detta. Inte minst därför att de politiska handlingar som utlöste krisen -- en kris är det ju fråga om -- stött i klar strid med regeringens *egen* beskrivning av de begränsningar den svenska neutralitetspolitiken måste förutsätta av sina utövare, beskrivningar inte bara från slutet av 1950-talet och början av 1960-talet utan beskrivningar också långt senare -- även efter det att vår nuvarande statsminister blev statsminister.

Låt mig bara påminna om vår nuvarande utrikesministers anförande inför Paasikivisamfundet så sent som den 27 november 1971, ett anförande i vilket utrikesminister Wickman beskrev Sveriges utrikespolitik:

"En småstats ansträngningar att upprätthålla sitt nationella oberoende innebär inte en motsättning gentemot stormakterna. Tvärtom måste det vara ett viktigt element i en småstats utrikespolitik att skapa goda förhållanden till stormakterna. Om stormakterna har anledning att hysa respekt och förtroende för en liten stats politiska intention, minskar samtidigt benägenheten till inblandning och påtryckning. Ett vänskapligt och ömsesidigt förtroendefullt förhållande mellan alla stater tjänar avspänningens och stabilitetens sak."

Den logiska slutsatsen av den sista meningen i detta uttalande borde vara att Sverige skadat avspänningens och stabilitetens sak.

I en interpellationsdebatt helt nyligen har utrikesminister Wickman uttryckt sina förhoppningar om att normala förhållanden skall kunna återställas mellan Sverige och Förenta staterna. Samma tanke avspeglas i dagens deklaration. Jag tycker att det är utomordentligt värdefullt att man talar så klart på den punkten som man gör. Bakom dessa förhoppningar står riksdagens alla demokratiska partier -- det vet vi nu.

Fredsavtalet om Vietnam har högtidligen bekräftats vid konferensen i Paris. Steget är likväl väldigt långt till en fullständig fred, till normala förbindelser och en långsiktig lösning för de hårt drabbade folken i Indokina.

På konflikter i vår tid har utlöst så engagerade reaktioner i västvärlden. Behovet av enkla förklaringar till den stora tragedins

uppkomst och utveckling har varit betydande. I den svenska debatten har det nästan enbart varit fråga om en imperialistisk stormakts försök att hindra ett litet folk att utan inblandning lösa sina egna sociala och nationella problem. Så okomplicerad är självfallet inte förklaringen. Indokina är *inte* Tjeckoslovakien.

Det ankommer nu på den historiska forskningen att vetenskapligt beskriva konflikten bakgrund, orsaker, förlopp och upplösning. Mycket kommer säkert aldrig att bli fullständigt klarlagt. Många gåtor kommer att kvarstå. Vad man emellertid kan hoppas är att så mycket material skall kunna redovisas och accepteras, att en nykter debatt och analys skall kunna komplettera de känslomässiga bedömningarna.

I den del av världen där fullt fri opinionsbildning förekommer lär Vietnamkrigets verkningar komma att bestå för lång tid. I Förenta staterna har utrikespolitiken omprövats. Den s. k. Nixondoktrinen kommer att leda till att amerikanska militära åtaganden runt om i världen begränsas. I Västeuropa har den generation som jag representerar skakats i sin tilltro till Förenta staterna. En del av den yngre generationen -- en generation utan egna minnen från andra världskriget och det kalla krigets fruktansvärda hot mot fria stater -- betraktar i dag USA med ovilja.

Förenta staterna är en av världens största demokratier. Det betyder inte att USA är världens *mest* demokratiska land, utan endast att det är världens *största* demokratiska land. Många av de värden och de begrepp som den västerländska demokratin representerar har genom Vietnamkonflikten kommit att ifrågasättas. Det kommer att ta tid innan följderna av denna de många felbedömningarnas och missgreppens tragedi har övervunnits. Och likväl -- herr talman -- utgör i en värld, där demokratierna befinner sig i klar minoritet, Förenta staterna fortfarande den yttersta och starkaste garantin för demokratin. Det är ett faktum, som vi icke kan bortse från.

Det är därför ett klart svenskt intresse att våra förbindelser med Förenta staterna snarast normaliseras. Detta kan inte uppnås med demonstrativa gester. Jag delar helt Gunnar Heléns uppfattning på den punkten. Det är fråga om att utnyttja *alla* tänkbara tillfällen som kan stå till buds för att återställa de goda förhållanden som tidigare varit rådande.

Det ankommer självfallet inte på riksdagen att anvisa vägar för hur det målet skall uppnås. Vad vi däremot kan göra är att understryka att en förbättring i relationerna måste uppställas som mål för den svenska regeringens fortsatta handlande.

Och till sist, herr talman! Skall vårt land demonstrera på det utrikespolitiska fältet, då är det fastheten och raketten i vår svenska neutralitetspolitik som skall demonstreras. Den svenska utrikespolitikens viktigaste uppgift är att hävda vårt *eget* lands intressen och vår strävan att leva i fred och säkerhet. Den uppgiften är vår. Ingen annan skall ta den på sig, och ingen annan gör det heller. Vår oberoende utrikespolitik beror på oss själva och på vår egen vilja att hävda den.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den stora seger som det vietnamesiska folket vunnit över USA-imperialismen är betydelsefull, inte endast för dess egen fred och nationella självständighet. Den är av världshistorisk betydelse.

Det avgörande är givetvis att Vietnams folk nu kan slippa de krigets fasor, som Förenta staternas anfallskrig inneburit. Ett land ligger skövlut efter över tio år av förhärjande angrepp från den kapitalistiska världens största militärmakt. Miljontals människor har dödats eller sårats. Tio miljoner har fördrivits från sina hem. Det tar lång tid att läka såren. För hur lång tid själva naturen förstörts genom USA:s spridning av gifter kan ej exakt bedömas, möjligen är en del skador omöjliga att över huvud taget hela.

Vietnams folk möter alltså stora svårigheter. Dessa finns också på det politiska planet. Parisavtalet av den 27 januari 1973 och den internationella Vietnamkonferensens deklaration av den 2 mars 1973 fastslår bögge det vietnamesiska folkets grundläggande rätt till oberoende, suveränitet, enhet och territoriell integritet. De fastslår också det sydvietnamesiska folkets självbestämmanderätt liksom rätten att på grundval av demokratiska fri- och rättigheter fritt bedriva politisk verksamhet.

Men krafter i södra Vietnam, som stöds av USA-imperialismen, söker på allt sätt förhindra att dessa principer förs ut i verkligheten. Det är Saigonjuntan som med sin militärmakt, sin polis och sina fängelser söker motarbeta och även fysiskt tillintetgöra anhängarna av det vietnamesiska folkets enhet.

Någon självbestämmanderätt för folket i södra Vietnam, någon fri politisk verksamhet existerar inte så länge hundra tusen motståndare till Saigonjuntan-försmäktar i Thieus fängelsehålor.

Solidaritetsrörelsen för folken i Indokina får inte mattas av. Den måste fortsätta och utvidgas. Kampen i Vietnam är inte slut; den går vidare med andra medel. Mot Laos och Kambodja fortsätter USA sina terrorbombningar. President Nixon har hotat med nya militära åtgärder mot Nordvietnam.

Följande fem krav står enligt vår mening i förgrunden:

1. Att förpliktelserna i Parisavtalet strikt skall efterföljas.
2. Att USA skall inställa sitt anfallskrig mot Laos och Kambodja samt dra tillbaka alla trupper från hela Indokina.
3. Att Saigonjuntan i enlighet med Parisavtalet omedelbart skall frige alla politiska fångar.
4. Att det materiella stödet till återuppbyggnaden i Demokratiska republiken Vietnam och i de av PRR styrda områdena i södra Vietnam starkt skall ökas.
5. Att regeringen omedelbart erkänner Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering och bryter med Saigonjuntan.

Vilken internationell betydelse har segern för det vietnamesiska folket? Ett litet folk har visat att det kan stå emot och även åstadkomma ett nederlag för världens starkaste imperialistiska stat och militärmakt. Framgången för det vietnamesiska folkets kamp har bringat nytt hopp åt alla andra folk som tvingas leva under främmande förtryck. Den har haft ett mäktigt inflytande på opinionsbildningen och på aktiviteten i kampen

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

mot kapitalism och imperialism i alla andra länder.

USA:s anfallskrig under mer än tio år mot folken i Indokina har lett till ett allvarligt försvagande av dollarimperialismens maktställning. Därför tvingades president Nixon att erkänna sitt nederlag och söka dra Förenta staterna ur kriget.

Denna relativa försvagning av USA:s makt framträder på en rad områden. Bl. a. kommer den till uttryck i de ständiga kriserna för dollarn. Den uttryckes också i en kraftigt minskad prestige för Förenta staterna och deras politik över hela världen.

Utvecklingen i Latinamerika är därvid av stort intresse. De syd- och mellanamerikanska staterna har länge varit starkt beroende av dollarimperialismen. Många länder har haft och har fortfarande en halvkolonial och beroende ställning. De stora amerikanska trusterna har spelat med stater och deras produktiva tillgångar som om de varit dotterbolag. Inhemska reaktionära krafter har stötts och sedan gjorts till marionetter, all progressiv rörelse har bekämpats. De avslöjande dokument som kunnat publiceras om USA-trusten ITT (International Telephone and Telegraph Corporation) och dess försök att dirigera politiken belyser mycket vanliga förhållanden. Summa fräcka inblandning i folkens angelägenheter försöker USA överallt. Har man inte andra medel, kan man åtminstone ta hem sin ambassadör och söka skrämja med det.

Men USA:s grepp över Latinamerika har börjat brytas. Det kubanska folkets frigörelsekamp ledde till den första socialistiska staten i Amerika. Den var länge isolerad från andra amerikanska stater. Nu har isoleringen brutits. I Chile, i Peru, i Panama finns i dag progressiva regimer, som tagit upp kampen mot dollarimperialismen. Denna har inte längre en enhetlig strategi för behärskandet av Latinamerika. Den har tvingats på reträtt. Utvecklingen i Syd- och Mellanamerika kommer under de närmaste åren att gå mot allt fler kriser och nederlag för USA och dess vasaller.

Den relativa försvagning som skett av den starkaste imperialistiska makten innebär inte att imperialismens välde skulle ha brutits. Imperialismen är alltjämt oerhört stark och behärskar avgörande delar av världens produktionsapparat. Nya imperialistiska stormakter växer fram - Japan, EEC-blocket. Men tiden och utvecklingen är inte till imperialisternas fördel.

Tiden efter det andra världskriget har inneburit en genomgripande förändring av världskartan. Folk efter folk har kunnat frigöra sig från sin tidigare beroendeställning som koloniala underlydande till de stora imperialistiska kolonialmakterna. Antalet i varje fall formellt fria och oberoende länder har kraftigt ökat. Det gäller framför allt Afrika och Asien.

Men en rad folk tvingas fortfarande leva under kolonialt herravälde. Det är folken i de s. k. portugisiska områdena i Afrika - Moçambique, Angola, Guinea och Cap Verde-öarna. Det är folken i Sydvästafrika och Sydafrikanska unionen, i Rhodesia där en vit överklass härskar och använder en brutal politik av rasförtryck för att söka bevara sin ställning som kolonialherrar. Folken i dessa länder har tagit upp kampen för sin frihet och självständighet. De nationella och sociala befrielserörelserna måste ges allt stöd. Detta är en internationalistisk plikt för det arbetande folket.

Många folk som vunnit nationellt oberoende har tyvärr måst uppleva att den gamla formen av kolonialt förtryck ersatts med en ny. Utländskt kapital slår under sig gruvor och andra naturtillgångar, utplundrar land och folk, snedvrider och deformerar den ekonomiska utvecklingen. Nykolonialismen är en realitet inte bara i Latinamerika, utan också i Afrika och Asien.

Men även mot denna nykolonialistiska utplundring och de nya formerna av beroende tar folken upp kampen. Delta är också en rörelse för nationell och social frihet, som söker förankra denna i en säkrare grund. Folken kräver bestämmanderätt över sina egna angelägenheter och sin egen framtid.

Mönstret för imperialismens herravälde och utplundring har undergått viktiga förändringar. Viktiga led i själva tillverkningsprocessen flyttas nu ut från de imperialistiska moderländerna, samtidigt som stabsfunktioner och forskning bibehålls där. De s. k. multinationella företagen skapar i u-länderna industriella enklaver, små områden utan utvecklingseffekt, där vissa arbetsintensiva moment läggs ut för att utnyttja de låga lönerna. Samtidigt utvecklar dessa väldiga internationella trustar en "teknologisk imperialism" genom uthyrning och försäljning av patent, hela industri-anläggningar, hela paket av metoder, produkter och produktionsmedel.

Koloniernas, halvkoloniernas, de beroende ländernas ekonomi splittras sönder alltmera i delar som saknar inbördes förbindelser. Det kan ske en industriell tillväxt på vissa områden, men det äger inte rum någon grundläggande industrialiseringsprocess.

Dessa nya former av beroende understryker ännu mera riktigheten av åsikten, att underutvecklingen endast kan hävas genom en social revolution. Det är bara därigenom man kan bryta sönder de strukturer inom länderna som upprätthåller det av imperialismen skapade produktionsmönstret och som binder dem vid den imperialistiska ekonomin. Utan en planerad ekonomi och socialism finns det ingen väg ut ur den underutveckling som allttjämt är problemet för en överväldigande majoritet av världens länder och folk. De andra stigar som hittills prövats har lett till att u-ländernas folk på nytt fastnat i beroendets dy.

En viktig del av kampen för folkens oberoende, mot imperialismen, är åtgärder för att motverka och bryta ner de s. k. multinationella företagen. Dessa bör hellre kallas imperialistiska trustar. Detta är väsentligen inte en fråga om utredningsarbete – kunskapen om dessa trustars verksamhet är mycket stor – utan det är en uppgift i den politiska och fackliga kampen.

Var står Sverige i denna bild? Det nutida Sverige är en imperialistisk stat. För att öka sina profiter jagar de svenska storbolagen efter en större del av världsmarknaden. De exporterar kapital och flyttar fabriker och produktion till andra länder. Svenskt kapital sammanflätas med kapital från andra stater. Svensk och utländsk storfinans går samman för att plundra folken i Västeuropa, Asien, Afrika, Amerika.

Svenska kapitalisters investeringar i utlandet har kraftigt ökat under de senaste åren. Under åren 1969–1971 uppgick de till sammanlagt 4 miljarder kronor, i fjol enbart till nära 2 miljarder kronor. Antalet anställda i svenskägda företag utomlands har ökat från 130 000 år 1960

till ca 250 000 i dag. Det är storföretagen som dominerar kapital-exporten. En undersökning från 1965 visar att ca 1 600 företag hade investeringar utomlands. 15 företag svarade emellertid för inte mindre än 44 procent eller nära hälften av omsättningen för dessa svenskägda dotterbolag.

De svenska storföretagen exporterar kapital till andra länder därför att de förväntar sig högre profiter av denna anläggning. De stora svenskägda internationella trusterna följer samma mönster som övriga multinationella företag. Deras syfte är utsugning och utplundring av folken i Sverige och i andra länder.

Folken i Brasilien och Chile, i Portugal och dess kolonier, i Sydafrika, i Asien möter Sverige i form av utländska investerare, utländska kapitalister. De svenska storföretagen söker utnyttja den fascistiska lagstiftningen och polisterrorn i Spanien, Grekland, Sydafrika och Portugal för att minska sina lönekostnader. Utsugningen är ännu brutalare i dessa länder. Genom att flytta utomlands kan man också hålla nere de svenska arbetarnas löner. Afrikanska, portugisiska och svenska arbetare säljer i allt större utsträckning sin arbetskraft till samma arbetsköpare.

Svenskt kapital i utlandet har samma målsättning som här hemma – att öka sina profiter. Man försöker pressa ned lönerna och pressa upp arbetstempot där som här. I länder med reaktionära regimer utgör dess verksamhet ett stöd för regimen. Låt mig citera ett uttalande av den sydafrikanske advokaten Joel Carlsson som nyligen besökt Sverige. Han säger:

”Neutralitet finns inte längre. Antingen stöder man status quo eller också stöder man en förändring. Därför stöder utländska företag i Sydafrika förtryckarna, däribland en del svenska: SKF, Volvo, Electrolux och SAS. De legitimerar alla regimen.”

På samma sätt är det med de många svenskägda företagen i Portugal och Spanien, med de många svenska exportföretag som har försäljningsrepresentanter även i de områden i Afrika där folken är inbegripna i en strid på liv och död mot den portugisiska kolonialmakten. Svensk storförfinans stöder med investeringar och utrikeshandel reaktion, rasförtryck och fascism.

Svenskägda företag är verksamma också i vissa länder där folken tagit upp kampen mot det utländska inflytandet, mot imperialismen. Vid AGA:s anläggningar i Chile har arbetarna de senaste dagarna strejkat mot den hårda utsugningen genom svenskt kapital. Vår solidaritet är självfallet alltid med de strejkande chilenska arbetarna, inte med de svenska kapitalägarna.

Sverige har två ansikten inför folken i världen. Det finns en stark progressiv opinion i detta land som bestämt tagit ställning mot Förenta staternas anfallskrig i Indokina och som stöder de nationella och sociala befrielseströrelsernas och u-ländernas kamp. Den opinionen har mött en stark uppskattning hos folken världen över. Denna solidaritetsrörelse måste ytterligare stärkas och utvecklas.

Sveriges andra ansikte är den imperialistiska ekonomins. Och denna sida av Sverige är än så länge den avgörande, den som folken i andra

länder möter i sin dagliga kamp för livsuppehälle, trygghet och framsteg. Svensk imperialism är en del av ett världssystem för utplundring av folken. Frigörelse ur detta system förutsätter en grundläggande förändring av politiken i landet.

Detta betyder inte att det i nuvarande läge skulle saknas olika handlingsmöjligheter. Sverige har en relativ rörelsefrihet inom systemets ram. Målsättningen anser vårt parti skall vara en konsekvent antiimperialistisk politik. Vi strävar att befordra varje steg i denna riktning. Först därigenom kan också den alliansfria politiken göras konsekvent.

Sveriges avtal med EEC har nu trätt i kraft. Vänsterpartiet kommunisterna var det enda parti som i riksdagen bekämpade undertecknandet av dessa avtal. Vi har inte sett något skäl att ändra vår uppfattning. Avtalen gynnar ensidigt storfinansen, missgynnar framför allt arbetare och tjänstemän men även andra befolkningsgrupper såsom mindre företagare etc. Vi kommer att verka för att dessa avtal skall uppsägas.

En viktig följd av avtalen med den västeuropeiska ekonomiska gemenskapen är att den svenska utrikeshandeln tenderar att ännu mera koncentreras till Västeuropa. Det finns stor risk för att handeln särskilt med u-länderna och med de socialistiska länderna kommer att minska. Detta skulle vara en mycket skadlig utveckling. Man måste med all kraft söka förebygga den.

Sveriges handel såväl med u-länderna som med de socialistiska staterna visar en stagnation och även en viss nedgång under de senaste åren. Målsättningen måste tvärtom vara att kraftigt öka denna handel. Därigenom kan också en nödvändig motvikt skapas mot den allt starkare ekonomiska dragningskraft från Västeuropa, som släppes loss genom EEC-avtalen. Det är angeläget att regeringen framlägger en plan för låt oss säga de närmaste fem åren med åtgärder som avser att konkret öka den svenska handeln med u-länderna och med de socialistiska staterna. I likhet med Finland bör Sverige undersöka det lämpliga i att ta upp direkt kontakt med de europeiska socialiststaternas ekonomiska organisation, SEV eller Comecon. Utrikeshandeln kommer i ökad grad att ta formen av stora paket med industrianläggningar, projekteringar osv. Regeringen bör konkret undersöka även andra samarbetsprojekt med SEV än exempelvis den diskuterade ledningen för import av naturgas.

En förändring av den svenska handelspolitiken så att den får en mera jämn fördelning på olika länderblock än för närvarande är också en förutsättning för att den svenska valutapolitiken skall kunna få en mera självständig karaktär. Vänsterpartiet kommunisterna har hårt kritiserat bindningen till USA-dollar, som tagit sig uttryck bl. a. i de stora stödköpen av dollar under valutakrisen. Dessa stödköp har inneburit stora förluster som den svenska allmänheten till sist tvingas betala. Regeringen bör göra självkritik på denna punkt och medge att dess politik varit felaktig.

Den senaste åtgärden i valutaspelet är bindningen av kronan vid den västtyska marken i stället för vid USA-dollar. Denna åtgärd innebär självfallet ingen lösning av valutaproblemen, och den kommer att binda Sverige ännu hårdare vid EEC-blocket, men den är intressant framför allt som en notering om dollarimperialismens sjunkande sol. Så länge

imperialismen finns med dess språngvisa förskjutningar i styrkeförhållandet mellan de olika makterna kommer också valutakriser att uppträda. Vad ett litet land som Sverige kan och måste göra är att söka bryta beroendet av de stora imperialistiska makterna också på valutaområdet. Sverige måste föra en självständig politik och den skall formas i folkets intresse, inte i exportkapitalets.

En viktig förutsättning för att de små folken skall kunna hävda sin självständighet och göra sina röster hörda är att den nuvarande utvecklingen med ökande rustningsutgifter kan brytas. Hos stormakterna har en ständigt växande arsenal av massförstörelsevapen anhopats. Små stater som Sverige har följt med i kapprustningen.

Denna anhopning av militära förstörelsemedel utgör ingen fredsgaranti. Den utgör ett hot mot freden. Det gör även de militära blocken. Sverige bör i alla sammanhang, bl. a. vid den kommande europeiska säkerhetskonferensen, med kraft hävda att en process av verklig nedrustning måste inledas och att militärblocken måste upplösas. Därigenom skulle också kunna frigöras stora ekonomiska resurser som kan användas för att lösa världens brännande problem.

Vänsterpartiet kommunisterna har under en lång följd av år krävt att regeringen skall uppta diplomatiska förbindelser med Demokratiska folkrepubliken Korea. Vi hälsar därför med stor tillfredsställelse regeringens deklaration att sådana förbindelser snart skall inledas. Låt denna kloka men något senkomna handling följas av en annan lika klok – erkännandet av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Får jag slutligen, herr talman, i anslutning till ett tema som spelat stor roll i samtliga borgerliga partiledares tal säga att vi inte anser nuvarande läge i förhållandet mellan Sverige och USA på det diplomatiska området vara något som skapar stora bekymmer, ännu mindre någon katastrof. USA:s hemkallande av sin ambassadör i Stockholm och vägran att ta emot en av riksdagens ledamöter som svensk ambassadör var ett fräckt försök till utpressning. Nixon kommer förr eller senare att tvingas ändra på detta. De ängsliga inläggen från herrar Helén och Bohman påskyndar inte denna process utan kan, om de över huvud taget har någon effekt, komma att fördröja den genom att uppmuntra utpressarna.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! För utrikesministern är en utrikesdebatt kanske en aning fräschare än för de andra deltagarna i debatten. Det åligger utrikesministern att inleda debatten genom att uppläsa en deklaration, som är utdelad och känd på förhand. Själv befinner han sig i den gynnsammare positionen att få lyssna till inlägg som i varje fall i teorin skulle kunna vara fräscha.

Jag har med stort intresse lyssnat på de partiledare som har varit uppe. På många väsentliga punkter i bedömningen både av den internationella utvecklingen och av vår egen politik föreligger det i dag liksom vid andra utrikesdebatter här i riksdagen en betydande och stor enighet. Men enigheten är icke fullständig. På en mycket allvarlig punkt – det gäller tolkningen av vår neutralitetspolitik – är vi icke eniga; framför allt herr

Bohman fullföljer här en gammal tradition i högern och numera moderata samlingspartiet. Jag får anledning återkomma till detta, men innan jag gör det kanske herr talmannen tillåter att jag något uppehåller mig vid en del andra frågor som berörts.

Först och främst är vi – vilket är glädjande och naturligt – eniga i vår värdering av uppgörelsen i Vietnamkonflikten. Vi känner alla en stor lättnad över att krigshandlingarna äntligen är slut. Men samtidigt har det framgått av de tidigare inläggen i debatten – av herrar Fälldins, Hermanssons och Heléns men kanske inte så mycket av herr Bohmans – att man kan hysa en viss oro för framtiden. Detta framgick också av regeringsdeklarationen. Det svenska folkets engagemang i Vietnamkonflikten är jag övertygad om kommer att fortsätta, helt enkelt därför att den kamp som Vietnamkonflikten i sista hand handlar om, nämligen en fullständig frigörelse från ett kolonialt förflutet, är en kamp som ännu icke är avslutad. För att den kampen nu skall kunna föras med politiska medel i stället för med militära medel krävs att det avtal som parterna ingått verkligen blir uppfyllt. Det finns en betydande oro hos många för att så inte kommer att bli fallet.

Särskilt på en punkt har den svenska opinionen med rätta gett uttryck för en betydande oro. Det gäller behandlingen av de politiska fångarna. Om politisk aktivitet skall tillåtas – och det skall den enligt avtalet – är det en självklar förutsättning att de politiska fångarna blir frigivna; annars föreligger ingen politisk frihet.

Vad sedan gäller den avspänningsprocess, det stora politiska händelseförlopp, som vi har anledning att ta ställning till vid utformningen av vår politik, så har herr Fälldin och jag utan vidare en gemensam syn på innebörden av denna process. Man kan naturligtvis alltid diskutera stabiliteten i avspänningen. Det finns i och för sig inte någon sådan lagbundenhet i den nu inledda avspänningsprocessen att den obönhörligt måste fortsätta. Därför finns det skäl att analysera de motiv som ligger bakom stormakternas roll i avspänningsprocessen. De inlägg som gjorts här i dag är ju olika försök att göra en sådan analys.

Utgångspunkten för analysen måste vara den förändring som inträffade i relationen mellan USA och Sovjetunionen i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet, nämligen att förhållandet mellan USA och Sovjet skulle baseras på likställighet när det gällde strategiska kärnvapen och därmed – vilket naturligtvis ur amerikansk synpunkt var ett oerhört viktigt steg – ett uppgivande av den gamla överlägsenhetsdoktrinen. Man kan fråga sig hur varaktig denna inställning kommer att bli från de båda supermakternas sida. Att inställningen motsvarar båda parterns intressen i dagsläget är alldeles uppenbart.

Varaktigheten i denna uppfattning om intressena kan man som sagt ha olika meningar om. Med hänsyn till de starka intressen som ryssarna har av att den nuvarande politiken fullföljs – betydande ekonomiska intressen inte minst – och till den förskjutning i den amerikanska politiken, som har ägt rum i relationerna med Sovjet och Kina, samt till de stora ekonomiska förhandlingsuppgifter som amerikanerna står inför under de kommande åren, tycks alla skäl tala för att den avspänningsprocess som vi under de senaste åren har sett så många påtagliga symptom

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

på också kommer att fortsätta.

Den har förstärkts också av den europeiska utvecklingen. Den tyska politikens uppläggning inte bara i utrikespolitiskt avseende utan också Brandt-Scheels inrikespolitiska framgång bör tas med i bilden. Den mycket starka förankring som avspänningspolitiken har i inrikespolitiken i Tyskland — över huvud taget har avspänningspolitiken i både Västeuropas och Östeuropas länder en mycket stark folklig förankring — är ytterligare en faktor som talar för att avspänningen kommer att fortsätta.

Detta betyder inte att vi kan utesluta förändringar i den, men det är nödvändigt i denna som i andra politiska frågor att man gör en bedömning av vad man anser vara den huvudsakliga sannolika inriktningen av den fortsatta utvecklingen. Slutsatsen måste bli att avspänningen sannolikt kommer att fortsätta, en utveckling som självfallet är önskvärd ur vår synpunkt.

Det verkade av herr Heléns och ännu mer av herr Bohmans inlägg både i årets debatt och i fjolårets debatt som om det skulle föreligga en motsägelse i avspänningsprocessen. Å ena sidan pågår en avspänning mellan staterna, men å andra sidan föreligger icke någon "avspänning" inom framför allt de östliga samhällssystemen; tvärtom märker man en viss ideologisk uppstramning internt på östsidan parallellt med den utåtriktade utrikespolitiska avspänningen. Med denna motsägelse skulle det inte kunna bli frågan om någon verklig avspänning. Jag vill minnas att herr Helén uttryckt det så att det inte går att tala om normala förbindelser mellan staterna, så länge samhällssystemen och medborgarnas ställning i de olika ländergrupperna skiljer sig så starkt från varandra som de gör i dagsläget.

Jag tror tvärtom, herr Bohman och herr Helén. Det är inte bara möjligt med en avspänning trots bevarad skiljaktighet i samhällssystemen. Jag skulle t. o. m. vilja säga att förutsättningen för att avspänningsprocessen skall fortsätta är att man accepterar dessa skiljaktigheter och icke ser den allmänna utrikespolitiska avspänningspolitiken som ett instrument att förändra motpartens samhällssystem. Om man har den senare utgångspunkten, uppger man möjligheterna att nå framgång i avspänningspolitiken. Jag har icke hos någon ansvarig politiker i Europa vare sig direkt mött eller sett några tecken på att den Bohman-Helénska "uppläggnings" när det gäller avspänningspolitiken skulle vara vare sig realistisk eller önskvärd.

Vi har också mycket klart deklarerat den ståndpunkt som detta är ett uttryck för vid vårt deltagande i säkerhetskonferensens förberedelser i Helsingfors. Den avspänningsprocess som jag har talat om ligger i hög grad — vilket framgår tydligt redan av den deklaration som jag läst upp — i Sveriges nationella intresse. Det är en självklar uppgift för oss att uppträda aktivt till stöd för denna process och göra det såväl i Helsingfors som i andra sammanhang.

Det skulle i och för sig vara frestande att gå in på flera andra aspekter på utrikespolitiken, som tagits upp i de tidigare inläggen. Det är självklart — det har understrukits av flera talare och fanns också i regeringsdeklarationen — att vår neutralitetspolitik icke utesluter en mycket stark vilja till

samarbete och samverkan. Utrikespolitiken är redan i dag – på den punkten har herr Helén alldeles rätt – och kommer i framtiden ännu mer markant att bli en fråga om samverkan på ett allt vidare fält av för medborgarna centrala frågor.

Det nordiska samarbetet måste alltid vara en tyngdpunkt i vår utrikespolitik.

Beträffande samarbetet med EEC har det återopats i debatten här att erfarenheten av den gångna utvecklingen skulle ha visat – det är ju inte någon lång erfarenhet vi har – att vårt avtal skulle ha skapat svårigheter för oss i det samarbete som vi önskar med EG-staterna. Jag tror det var herr Bohman – som framför allt var inne på frågan – som sade, att nu har vi fått anpassa oss till en valutalösning som EG-staterna har kommit överens om och som vi icke har kunnat påverka. Jag skall inte gå in i detalj på denna fråga. Den kommer upp senare i samband med handelsministerns deklaration. Jag vill bara påpeka att den historiska sanningen är att det inte blev någon EG-lösning. Det fanns icke någon EG-lösning för oss att ansluta oss till. Det blev en lösning som på pragmatiska grunder nåddes av ett antal stater med i denna fråga besläktade intressen. Denna lösning har vi anslutit oss till och vi har gjort det i former som visar att de institutionella problem – säg också gärna de ideologiska problem eller teologiska problem – som vi mötte när vi diskuterade den här typen av samarbete under våra avtalsförhandlingar knappast har någon betydelse alls när de praktiska frågorna dyker upp. Utvecklingen har motsvarat den optimistiska syn som vi hela tiden har haft på frågan om vårt samarbete med EEC: när de samarbetsfrågor dyker upp som är intressanta för båda parter – för oss och för vår motpart – då kommer det också att visa sig möjligt att finna pragmatiska lösningar på dem. Detta har bekräftats – och det är viktigt – i valutafallet, och det har även bekräftats av en serie andra erfarenheter som vi haft under den gångna tiden.

Herr talman! Det jag uppfattat som väsentligt i dagens utrikesdebatt är den syn på svensk neutralitetspolitik som har deklarerats av olika deltagare i debatten. Jag lyssnade med särskilt intresse på herr Fälldin som klart definierade neutralitetspolitiken och särskilt – och det är det som är intressant för dagen – dess samband med vad som kallas de svensk-amerikanska förbindelserna. Herr Fälldin underströk – och jag tror att han gjorde det lika starkt som vi har gjort det i regeringsdeklarationen – att neutralitetspolitiken icke innebär något hinder för Sverige att ta ställning i kontroversiella frågor. Vilka kontroversiella frågor vi tar ställning till det får vi givetvis bedöma själva från fall till fall.

Jag tror att det är väldigt viktigt för oss här i riksdagen – och självfallet är detta också väsentligt för utomstående länder – att det står fullkomligt klart vad svensk neutralitetspolitik är och vad den icke är. Vår svenska neutralitetspolitik är helt naturligt baserad på vår egen historia och våra egna erfarenheter. Den är baserad på geografiska och strategiska förhållanden och den har – vilket är ett enligt min mening fundamentalt drag – en stark folklig förankring. Den är för oss det främsta medlet att skydda vårt oberoende. Den kräver, för att vara trovärdig och effektiv, ett starkt försvar. Den kräver i fredstid att vi

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

avstår från alla sådana bindningar som kan skapa något tvivel om vår vilja och vår förmåga att i händelse av krig med vapen försvara vårt territorium. Därför kan vi självfallet i fredstid icke ingå några militärallianser. Vi kan inte heller binda vår utrikespolitik till någon existerande grupp av stater. Vi vägrar t. o. m. — som kammarens ledamöter väl vet att ingå avtal om konsultationer med andra stater. Ett medlemskap i EEC, med åtföljande utrikespolitiska samordning, var neutralitetspolitiskt omöjligt.

Jag kanske kan passa på tillfället att tillägga att utvecklingen hittills har bekräftat riktigheten av denna bedömning när det gäller medlemskapet i EEC och neutralitetspolitiken. Jag syftar på det utomordentligt intensiva utrikespolitiska samarbete som förelegat mellan de nio i Helsingfors. Det hade, menar jag, varit fullkomligt omöjligt för en svensk utrikesminister att uppträda vid konferensen i Helsingfors som medlem i EEC med bevarad trovärdighet för den svenska utrikespolitiken. De nio har ju icke bara haft konsultationer med varandra inbördes utan de har haft dessa konsultationer just med ett syfte — som hela tiden klart har deklarerats — nämligen att komma fram till gemensamma ståndpunkter. Dessa gemensamma ståndpunkter företräds på gruppens vägnar av olika, härför utsedda medlemmar. I den mån någon känner något behov av en konkret bevisning för den svenska regeringens bedömning av EEC-medlemskapets oförenlighet med neutralitetspolitiken — och herr Bohman borde höra till dem — så har en bekräftelse härpå kommit, och kanske ännu snabbare än vi räknade med när vi hade den senaste debatten i denna fråga.

Vad jag sagt är alltså att den svenska nationens vilja att effektivt försvara sin neutralitetsställning i händelse av krig är den fundamentala innebörden av vår neutralitetspolitik. Det är också så det uppfattas utomlands och det är en självklar uppgift — en förpliktelse, skulle jag vilja säga — för regeringen att tilltron till denna vilja och denna förmåga att bevara neutraliteten i händelse av krig hela tiden upprätthålls. Då och då förs det dock in i debatten — inte bara i Sverige utan också utomlands under de senaste månaderna — en föreställning att vår vilja till neutralitet i händelse av krig skulle i fred ålägga oss en åsiktsneutralitet och att därmed döma oss som nation till passivitet också i frågor där principer står på spel som vi bedömer vara av avgörande betydelse just för vår egen stat. Jag tror inte att någon i denna kammare på allvar eller konsekvent skulle vilja hävda att det förhåller sig på det sättet. Herr Fälldin tog mycket klart avstånd från den tesen. Han gjorde det dessutom med en utförlig analys av de ståndpunkter som regeringen och en stor riksdagsmajoritet har intagit i den fråga som har utlöst hela denna diskussion — våra ställningstaganden till den amerikanska Vietnampolitiken.

Herr Fälldin sade klart ifrån att det var tre grundinställningar som vi gett uttryck åt. Det gällde att försvara den lilla nationens rätt till oberoende och självbestämmande. Det gällde våra rent humanitära synpunkter, alltså vår protest mot onödigt mänskligt lidande. Slutligen var det en uppmaning att nå en lösning på denna konflikt med politiska och fredliga medel — icke med militära medel. Detta är ståndpunkter som vi har hävdat under hela denna konflikts lopp. Det är ståndpunkter för

vilka regeringen har en mycket stark folkopinion bakom sig och även en mycket stor majoritet i denna riksdag. Av herr Fälldins inlägg framgick det att centerpartiet står helt bakom dessa ståndpunkter.

Herr Fälldin slutade denna del av sitt anförande med att säga att USA icke har någon hållbar grund för sin reaktion mot de svenska ställningstagandena. Det var ett mycket klart uttalande av herr Fälldin. Uttalandet gläder oss – varmed jag inte alls vill säga att det förvånat oss.

Herr Helén – det utgår jag ifrån – har väl i grunden samma inställning. Han uttryckte den dock icke lika klart som herr Fälldin. På en punkt var herr Helén dock mycket klar nämligen att någon skyldighet att iakttä åsiktsneutralitet icke föreligger för vårt land. Det är värdefullt att också herr Helén så emfatiskt understrukt detta.

Men herr Bohman skiljer sig i de här frågorna på ett kanske ännu mera markant sätt än vad jag hade väntat mig. Herr Bohman sade att den svenska regeringen under de gångna månadernas utveckling – ja, han ville väl gå ännu längre tillbaka i tiden – hade skadat trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken. Vi skulle också direkt ha skadat våra svenska nationella intressen. Detta är en mycket allvarlig anklagelse mot den svenska regeringen. För att bevisa sina påståenden hänvisar herr Bohman för det första till det faktum att Förenta staterna delvis har trappat ner nivån på de diplomatiska förbindelserna med Sverige. Det andra beviset som herr Bohman använde är ett citat från Östen Undén. Han åberopar vidare mot mig – och även regeringen – ett citat ur ett föredrag som jag höll för något år sedan i Paasikivisamfundet. Detta citat skulle alltså, enligt herr Bohman, visa att de uttalanden som regeringen gjort i Vietnamfrågan skulle stå i strid med de principer som Östen Undén ansåg vara nödvändiga beståndsdelar av den svenska neutralitetspolitiken.

Man behöver inte alls gå till originalkällan utan det räcker faktiskt med de citat som herr Bohman själv använde från herr Undéns anförande. Då finner man att Östen Undén säger precis samma sak som jag sagt flera gånger och som också står i dagens utrikesdeklaration, nämligen att våra ställningstaganden icke får vara till förmån för den ena sidan i de politiska grupperingar som existerar i vår söndrade värld. Så säger herr Undén Jag har uttryckt samma sak med andra ord i det anförande som herr Bohman refererar till. Den enda neutralitetspolitiska inskränkningen – om jag får kalla det så – i vår åsiktsfrihet är att de åsikter vi för fram och de ställningstaganden som vi gör skall vara uttryck för våra egna värderingar. De är icke och kan heller icke tolkas som uttryck för att vi uppträder som ombud för den ena maktgruppen emot den andra eller att våra klara ställningstaganden skulle vara en signal om att svensk utrikespolitik skulle styras av en mer eller mindre uttalad bindning till den ena eller andra maktgruppen.

Jag har sagt att de yttranden vi har gjort – och det gäller genomgående för vår politik – bygger på att vi har tagit ställning till för oss viktiga centrala principer för relationerna mellan staterna. Framför allt slår vi i våra uttalanden vakt om småstaternas rätt till oberoende och om fundamentala mänskliga rättigheter. Jag vill inte bara säga att dessa ställningstaganden är fullt förenliga med vår neutralitetspolitik utan jag skulle vilja gå längre och uttrycka det mera positivt genom att hävda, att

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

klara och konsekventa uttryck för dessa värderingar tjänar att ytterligare understryka vår neutralitetspolitik och vår vilja att slå vakt också om vårt eget oberoende.

Även om det ibland kan vara litet svårt att hänga med herr Bohman i detta avseende, har jag uppfattat honom så – i varje fall har herr Bohman sagt det några gånger under det senaste halvåret – att han har samma inställning i sak till Vietnampolitiken som den svenska regeringen och en stor majoritet av svenska folket. Har han den uppfattningen, tycker jag att han sätter sig själv – och framför allt begär han att regeringen och nationen skall göra det – i en orimlig situation. Å ena sidan skall omvärlden vara fullt på det klara med vilken vår position är och vilka ställningstaganden vi gör; å andra sidan skall vi samtidigt icke ge uttryck åt dessa ställningstaganden. Jag tror att en sådan tystnadens politik skulle ha varit utomordentligt farlig just för trovärdigheten i vår vilja att försvara vårt eget oberoende. Det är därför som jag så bestämt vill tillbakavisa herr Bohmans insinuationer om att vår politik skulle vara ett hot mot trovärdigheten hos vår neutralitet.

Man kanske också skall tänka på vem det är som i herr Bohmans gestalt i dag är så bekymrad över vår neutralitetspolitiks trovärdighet. Jag tror att frågan faktiskt inte så mycket gäller vår egen neutralitetspolitiks trovärdighet som i mycket högre grad herr Bohmans egen trovärdighet. Den som angriper regeringen på denna punkt med en föregiven omsorg om den svenska neutralitetspolitiken är nämligen samma person som har avfärdat den alliansfria utrikespolitiken såsom tillhörande vårt folks heligaste dogmer eller heligaste kor. Det är samma person som har hävdat och fortfarande hävdar att fullt medlemskap i Gemensamma marknaden skulle vara fullt förenligt med bevarad trovärdighet hos vår neutralitetspolitik. Det är också samme herr Bohman som i dag och också under fjolårets utrikesdebatt tog avstånd från Willy Brandts och Walter Scheels östpolitik.

Vi kommer ihåg från den förra valrörelsen – herr Bohman var inte partiledare på den tiden men förekom ju ändå aktivt i politiken – att herr Hedlund då blev så bekymrad över herr Bohmans utrikespolitiska turer att han i olika sammanhang blev tvungen att deklarerat att en regeringssamverkan med moderaterna mot bakgrunden av herr Bohmans utrikespolitiska uttalanden framstod som utomordentligt tveklaktig.

Sedan dess har herr Hedlund varit tyst i den här frågan – liksom i många andra frågor – men det har inte herr Bohman varit, och herr Bohman har som sagt dessutom under mellantiden hunnit bli partiledare. Jag skulle vilja fråga herr Fälldin om inte herr Fälldin efter herr Bohmans uppträdande här i dag känner samma oro och olust som herr Hedlund kände för tre år sedan. Jag vill säga att jag som representant för regeringen har under herr Bohmans hela argumentering om neutralitetspolitiken känt olust och bekymmer, ett bekymmer som dock något motverkats av att herr Bohman är så isolerad i denna fråga som han är. Det skall bli av intresse att få konstatera i den fortsatta debatten, om inte denna isolering är fullständig.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern förde några intressanta resonemang om innebörden i den svenska neutraliteten, och han konstaterade att han var glad över att finna att han och jag tolkade neutraliteten i det hänseendet fullständigt lika, att alliansfriheten icke ålägger oss någon åsiktsneutralitet. Detta är ju alldeles självklart. Det har sagts flera gånger av alla auktoritativa uttolkare av den svenska neutralitetspolitiken.

Men sedan hade utrikesministern tydligen litet svårt att följa en del av mitt resonemang, när jag sade att hur glad man än är över normaliseringen exempelvis på den europeiska kontinenten och av förhållandena mellan väst och öst, så kan man inte säga att fullt normala förhållanden råder så länge medborgare i diktaturstater t. ex. är förhindrade att själva bestämma om de vill lämna sitt land eller söka upp sin familj utanför landets gränser. Jag tog konkreta exempel: de judiska och kristna gruppernas betryckta läge i Östeuropa.

Här menade då utrikesministern att jag skulle göra mig skyldig till ett misstag. Det var snarare så, sade han, att man måste acceptera de ideologiska motsättningarna i förhållandet mellan öst och väst för att kunna gå vidare på avspänningens väg. Men då måste jag fråga utrikesministern: Vad betyder ordet "acceptera" i det här sammanhanget? Självfallet är vi väl överens om att det betyder att vi konstaterar att olika samhällsförhållanden råder och att vi accepterar att de fortsätter att råda och ändå trots det strävar efter en avspänning på diplomatisk väg. Men går utrikesministern dithän att ordet acceptera skulle betyda att stillatigande godkänna sättet att leva i diktaturstaterna, det krav på förmynderskap och kontroll över de enskilda medborgarna som dessa stater reser, då kan jag inte följa med i resonemanget.

Här tycker jag att det är alldeles nödvändigt att vi får en fortsättning i utrikesministerns beskrivning, i all synnerhet som ju här uppkommer frågan om Sverige icke skall bruka sin rätt att säga sin mening i kontroversiella ting så som det för utrikesministern har varit självklart när det gällt förhållandet till demokratierna. Skall man inte bruka den också i förhållandet till diktaturerna? Skall regeringen säga sin mening bara när det sker så våldsamma övergrepp som exempelvis de i Ungern 1956 och Tjeckoslovakien 1968? Då blir ju regeringens tolkning av begreppet aktiv neutralitetspolitik, såvitt jag förstår, haltande. För man kommer här till en punkt där det uppstår svårigheter för alla som står på den demokratiska plattformen. Vi förutsätter öppet utbyte av information, rörlighet över gränserna, som någonting naturligt, men detta är oförenligt med den kommunistiska diktaturen, och vi kan inte acceptera det som ett tillfredsställande läge när hundratals miljoner människor i Östeuropa saknar så elementära mänskliga rättigheter som att få uttrycka sin mening i tal och skrift utan att riskera att bli fängslade och när hela nationer inte kan företa någon väsentlig förändring i sitt eget samhälle utan de sovjetiska maktthavarnas accept.

Utrikesministern talade mycket om de små staternas självklara rättigheter. Skall inte den regeln gälla även österut? Solzjenitsyns gripande Nobeltal har väl ändå inskräp i oss hur omistliga grundläggande mänskliga rättigheter som hos oss är givna — är oförenliga med det

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

samhällssystem som råder. Jag hoppas alltså att utrikesministern något fylligare vill utveckla det här.

Jag har sett att statsrådet Myrdal har antecknat sig på talarlistan, så jag skall inte nu gå in på nedrustningsproblematiken, men det skulle vara intressant att på en punkt få utrikesministerns omdöme om det beslutsunderlag som länder som Sverige kan behöva för sina ställningstaganden i de många kontroversiella frågorna ute i världen. Såvitt jag vet har man i nedrustningsarbetet haft en betydande glädje av det material på vetenskaplig grund som SIPRI, konfliktforskningsinstitutet, har insamlat. Jag skulle vilja fråga utrikesministern: Tycker herr Wickman att vi generellt sett på andra områden, där exempelvis SIPRI inte har någon större verksamhet, har ett tillfredsställande underlag för ställningstagande i tid, innan brandhärdarna börjar blossa? Skulle vi inte skärpa oss här, ta oss i kragen och försöka åstadkomma nya former för ett metodiskt insamlande – utöver det som de diplomatiska källorna ger möjlighet till -- av ett underlag för ställningstagande och beslut. aktivera vårt arbete för en mer omfattande och givande fredsforskning?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! När utrikesministern skulle definiera den svenska neutralitetspolitiken gick han förbi de aspekter på den som jag hade tagit fram och ägnade sig åt annat. Han konstaterade att det till att börja med krävdes ett starkt försvar – har vi för övrigt det starka försvar som neutralitetspolitiken kräver i dag efter den försvagning socialdemokraterna genomfört? – Han angav som en andra förutsättning att det inte skall finnas några bindningar. På den punkten är vi helt överens. Den tredje aspekten – trovärdighetsaspekten – berörde inte herr Wickman. Trots att trovärdigheten har varit det led i neutralitetspolitiken som kanske mer än något annat har fångat socialdemokraternas intresse under de senaste åren.

Sedan finns ytterligare en aspekt, nämligen de diplomatiska umgängesformerna – vanlig anständighet och hövlighet – när man umgås och talar om och till andra länder. Men låt mig uppehålla mig vid trovärdigheten en stund. I det avsnitt som jag läste upp av deklarationen i riksdagens båda kamrar 1959 tog regeringen bestämt avstånd från sådana personer som lidelsefullt och konstant engagerade sig eller tog parti för den ena sidan i striden mellan öst och väst eller mellan andra grupperingar – andra makter. Om alltså under ett pågående krig en representant för den svenska regeringen deltar i demonstration vid sidan av den ena partens ambassadör utgör det ett sådant engagemang som jag menar strider i varje fall mot regeringens egen deklaration.

Men jag går vidare: "Måttlösa angrepp av inflytelserika politiker mot andra staters politik motverkar den neutralitetspolitik som vi officiellt ansluter oss till." Vad menar regeringen med "måttlösa angrepp"? Hur stora anspråk har den socialdemokratiska regeringen på begreppet "måttlöshet"? Är det inte måttlöshet att jämföra utrotningen av 750 000–800 000 judar i Treblinka med det som händer under ett pågående krig? Eller är det inte måttlöshet när utbildningsministern, kulturens främste förespråkare, för ett år sedan – jag tror att det var i

Kungsträdgården --- framhöll:

”Vi har använt praktiskt taget alla ord språket känner för att uttrycka den avsky, den vrede, den fasa och den sorg som dessa krigshandlingar har väckt. Men orden känns alltmer otillräckliga. Det finns inga ord som kan täcka det både för förnuft och känsla totalt orimliga, fullkomligt omoraliska i den amerikanska politiken. Och kanske är det också den starkaste domen att språket inte har gjorts för att beskriva handlingar sådana som de amerikanska i Vietnam.”

Är detta måttlöst eller inte? Man kan ha olika anspråk på orden, men med den bakgrund som herr utrikesministern har trodde jag att utrikesministern ansåg att detta var måttlösa uttryck, ett måttlöst engagemang som stod i strid med den deklaration som den socialdemokratiska regeringen själv stod bakom en gång, nämligen 1959.

Vad skulle utrikesministern säga om andra staters statsöverhuvuden gjorde uttalanden av det slaget mot Sverige? Hur skulle Ni reagera om man använde sådana ord? Vi vet att öststaterna i umgänget med andra länder har en vokabulär som vi inte godkänner. Men frågan är om man någonsin ens där har använt ett ordval av det här slaget i sina attacker mot den s. k. imperialistiska omvärlden – det kan i varje fall diskuteras. Sådana här uttrycksformer använde ni aldrig när ni gjorde era berättigade och klara avståndstaganden från det som hände i Tjeckoslovakien 1968. Jämför de deklarationer som då gjordes med dem som jag nu har läst upp!

Jag hade hoppats att utrikesministern skulle ha begripit detta och erkänt att det är fel – att så gör man inte. Det är formerna och sättet för att ge uttryck för den lilla statens uppfattning som vi har vänt oss mot. Åsiktsneutralitet har vi aldrig accepterat. Vi har tvärtom hårdare än några andra drivit kravet på åsiktsfrihet när det gäller att hävda de ideologiska band som binder oss samman med den övriga västvärlden. Och det vet utrikesministern.

Och så bestrider utrikesministern att det här har skadat svenska intressen. Är det inte ägnat att skada svenska intressen, direkt och indirekt, och också vårt anseende ute i Europa, att vi inte har normala förbindelser med världens största demokrati? Vad man än må tycka om det förnuftiga och berättigade i den amerikanska åtgärden har den ändå -- det är ett faktum -- vidtagits. Och vi vet -- i varje fall vet utrikesministern det, och jag vet att utrikesministern vet att jag vet det -- att åtgärden har medfört konkreta skadeverkningar för Sveriges land, för våra kontakter på olika områden. Men ni menar att man genom djupt kränkande uttalanden av det slaget, skulle ytterligare understryka vårt eget oberoende!

Vi har samma uppfattning i sak då det gäller att bedöma vad som hänt i Vietnam. Men liksom vi i umgänget enskilda människor emellan ålägger oss begränsningar då det gäller att välja uttryck -- vi har i alla fall en viss uppfostran -- så krävs det uppfostran även i umgänget stater emellan. Det trodde jag att även den kungliga svenska regeringen begrep.

Utrikesministern är uppenbarligen trots allt så trängd att han anser sig tvingad att ”hoppa på” mig för att jag 1970 gjorde en mycket oskyldig sammanställning av olika dokument och tal. Utrikesministern *vet* själv att

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

det inte finns någonting i den som kan tas till intäkt för angrepp mot mig för bristande neutralitetspolitisk trovärdighet. Tvärtom!

Till sist: Jag har *aldrig* "tagit avstånd från" Willy Brandts östpolitik.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern ställde en direkt fråga till mig om hur jag ser på situationen. Jag står kvar vid min deklaration om hur jag uppfattar vår neutralitetspolitik, vad som krävs av oss för att göra den trovärdig och vilka möjligheter vi har att ta ställning till olika sakfrågor.

När det gäller åtaganden som är förenliga med den neutralitetspolitik som vi själva formar har vi klart och entydigt gett uttryck åt den uppfattningen inom centern, att ett medlemskap i EG inte är förenligt med neutralitetspolitiken. I den frågan har moderata samlingspartiet en annan åsikt – denna skillnad finns alltså.

Att ta ställning till kontroversiella frågor som inte direkt berör Sverige är en uppgift som vi ställs inför inom de internationella organ där vi är medlemmar, om frågorna väcks där. Jag har sagt att uttalanden i de frågor som väcks inom de internationella organen liksom ställningstaganden i konfliktsituationer vid sidan av de internationella organisationerna måste göras från fall till fall. Jag tror att jag inte behöver säga det för vår del, men vi har från centerns sida strävat efter att i de fall vi gör sådana uttalanden eller biträder sådana uttalanden hålla oss till måttfullhet.

Vi har alltså gett uttryck åt vår uppfattning i särskild ordning vid sidan av de internationella organen, t. ex. i Vietnamkonflikten. Det upprop som samtliga partier därvid ställde sig bakom innehöll dels en uppmaning till Förenta staterna att upphöra med bombningarna, dels en uppmaning till samtliga stridande parter att gå in för att lösa frågorna med fredliga medel. Det är bara att notera att i denna bedömning av vad som var möjligt för svensk del deltog också moderata samlingspartiet.

Rent allmänt har jag den uppfattningen att på alla de väsentliga punkter, där vi är ense om utrikespolitikens inriktning och om vad den kräver av oss, bör vi ta vara på möjligheten att åter och åter redovisa detta för omvärlden. Ju större intern enighet vi därvid kan visa, desto större blir också tilltron till den. Det ligger väl ett ansvar på oss från alla håll att icke förstora skillnader som kan uppkomma i en enskild fråga. Därför vill jag klart deklarerat, att vad jag anser vara skillnaden i dag är det sätt på vilket man från olika håll har gett uttryck åt sin uppfattning. Men i grundfrågan – att alla nationer skall ha rätt att besluta om sitt eget öde och sin egen framtid, att vi reagerar mot våldet, att vi reagerar mot miljöförstörelsen – har jag uppfattat att det råder en total enighet i Sverige, och det tycker jag är utomordentligt bra.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Herr Helén underströk – och det gäller väl numera också herr Bohman – i fråga om den avgörande punkten att åsiktsneutralitet är det ingen som vill ålägga den svenska regeringen.

Sedan sade herr Helén att han var oklar över vad jag menade med termen "acceptera" när jag sade att en förutsättning för avspänningspolitikens framgång är att den bygger på en accept av skiljaktigheterna i

samhällssystemen i öst och väst. Jag tycker att herr Helén borde ha förstått att jag med accept i sammanhanget självfallet menade – och det är inte någon speciell personlig uppfattning från min sida – en vilja till samarbete utan att denna vilja till samarbete villkoras av förändringar i motpartens samhällssystem. Om nämligen säkerhetskonferensen och de krav och förslag som där framförs skulle ha – och uppfattas ha – syftet att förändra motpartens samhällssystem, då är, menar jag, en vidareutveckling av avspänningspolitiken icke möjlig. Sedan är det självfallet en helt annan sak att vi i vårt land utifrån våra värderingar uttrycker uppfattningar om individers och olika gruppers villkor – med eller utan anslutning till Förenta nationernas deklARATIONER om de mänskliga rättigheterna – också i de kommunistiska staterna.

När det gäller uttalanden och ståndpunktstaganden från den svenska regeringens sida, finner jag det rätt självklart att de förhållanden i vår omvärld som vi har anledning att reagera inför, måste i första hand gälla nationers handlande gentemot varandra. Vår reaktion i samband med Ungern- och Tjeckoslovakienkriserna var ju i och för sig inte riktade mot det sovjetiska samhällssystemet utan var riktade mot en konkret yttring av sovjetisk utrikespolitik, som innebar att småstaters oberoende kränktes. Detsamma gäller Vietnamkriget. Det är inte någon fiendskap till den amerikanska nationen som ligger bakom det svenska ställningstagandet i Vietnamfrågan, utan det är den amerikanska politiken i Indokina som våra reaktioner har gällt. Jag tror det är viktigt att de distinktionerna upprätthålls.

Herr Helén hade en fråga till – om inte jag ansåg att vi behövde ett bättre analysunderlag, ett bättre prognosmaterial, för att bättre kunna bedöma framtiden och bättre kunna utforma inte bara den svenska politiken utan politiken över huvud taget, för att stabilisera freden, för att få en effektivare form av fredsforskning än den som för tillfället förekommer och är tillgänglig nationellt och internationellt. När det gäller en så pass allmänt formulerad fråga vill jag gärna instämma. Jag tror faktiskt också att det för vår egen interna debatts skull skulle vara en fördel om vi fann former för att bedriva en något aktivare forskning kring internationella frågor än vad som för närvarande förekommer. Till detta kan det bli anledning att återkomma i andra sammanhang.

Sedan lyssnade jag på herr Bohman. Först var det på nytt fråga om det här Undécitatet. Jag vet inte om herr Bohman kan vara omedveten om vad detta uttalande i verkligheten åsyftar. När jag läst citatet har jag funnit det självklart att det gällde ställningstagande för den ena eller den andra maktgruppen – det är detta som är intressant ur neutralitetspolitisk synpunkt. Våra ställningstaganden i internationella konflikter får icke utformas så – detta var aktuellt på 1950-talet och jag menar att det gäller precis lika mycket i dag – att det finns risk för att de framkallar uppfattningen, att vi handlar på den ena maktgruppens uppdrag eller att vårt handlande är någon signal om en ändring i vår grundläggande neutralitetspolitik – att vi skulle med våra uttalanden förbereda någon form av militärt samarbete med den ena eller andra gruppen.

Detta är viktigt och någon som helst ändring av denna inställning som Undén gav så energiska uttryck åt, har inte inträffat. Jag avsåg också i

mitt första anförande – och om jag uttryckte mig otydligt beklagar jag detta – att kraftigt understryka trovärdighetsvillkoret för vår utrikespolitik – trovärdigheten till vår vilja och förmåga att hävda neutraliteten i händelse av krig, till vår vilja och förmåga att försvara landet mot de anspråk som av den ena eller andra sidan i en storkonflikt kan komma att ställas på vårt territorium. Och jag menar alldeles bestämt att det finns ingenting i de uttalanden som har gjorts under de senaste åren – och inte heller i de uttalanden som gjorts dessförinnan – som har kunnat sätta denna grundläggande neutralitetspolitiska trovärdighet ett ögonblick i fara. Tvärtom anser jag – jag kommer tillbaka till detta – att en tystnad i de frågor som har upprört oss skulle snarare ha kunnat uppfattas som uttryck för en bristande vilja att försvara våra egna ståndpunkter, vårt eget oberoende.

Det visar sig nu i herr Bohmans andra inlägg att egentligen håller herr Bohman i sak helt med oss både när det gäller värderingen av skeendet och när det gäller det riktiga i att vi givit uttryck åt våra ståndpunkter. Herr Bohmans upprördhet gäller inte vare sig vår politiks innebörd i sak eller vår värdering av det faktiska skeendet i Vietnam, utan upprördheten – som vi fick sådana påtagliga bevis för här i talarstolen – gäller den svenska regeringens ordval. Formerna och ordvalet stred mot anständighet och hövlighet, sade herr Bohman i ett tonläge som hade varit välgörande i ett annat sammanhang. Jag skulle vilja säga att hade bara en tiondel av det engagemang som herr Bohman mobiliserade här i talarstolen avspeglat sig i herr Bohmans uttalanden i de allvarliga sakfrågor som Vietnamkonflikten handlat om skulle det ha varit glädjande.

Formerna för och ordvalet i de uttalanden som gjorts under årets lopp, herr Bohman, har självfallet valts efter situationen och efter den utveckling som ägt rum. Om ordvalet har varit riktigt eller icke får mätas efter den effekt som man har uppnått. Det är ju den politiska effekten som varit det avgörande syftet med dessa uttalanden. Bedömningen av våra uttalanden i dessa frågor kan bara mätas på ett sätt; det för oss helt avgörande kriteriet: *Har uttalandena tjänat till att förkorta kriget?* Vi skall självfallet inte överdriva vår betydelse, även om effekten varit ringa är det den som för oss är helt avgörande.

Jag fick det intrycket att herr Bohman menade, att om vi hade vetat att den amerikanska reaktionen i december skulle ha blivit vad vi nu vet att den blev, så skulle det ha givit oss anledning att ge uttalandet en annan form eller att eventuellt ha underlåtit att göra något uttalande. Jag kunde bara tolka herr Bohmans ord på det sättet. Men jag tycker att det är en mycket farlig slutsats som herr Bohman där drar i sin argumentering. Om vi menar att det var en viktig uppgift för Sveriges regering att lämna de bidrag som det stod i vår makt och helt inom ramen för en oförändrad neutralitetspolitik att lämna till en förkortning av kriget i Vietnam, så skulle vi lämna detta bidrag och samtidigt vara beredda att betala ett visst pris för det.

Jag skall inte här bagatellisera den nedfrysning av de diplomatiska relationerna – vi kallar ju det så – som för närvarande råder mellan Stockholm och Washington. Som jag tidigare sagt motsvarar den inte den

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

svenska regeringens önskingar. Det finns som sagt ingen anledning för mig att bagatellisera den nedfrysningen men inte heller någon anledning att dramatisera den. Det gläder mig dock att vi i denna debatt på en praktisk punkt alla har varit ense, nämligen därom att det läge som i dag råder inte får föranleda oss till några åtgärder, som kan uppfattas som ett återtagande eller som en förändring av våra ståndpunkter. Jag har varit mycket angelägen om att i regeringsdeklarationen på punkt efter punkt upprepa de ståndpunkter vi intagit för att icke skapa någon osäkerhet i det fallet.

Jag tror nämligen – och där uppfattar jag det så att vi är eniga, vilket är glädjande – att det vore en oriktig politik, framför allt på lång sikt, om vi i Washington och därmed i världen i övrigt gav intrycket att vi var beredda att efter påtryckningar ändra grundläggande svenska ställningstaganden. Därför är det egentligen inte mycket annat för oss att göra än att behandla våra svensk-amerikanska förbindelser på ett sakligt sätt och med det intresse vi har för de förbindelserna. Några speciella initiativ förbereder vi inte. Jag fick inte riktigt klart för mig om herr Helén efterlyste det: i så fall kan jag svara nej på den frågan. Men på de många områden där vi har gemensamma intressen och ett gemensamt behov av samarbete med Förenta staterna kommer vi självfallet att söka befordra detta. Vi kommer att göra det på samma sätt som vi försökt göra tidigare och utifrån de intressen och värderingar som är gemensamma för de båda nationerna.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först uttrycka min glädje över att utrikesministern på det principiella planet har samma uppfattning som jag, att vi kan göra mera för att få fram ett allsidigt och vederhäftigt beslutsunderlag på de kontroversiella utrikespolitiskafälten. Jag begär inget förhandsgodkännande av min idéskiss till ett nordiskt fredsforskningsinstitut, men jag upplever det ändå så att här är ett område där man skulle kunna finna gemensamma linjer.

När det gäller frågan hur man skall tolka rätten att säga sin mening om de skilda samhällssystemen tycker jag också att utrikesministern kom ett bra stycke närmare min tolkning, när han nu sade att detta att acceptera de skilda samhällsförhållandena betydde "en vilja till samarbete utan att denna vilja villkoras genom krav på förändringar i motpartens samhällssystem." Det är en riktig definition av det utgångsläge man har för det politiska arbetet, exempelvis på Europas kontinent, och den måste vi också godta. Men jag har svårt att fatta det så att det skulle vara en tillräcklig beskrivning. Utrikesministern tillade ju också att vi självfallet skall uttrycka uppfattningar om människors villkor i de kommunistiska staterna. Det är bara det att det sker så tyst och stilla att det knappast hörs när utrikesministern gör det. Såvitt jag vet finns det knappast en rad i den utförliga regeringsdeklarationen som kan tolkas som en sådan uppfattning, trots att det hade funnits stor anledning att – just i syfte att undvika missuppfattningen att svensk neutralitet skulle vara lika med åsiktsneutralitet – säga sin mening rakt på sak och på ett begripligt sätt både när det gäller öst och väst. Man kan inte rädsla sig med det argument

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

som utrikesministern till sist tillgrep, nämligen att vi huvudsakligen yttrar oss om nationernas handlande gentemot varandra. Hur många svenska regeringsdeklarationer, hur många uttalanden har inte avsett förhållandena exempelvis i södra Afrika, i Sydafrika? Stabilitet kan ju i längden inte bestå i ett land om det råder förtryck, och därför är det nödvändigt att också analysera och kritisera förtrycket.

Låt mig sedan till sist säga att jag inte efterlyst någon demonstration eller någon gest i syfte att förändra relationerna mellan Sverige och USA. Jag har tryckt på att det är en mycket utbredd uppfattning i vårt land att man i det diplomatiska arbetet bör tillvarata alla naturliga möjligheter att återställa normala diplomatiska relationer mellan Förenta staterna och vårt land. Jag tror att det är angeläget att se till att inte denna debatt i sig ger anledning till några nya negativa inslag, utan att den uttolkning som utrikesministern avslutade sitt inlägg med blir den slutgiltiga.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade faktiskt svårt att följa med i utrikesministerns senaste anförande. Det var så mycket "å ena sidan" och "å andra sidan" att jag inte riktigt fick klart för mig var utrikesministern egentligen står, även om slutet var relativt hyggligt.

Då det gäller att tolka regeringens deklaration 1959 måste jag tydligen nöja mig med uppmaningen: Läs innantill! Kraven på "måttfullhet" kan regeringen inte komma ifrån. Dem har regeringen icke tillgodosett.

Utrikesministern har emellertid tydligen nu kommit underfund med att det är formerna, sättet för protesterna, ordvalet, som vi hela tiden konsekvent har kritiserat. Men samtidigt gjorde utrikesministern gällande att regeringen mycket noga valt sina ord, "vägt dem" efter den situation som förelegat för att bedöma vilken "effekt" man skulle kunna åstadkomma, och därmed antydde utrikesministern att man genom att jämföra kriget i Vietnam med Hitlers gasugnar skulle ha "förkortat kriget." Är det inte en otrolig hybris! Den enda effekt man har åstadkommit är att förbindelserna med Förenta staterna har avbrutits; i övrigt har man inte åstadkommit någon effekt.

Vidare påstod utrikesministern att man med sådana här uttalanden syftande till att hävda vår frihet och "stärka vår neutralitet". Menar därmed utrikesminister Krister Wickman, att Österrikes och Schweiz neutralitet har försvagats genom att de i sina uttalanden har iakttagit anständighet och återhållsamhet? Det skulle vara värdefullt att få svar på den frågan.

Låt mig till sist – eftersom jag brukar citera regeringen när det passar mig – återge vad dåvarande utrikesministern Torsten Nilsson sade efter Pragkrisen, den kris som man, med rätta, behandlade med balanserat lugn och kyla. Torsten Nilsson uttalade då: "Politiker med benägenhet för demonstrativa gester" jag vet inte vem han syftade på "och partitaktiska finurligheter har måhända svårt att förstå det allvar, med vilket vi måste överväga varje steg som kan tänkas påverka det internationella läget."

Vem som är fallen för "demonstrativa gester" – det vet vi. Och man kan naturligtvis diskutera om det verkligen är att "på allvar överväga varje

steg" att sätta sig vid det egna köksbordet för att där utarbeta svenska utrikespolitiska deklamationer.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Jag tycker att herr Bohman gör sitt bästa för att dra ned den här debatten -- jag skall nu inte betygsätta herr Bohman vidare, men jag är övertygad om att betygsättningen av herr Bohman måste och kommer att fortsätta.

Herr Bohman säger att det är först nu som jag och regeringen begripit att det är ordvalet och formen som varit det väsentliga i herr Bohmans kritik. Nej, herr Bohman, så enkelt är det inte. Det väsentliga motivet bakom herr Bohmans kritik -- det som så att säga fått fart på herr Bohman i den här frågan -- har icke varit ordvalet och kanske icke heller sakinnehållet i regeringens ställningstagande, utan det har varit den reaktion som kommit från Washington. Det enda bevis som herr Bohman åberopar som grund för sina anklagelser för att den svenska regeringens utrikespolitik i denna fråga varit felaktig och motverkat vår trovärdighet och skadat våra nationella intressen är det nuvarande tillståndet när det gäller förbindelserna mellan Stockholm och Washington. Det tycker jag -- och nu hoppas jag att herr Bohman skall begripa vad jag säger -- är ett mycket farligt sätt att bedöma svensk utrikespolitik; det inbjuder just till sådana missförstånd som denna regeringsdeklarations avgörande syfte var att förebygga. Jag hoppas att herr Bohman, när han är något mindre i affekt, kommer att inse att det förhåller sig på det sättet.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i debatten, och i och för sig har utrikesministern täckt hela fältet. Jag skall inte yttra mig om relationerna till Amerika. Precis som utrikesministern säger är det vår önskan att ha normala diplomatiska förbindelser. Kriget i Vietnam ser nu ut att ta slut, vilket kan bidra till en normalisering av förbindelserna, eftersom kriget i Vietnam haft en avgörande betydelse i dessa stycken.

Det var närmast herr Bohmans utläggningar som uppkallade mig. Herr Bohman har flera gånger citerat ett regeringsuttalande från 1959. Jag vill återföra kammarens ledamöter till situationen 1959. Situationen var då densamma som den varit vid många andra tillfällen: högern söker enständigt strid när det gäller utrikespolitiken, och högern -- och sedermera moderata samlingspartiet -- står lika ofta isolerad när det gäller utrikespolitiken.

1959 sade min företrädare i ämbetet:

"Vår kritik mot herr Hjalmarson har satt in framför allt på två punkter. Han har för det första fällt uttalanden, som kan tolkas därhän att alliansfriheten är en rent opportunistisk och tillfällig politik, som icke förpliktar oss till neutralitet under krig, utan som tvärtom ger oss möjlighet att om vi så finner lämpligt uppge alliansfriheten och i händelse av krig inträda på någon av de krigförandes sida och sålunda själva välja

kriget. Han har för det andra i anslutning därtill fällt uttalanden, som visserligen ofta varit dunkla och tvetydiga, men där det dock funnits en gemensam tendens, nämligen att Sverige skall inleda eller förbereda någon form av militär samverkan med atlantpaktstaterna.”

Tage Erlander anförde vidare:

”Högern har inlett en kampanj mot regeringens utrikespolitik. Man försöker få den att i första hand gälla rätten till yttrandefrihet. Man beskyller oss för eftergifter och undfallenhet mot Sovjetunionen. Man drar sig inte ens att sätta vårt demokratiska och nationella sinnelag i tvivelsmål. Vi skall inte låta oss förvillas av dessa angrepp. Den kampen kommer vi att möta på ett sätt, som är värdigt den rörelse som mer än någon annan format svensk demokrati och som i en orolig värld burit det främsta ansvaret för att värna Sveriges fred och oberoende. Vår utrikespolitik ligger fast. Den strid som högern nu inlett kan endast gälla om vi skall välja en ny kurs för svensk utrikespolitik, om vi skall ge upp själva grundvalarna för den svenska neutralitetspolitiken.”

Det var många ting – robotspetsar, Bornholm och andra uttolkningar – som då stod i centrum.

När högern eller moderata samlingspartiet under 1960-talet har gått till angrepp på svensk utrikespolitik, har det skett på två andra områden. Det ena har varit EEC, där man har ansett att ett medlemskap i EEC är förenligt med svensk neutralitetspolitik, trots att den överväldigande majoriteten av Sveriges riksdag har ansett att så icke är fallet och att tvärtom trovärdigheten hos den svenska neutralitetspolitiken skulle starkt undergrävas.

Det andra området, en ständig perenn, har varit Vietnamfrågan. Den har uppkommit i många former under åren 1965, 1968, 1970, 1972 och 1973. Den har haft olika varianter. En har varit att bestrida vår ståndpunkt i sak. Man påstod länge att USA stred för demokratin, att Sydvietnam var en demokrati och att det gällde kommunistisk expansion av världsförnat. På den punkten har man mer och mer slagit till reträtt. Dessa påståenden var nästan helt försvunna i herr Bohmans tal i dag. Det är i och för sig ett framsteg. Man diskuterar inte längre i sak.

Den andra varianten har varit väldigt frekvent, nämligen att framhålla att det man säger om Vietnam inte sägs på grund av någon ärlig övertygelse utan av rent inrikespolitiska skäl. Det finns många uttryck härför. Herr Bohman spelade på den flöjten både 1968 och 1970. Det senaste exemplet, som ju täcker året, är miljökonferensen i somras, då herr Bohman ingrep. Jag höll på miljövärdskonferensen såsom representant för Sverige ett tal om den ohyggliga förstörelse som kriget och de moderna förstörelsemetoderna har skapat, och jag skildrade dem som ett hot mot all mänsklighet. Det amerikanska utrikesdepartementet i Washington protesterade.

Sedermera tog ett 20-tal länder upp frågan i ungefär samma ordalag som vi gjort. Bara *en* politiker utanför USA har instämt i den protesten: herr Bohman. Herr Bohman gick omedelbart upp och riktade ett våldsamt angrepp mot mig – och då med tanke på att jag förde en ”inrikes utrikespolitik”, dvs. att jag skulle ha tagit upp frågor om miljöförstöring – enligt herr Bohmans i radio uttryckta mening av

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

partipolitiska skäl. Insinuationer av detta slag sprids över världen. Det skulle således vara, inte uppriktig oro och förtvivlan över vad som drabbar dagens människor och framtida generationer i miljöförstörelsens spår, utan rent intern taktik, som läg bakom vad den svenska regeringen där uttalat. Att sprida sådana insinuationer, herr Bohman, är ett sätt att skada Sverige och Sveriges intressen!

Den tredje varianten av moderata samlingspartiets protest har varit att våldsamheten har varit en reflex. Jag kommer ihåg det berömda mötet på Savoy i Malmö, där herr Bohmans företrädare herr Holmberg sade att det vore dags för dåvarande utbildningsministern Palme att avgå. Varför? Jo, därför att den amerikanske ambassadören mr Heath hade åkt hem för konsultation. Då - men först då gick herr Holmberg ut såsom representant för sitt parti och krävde att jag skulle avgå.

Det var likadant på miljövärdskonferensen. Där var det inte förrän protesten kom från det amerikanska utrikesdepartementet - vilken man mycket har kritiserat hemma i Amerika såsom en orimlig överreaktion - som temperaturen steg också hos herr Bohman, och så gick han till våldsamt angrepp mot mig.

Detsamma var förhållandet i julas. Jag kanske inte skall gå in på de tarvligheter som herr Bohman då tillät sig och de uppenbara vantolkningar av vad jag hade sagt - sådana kan förekomma i vissa enklare amerikanska organ, men icke annars. Jag jämförde inga samhällssystem och jag jämförde inga politiker; vad jag jämförde var massvåldets fruktansvärda verkningar på enskilda människor. Inte tänkte jag på den amerikanske presidenten eller tidigare ledare för olika nationer, utan vad jag tänkte på var de brinnande patienterna i sjukhuset Bach Mai, på alla barnen som hade dött eller lemlästats. Det var dessa verkningar av massvåldet för enskilda människor som jag talade om. Dessa människor tänkte inte på vilket samhällssystem eller vilken politiker som utsatte dem för detta. Det var de enskilda människornas lidande jag talade om. Detta klargjorde jag omedelbart.

En del har velat tolka detta på ett orimligt sätt, men det må vara deras sak. Men det är så typiskt när herr Bohman suger på långtgående tolkningar av mina uttalanden, trots att han bör veta vad de gäller och trots att han egentligen borde ha haft ett intresse av att klara ut feltolkningar.

Det vi har upplevt i dag är alltså ingenting nytt. Vi har under de senaste 15-20 åren haft en perenn inom den svenska utrikespolitiken, som levit med vare sig högerledaren har hetat Hjalmarson, Holmberg eller Bohman. Det har ständigt varit detsamma, ständigt angrepp på den svenska utrikespolitiken, ständigt isolerat från de andra partierna. Jag tror att det är en trygghet för Sveriges folk att moderaterna inte har något som helst inflytande på svensk utrikespolitik.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesminister Krister Wickman hade den dåliga smaken att rikta beskyllningar mot mig när han visste att jag inte hade någon replikrätt. Sedan gick statsministern upp, och det ger mig möjlighet att svara er båda, eftersom ni framförde precis samma

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

beskyllningar. De gick bl. a ut på att jag och mitt parti konsekvent skulle ha reagerat mot de socialdemokratiska övertrampen när det gäller vår utrikes- och neutralitetspolitik *efter* det att Förenta staterna hade reagerat. Jag vågar påstå att i varje fall statsministern talar mot bättre vetande.

Den första reaktionen från vår sida gentemot det sätt, på vilket statsministern på sin tid demonstrerade tillsammans med ambassadören från Nordvietnam -- en representant för den ena parten i ett pågående krig -- kom *omedelbart*. Statsministern och jag hade själva en debatt i radio några dagar efteråt, *långt innan* den amerikanska presidenten hade reagerat.

Min kritik mot hans utfall mot USA på miljövärdskonferensen -- ett utfall som jag menade inte hade där att göra och kunde skada det goda resultat som konferensen förväntades uppnå -- kom också *innan* det blivit någon som helst reaktion från USA.

Min kritik mot statsministern i fråga om uttalandet strax före jul kom *omedelbart*, påfordrat av Sveriges Radio. Man går inte alltid runt och funderar på om och vad man skall säga på eget initiativ. Man blir anmodad att tala. Min reaktion kom *omedelbart* även då.

Jag har inte vid något enda tillfälle handlat på grund av den amerikanska reaktionen mot det felaktiga, för Sverige skadliga sätt på vilket statsminister Olof Palme skött neutralitetspolitiken. USA:s åtgärder har kommit efteråt, närmast som en bekräftelse på att andra människor har reagerat lika starkt som jag, framför allt de som blivit utsatta för beskyllningarna.

Jag menar fortfarande -- och vidhåller detta -- att lika väl som enskilda människor måste iaktta en viss måttfullhet i uppträdandet när det gäller att ge uttryck för sina känslor, lika väl och i än mycket högre grad är staternas representanter tvungna att i det internationella samarbetet ta hänsyn till vanlig hyfs och anständighet. Jag tycker att det hör till de krav som man bör kunna ställa på en statsman. Statsminister Olof Palme är inte bara partiledare; Olof Palme är Sveriges statsminister. När han talar, talar han på allas våra vägnar. Det vore inte bara behagligt utan också värdefullt för hela landet om vi alla kunde ställa oss upp bakom honom och säga: Så här tycker vi också. Det skulle ge ett stöd åt honom, ge stöd åt landets manifestationer på det utrikespolitiska fältet, det skulle ge styrka åt vår neutralitetspolitik och vårt framträdande om man gjorde på det sättet i stället för att söka strid. Nog borde man av statsministern kunna begära att han, innan sådana här viktiga demonstrativa uttalanden snickrades ihop, tog kontakt med oppositionen. Vi har en utrikesnämnd som skall sammanträda och som skall vara ett rådgivande organ i viktiga utrikespolitiska angelägenheter. Den har inte anlåtats eller utnyttjats i de sammanhang då statsministern har vidtagit de åtgärder som jag här har kritiserat, som jag kommer att fortsätta att kritisera och som jag tror att en stor del av svenska folket också kritiserar -- de må vara socialdemokrater, centerpartister, folkpartister eller tillhöra mitt parti. De tycker att landets statsminister har gått för långt. Jag är i det fallet -- kanske inte i så många andra fall -- förespråkare för den stora grupp människor som tycker att man kan kräva måttfullhet av landets

statsminister i sådana här viktiga sammanhang.

Jag behövde inte ha återoppat 1959 års deklARATION i den förutvarande riksdagens båda kamrar till stöd för min uppfattning. Jag *har* den här uppfattningen, jag *står för* den och behöver inte hjälp av några deklARATIONER från regeringens sida. Men när nu regeringen själv har gjort uttalanden år 1959 och även senare om vilket uppträdande Sverige bör iaktaga för att dess politik skall tas på allvar, då var det tacksamt för mig att återropa detta. Jag behövde alltså i och för sig inte göra det, men jag gav statsministern anledning att söka sig tillbaka till konflikten med Jarl Hjalmarson på 1950-talet, då helt andra förhållanden förelåg. Man diskuterade då Trondheim och Bornholm och mycket annat. I slutet av 1950-talet var det en allmän debatt, och långt tidigare fördes det också debatt om hur Sverige skulle ställa sig i olika tänkta utrikespolitiska situationer. Det är frågor som icke har den minsta aktualitet i dag. Men en konsekvent linje i vår kritik genom åren har varit att Sverige skall presentera sin utrikespolitik på ett värdigt sätt, så att den blir tagen på allvar. Vi har ingen anledning att vara "längre ute" än Österrike, Schweiz och andra länder. Varför skall Sverige alltid vara det mest militanta landet i sådana här sammanhang? Jag tror att detta skadar vårt land och våra intressen. Det är därför jag har drivit den här kampanjen – kalla det gärna för det – mot det sätt på vilket regeringen under senare år utövat utrikespolitik.

Hänvisningen till EEC eller EG var i allra högsta grad missvisande. Vi hävdade att den linje regeringen själv tidigare hade intagit skulle fullföljas, dvs. den öppna ansökans linje. Låt oss därvid få klarlagt om det går att förena ett medlemskap med vår alliansfria politik. Det var vårt krav. Vi har aldrig påstått att det gick att nå det resultatet.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag har aldrig påstått att högerpartiet har varit konsekvent i alla avseenden. Jag har sagt att man hade olika varianter i sitt sätt att lägga upp sina angrepp.

Jag måste korrigera herr Bohman på två punkter. Det är för det första alldeles riktigt att herr Bohman och jag hade en diskussion år 1968, men högerpartiets dåvarande partiledning sade ingenting. Den stora dramatiken med kravet på min avgång kom som en reflex på att den amerikanske ambassadören hade rest hem för konsultationer. Det är ett obestriddigt faktum.

För det andra kom protesten från USA nästan innan jag hade slutfört mitt tal vid miljövärdskonferensen i sommar, och först dagen därpå intervjuades herr Bohman. Hans beskrivning är alltså icke korrekt. Det intressanta är att ingen annan deltagare på miljövärdskonferensen reagerade på detta sätt. Ett tjugotal länder tog upp precis samma problem. I efterhand har det varit ganska stark kritik i Amerika mot den överreaktion som man visade. Men det är amerikanarnas sak att avgöra om de vill reagera eller inte. Det är emellertid intressant att när denna reaktion kom och slogs upp stort i TV så var herr Bohman i radio morgonen därpå och riktade – ensam i Sverige – våldsamma angrepp mot mig för det jag hade sagt om miljöförstörelsen och påstod att det var

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

av inrikespolitiska skäl. Insinuationen att det inte är vår ärliga övertygelse och vår oro inför miljön som kännetecknar våra ställningstaganden, det är ett sätt att skada Sverige, herr Bohman.

Självfallet bör man iaktta måttfullhet. Det finns en måttfullhet i sak som är det viktigaste när det gäller de sakliga ställningstagandena. Herr Bohman utgav den här berömda boken 1970. Herr Bohman, läromästaren i måttfullhet. När den boken utkom uppsteg folkpartiets ledare och sade att herr Bohman kunde omöjligen bli utrikesminister i en borgerlig regering. Och herr Hedlund sade att han kunde knappt sova på natten när han hade läst den boken. Denna lektion i måttfullhet gick i alla fall inte hem hos de borgerliga bröderna så det knakade om det precis. Jag tycker därför inte att herr Bohman är så värst bra som läromästare.

Måttfullhet i sak skall man iaktta. Man skall slå vakt om den lilla nationens intressen. Där har herr Bohman ingenting att invända.

Sedan har herr Bohman talat om måttfullhet i form. Visst var det en upprördhet som präglade mitt inlägg under julen. Jag inledde det med orden att ibland tvingas man att tala klarspråk – för att markera att det var en ovanlig, skakande situation. Här hade detta krig pågått i årtal, med fruktansvärda lidanden som följd. Här hade hela världen förespeglats att nu var fredens timme nära, och ljusa förhoppningar spred sig över hela världen. Så inleddes dessa bombningar av Hanoi julen 1972. Jag hade den absolut bestämda övertygelsen att här måste en internationell opinion säga ifrån så att detta stoppades, för det kunde inte finnas några rationella, förnuftsmässiga motiveringar för det som skedde, även om herr Bohman försökte säga att man bombade för fred. Det kan, sade jag mig, inte finnas några rationella motiveringar, och det kan icke moraliskt försvaras. Så gjorde jag detta uttalande. Jag vill inte överdriva betydelsen av det, men det var ett blygsamt bidrag till en internationell opinion, som gick över gränserna bland människor i alla samhällslager, och denna internationella opinion blev en mycket starkt bidragande orsak till att bombningarna upphörde. Inte den enda orsaken, men en av dem. Hur starkt bidragande den var kan man inte mäta – att den bidrog är självklart. Eftersom det var syftet, var det moraliskt och politiskt rätt att göra detta uttalande. Jag tror att jag kunde tolka vad miljoner människor i världen och i vårt land kände i det ögonblicket. Ibland, herr Bohman, måste man just tala klarspråk om man vill uppnå en påverkan i fredens riktning.

Jag konstaterar emellertid ändå att herr Bohman famlar litet grand just nu. Det är inte de klatschiga angreppen på den svenska utrikespolitiken utan det blir till sist bara angrepp på formen i några uttalanden. Det är i och för sig ett steg framåt för dem av oss som har upplevt de sista åren. Men det hindrar inte att moderaterna står där isolerade från dem som i många år nu har menat att vi måste hävda vår röst när det gäller den lilla nationens rätt till oberoende.

Herr Bohman säger att det vore bra, om man inom hans parti hade kunnat ställa upp och säga att man delar regeringens mening. Ja, det var möjligt när det gällde invasionen i Tjeckoslovakien – jag minns att herr Bohman då steg upp och sade: Vi delar regeringens mening. Vi talade då för en mycket bred opinion i Sverige. När det gäller Vietnamfrågan har

herr Bohman under många år skilt ut sig i isolering. Det hindrar inte att vi kan säga att vi har tolkat vad en bred opinion har känt och tyckt om den lilla nationens rätt.

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jämlikhet är det uppenbarligen inte fråga om när statsministern får tala hur länge som helst medan jag måste begränsa mig till tre minuter. Det tvingar mig att dra ihop vad jag vill säga på ett sätt som ibland kan göra det svårt att förstå.

Jag vill klara upp en sak med statsministern: Jag har inte ifrågasatt statsministerns eget engagemang men i högsta grad hans omdöme. Och det gör jag fortfarande, inte minst efter att ha hört det senaste inlägget.

Jag gjorde för en stund sedan gällande att det vore värdefullt om vi allihop kunde stå bakom utrikespolitiska uttalanden i sådana här sammanhang och hänvisade bl. a. till utrikesnämnden. Jag vill också påminna om att utrikesnämnden, när det gällde Tjeckoslovakien, sammanträdde omedelbart och gjorde ett gemensamt uttalande. Men när vi sedan på den demokratiska borgerliga sidan försökte få socialdemokraterna att delta i en *gemensam* manifestation här i Stockholm, vägrade socialdemokraterna detta. Kommer statsministern ihåg det? Ni gick för er själva och ville inte delta med de andra demokratiska partierna i en gemensam demonstration mot vad som hände i Tjeckoslovakien.

Vi blev ense om manifestationen när det gällde bombningarna och kriget i Vietnam efter jul. Det blev vi eftersom vi kom fram till en formulering som mitt parti kunde acceptera. Men det ordval som statsministern använde dagen före julafton skulle vi aldrig ha kunnat acceptera. Även om uttalandet bars upp av medkänsla med "lidande människor", var det inte formulerat på det sättet, herr statsminister. Den kunde *inte* ha fått den effekt som ni påstår, nämligen att hävda den lilla nationens rätt till oberoende. I utlandet jämfördes vad som hände i Vietnam med gasningarna i Treblinka och alla andra illgärningar som Hitler och Stalin gjorde sig skyldiga till under världskriget. Det är inte märkvärdigt att det utlöste de reaktioner som sedan följde. Till yttermera visso, eftersom herr Palme beskyller mig för tarvligheter, hade herr Palme den goda smaken att under de då pågående överläggningarna med oss helt *förtiga* de åtgärder från USA:s sida som han då hade kännedom om. Han förteg alltså de upplysningar han hade fått om Förenta staternas reaktion medan han förhandlade med de andra partierna om utformningen av en gemensam manifestation. Och sedan får man inte tala om anständighet och hederlighet!

Jag hävdar fortfarande — på den sekund jag har kvar — att det sätt på vilket statsministern bedriver utrikespolitik skadar svenska intressen. När får Sverige nästa gång vara med i fredsbevarande internationella aktiviteter? Tror statsministern inte att Sverige — det oberoende Sverige — blivit diskvalificerat att vara med i sådana internationella manifestationer genom det som skett under den senaste tiden?

Det är kanske bäst att säga det redan nu, herr talman: Jag har *inte* rätt till flera repliker.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag är glad att herr Bohman åtminstone på en punkt blivit intresserad av jämlikheten. Jag vill ändå säga till honom att vid en debatt i Malmö om de här tingen, då vi hade exakt lika mycket tid till vårt förfogande och jämlikheten i detta avseende sålunda var fullständig, försökte herr Bohman till förtvivlan undvika att gå in i debatt. Det gällde då framför allt miljövärdskonferensen.

Beträffande Tjeckoslovakien 1968 var det riktigt som herr Bohman sade. I Malmö anordnades en manifestation där alla partier gick med, men i Stockholm hade man den bedömningen att mitt under valrörelsen var det bättre om varje parti för sig hade sin manifestation. Det hade man också, och det var inget fel i det.

Eftersom herr Bohman inte har mera tid till sitt förfogande, lämnar jag honom därhän. Jag vill ändå mycket mycket kort tillägga något i principfrågan.

I den värld vi lever i har stormakterna en mycket stark ställning. De är oerhört mäktiga. De avspänningssträvanden som ägt rum under det senaste året – och där kan vi alltså bedöma den amerikanska utrikesledningen mycket positivt – har varit till gagn för freden. Man har fått kontakter med Kina. Man har fått förhandlingar i Moskva. Det har underlättat Europaförhandlingarna. Allt detta är positivt. Vi skall så att säga stödja denna stormakternas strävan att komma till överenskommelser som gagnar freden.

Men trots allt betyder stormakternas mycket stora makt vissa risker för små nationer och deras självständighet. De stora delar upp världen. De har den militära, tekniska och ekonomiska makten. Små nationer kan lätt bli till bekymmer och besvär. De kan störa en världsbild – i så fall ve dem! Det har förekommit sådana skeden i historien.

Då är det väldigt viktigt att små nationer kan hävda sin rätt till existens, sin rätt att själva få utvecklas efter egen vilja. För att det skall lyckas måste det finnas en solidaritet mellan små nationer. Det är inte lätt att ställa krav på den solidariteten den dag man själv kommer i fara om man inte ställde upp, sade sin mening, den dag en annan liten nations självständighet var i fara.

Då får man ta risken att från tid till annan ta på sig en stormakts missnöje över att också den lilla nationen vågade hävda sin mening och driva denna sin mening. Vi måste ha förmåga att ta sådana reaktioner med lugn, för vi vet ju att vi inte har någon annan önskan än att ha rimliga relationer till all världens supermakter. Det ligger i småstatens intresse. Vi vet att vi inte har några egenintressen eller maktanspråk som vi driver. Vi kan alltså ha det självförtroende som det innebär att man står för en övertygelse och inte önskar de stora nationerna något ont.

Paasikivi skrev mycket om de små nationernas svårighet. Han skrev visa ord om förutsättningarna för deras rätt att överleva. Men jag har något att tillägga: I denna värld måste de små nationerna ha möjlighet att hävda sina egna vitala intressen, och till dessa vitala intressen hör andra små nationers rätt att överleva. - Så enkelt och så svårt är det, och jag tror att det vi har sagt och gjort i Vietnamfrågan i alla sina huvuddrag har stämt med det svenska folkets övertygelse, stått i samklang med Sveriges

vitale egna intressen och har inneburit att vi kunnat ge ett blygsamt men därför inte oviktigt bidrag till freden i Vietnam och därmed till avspänningen i världen.

Statsrådet fru MYRDAL:

Herr talman! Ganska mycket i marginalen till sina anföranden har partiledarna ställt ett par frågor till mig, som jag pliktskyldigast skall försöka besvara, men jag lovar att göra det helt kort.

På tal om de framstötter i nedrustningsfrågor som från svenskt håll har gjorts alldeles nyligen i Helsinki på säkerhetskonferensens förberedande möten frågade herr Helén mig vilken roll CCD, nedrustningskonferensen i Genève, just nu spelar och hur CCD skall kunna utnyttjas för att utveckla strävandena på nedrustningsområdet.

Jag är frestad att svara med herr Bohmans ord, för herr Bohman harangerade mig också. Han sade: "De pågående nedrustningsförhandlingarna i Genève ger för närvarande inte heller någon som helst antydan om resultat inom överskådlig tid – eller hur, statsrådet Alva Myrdal?" Jag vill bara bekräfta det intrycket.

Det tolfte verksamhetsåret i nedrustningsförhandlingarna i Genève har nu börjat, och man borde kunna vänta att i den just nu rådande internationella situationen förutsättningarna att uppnå meningsfulla vapenbegränsningar och ett stycke verklig nedrustning skulle vara goda. Men det råder fortfarande ett dödläge i förhandlingarna. Man står och stampar på samma fläck i fråga om de två ämnen som står på dagordningen för året: att åstadkomma ett fullständigt provstopp och att åstadkomma förbud mot tillverkningen av kemiska stridsmedel. Det är självklart att vi fortsätter att hoppas att dödläget snart skall kunna brytas, och vi skall naturligtvis från svenskt håll göra ytterligare ansträngningar för detta – vi skall fortsätta att vara ganska militanta i Genève.

På de rättframma frågorna måste jag emellertid ge ett rättframt svar, och det är att CCD har kommit i skymundan. De två supermakterna som där är ledande, Förenta staterna och Sovjetunionen, är orörliga i sina positioner. Det är då inte underligt att vi försöker utnyttja den större flexibilitet som föreligger vid Helsinkimötet, den europeiska säkerhetskonferensen.

Vi fortsätter också att verka för mer globala nedrustningsansträngningar, men där är det f. n. också svårt att åstadkomma något. Jag tror att man måste vänta på något slags nypremiär för dessa diskussioner, en mer spektakulär ansats, och det är av den anledningen som vi från svensk sida har stött ett FN-förslag om en världsnedrustningskonferens. Men i det fallet är det Kina och Förenta staterna som är omedgörliga. Kina vill diskutera allt och USA intet. Kina vill ha förhandsgarantier från de nuvarande supermakterna att de helt skall stoppa sin ständigt upptrapade kärnvapenkapprustning. Närmare bestämt har Kina ställt två villkor. Det ena är att samtliga kärnvapenmakter skall utfästa sig att inte vara den första att använda kärnvapen, det andra är att de skall utfästa sig att aldrig i något skede av en militär konfrontation angripa icke-kärnvapenmakter med kärnvapen.

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Dessa krav sammanfaller i och för sig med Sveriges och andra smärre staters intressen. Vi har naturligtvis inte gått så långt att vi har stött Kinas anspråk på att dessa villkor skulle vara uppfyllda i förväg, eftersom det skulle vara föga realistiskt att tro att man skulle kunna få sådana förhandslöften. Men vi har gått så långt som till att säga att vi från svenskt håll förutsätter att detta skall vara de primära förhandlingsfrågorna vid en världsnedrustningskonferens. Nu är det faktiskt inte stora utsikter att få ens den förberedande kommittén för den konferensen sammankallad, därför att flera av supermakterna vägrar att infinna sig till ett sådant sammanträde.

Jag vill inte ta kammarens tid i anspråk för att mer detaljerat redovisa skälen till att vi finner det osannolikt att några större steg framåt i nedrustningsarbetet kommer att kunna tas i år i varje fall inte förrän FN sammanträder i höst igen —, men jag lovar att den svenska regeringen i varje fall skall *försöka* det omöjliga.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara uttrycka min tacksamhet för den värdefulla komplettering till den hittillsvarande debatten som fru Myrdal lämnade från talarstolen. Jag vill också uttrycka min uppskattning av de insatser som statsrådet gör vid nedrustningsförhandlingarna i Genève. Vi vet alla med vilken energi och kunnighet som statsrådet Myrdal har ägnat sig åt detta tyvärr alltför otacksamma arbete.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju ett rakt-på-sak-besked vi fick, att Genèveförhandlingarna har kommit i skymundan. Och det måste man verkligen beklaga, eftersom Genèvekonferensen är Sveriges naturliga forum. Under åtskilliga år har Sverige också spelat en mycket väsentlig roll i dessa förhandlingar, och statsrådet Myrdal har inte bara i dag utan tidigare i kammaren fått ta emot rosor för sina insatser.

Det har förefallit oss, som inte kunnat följa detta arbete från insidan, som om Sverige inte varit lika aktivt under de senaste åren, medan exempelvis Canada har drivit vissa frågor mycket hårt, inte minst frågan om kärnvapenprovens definitiva stoppande.

Vi är väl alla medvetna om — det skymtade också i statsrådets inlägg — att små länder aldrig kan lösa nedrustningsproblemen utan stormakternas medverkan, och då måste ju de små länderna samordna sina strävanden. Om jag får tolka slutet av statsrådets svar på det sättet att Sverige ämnar aktivt söka medverka i denna samordningssträvan är det ett bra svar, annars inte.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Det som har uppkallat mig till att säga några ord i den här debatten är herr Heléns anförande i morse, där han talade om det nordiska samarbetet, särskilt det nordiska lagstiftningssamarbetet. Herr Helén påstod att jag på Nordiska rådets möte i Oslo i förra månaden under generaldebatten avfärdade den lagharmoniseringslinje som de nordiska länderna har bundit sig vid i Helsingforsavtalet som närmast

identisk med skandinavismens drömmier.

Det är riktigt att jag i Oslo sade att jag inte känner någon stor sorg över att de skandinaviska drömmarna nu har skingrats – drömmarna om ett enhetligt nordiskt rättssystem i den bokstavliga betydelsen av likalydande lagar. Men jag sade också – och jag kan citera direkt ur mitt anförande i Oslo: ”Dagens nordiska samarbete i både lagstiftningsfrågor och andra frågor har till skillnad från skandinavismen på 1800-talet en bred folklig förankring. Det är ett intresse både för de nordiska länderna själva och för omvärlden att detta samarbete kan fortsätta och utvecklas vidare. Viljan att fortsätta finns i alla de nordiska länderna.”

Om herr Helén lyssnade på mig i Oslo måste han ha märkt att vad jag ägnade mig åt under generaldebatten var att försöka göra en analys av det nordiska lagstiftningssamarbetet, dess villkor, förutsättningar och framtidsmöjligheter. Den analysen utmynnade för övrigt i en ganska optimistisk och positiv slutsats. Jag sade att jag är ”övertygad om att nordiskt lagstiftningssamarbete i obundna former och utan i förväg uppställda krav på harmonisering är ett nödvändigt inslag i vår gemensamma strävan att på olika områden värna om nordiska intressen och stärka samhörigheten i Norden”.

När jag talade om det nordiska lagstiftningssamarbetet försökte jag skildra hur det har utvecklats genom årtiondena. Det har ju breddats alldeles oerhört från att ha startat huvudsakligen på det civilrättsliga och kommersiella fältet till att täcka det mesta som har med människornas vardagstillvaro att göra. Nu för tiden kan vi i lagstiftningssamarbetet komma in på så vitt skilda ting som integritetsskyddsfrågor och miljöskydd i glesbygder och storstäder. Det är utomordentligt positivt.

Men utvecklingen har också inneburit något annat: vissa kvalitativa förändringar. Förr i världen satt man i det nordiska lagstiftningssamarbetet och försökte knäpa ihop alldeles likadana lagar. Vi har skaffat oss likadana avtalslagar, köplagar osv. Det har vi mer och mer kommit bort ifrån. Nu är det mer av obundenhet i formerna när det gäller att lagstifta, och vi uppställer alltmera sällan några konkreta mål eller krav på en harmonisering. Det är också en viktig och en riktig utveckling, såvitt jag kan förstå, för harmonisering i den här gamla betydelsen av identiska lagar är på det hela taget någonting ganska överspelat. Om det sade jag i Nordiska rådet framför allt följande:

”För möjligheterna att fortsätta det nordiska lagstiftningssamarbetet är det av alldeles avgörande betydelse att vi inte ställer upp krav på rättslikhet som i verkligheten blir krav på att det bestående skall konserveras. Om alla nordiska länder i varje fråga skulle vänta på det land där frågan sist får aktualitet, skulle detta uppenbarligen innebära en mycket effektiv spärr för fortsatt utveckling. Det skulle vara beklagligt om de krafter växte sig starka i våra länder som mest intresserar sig för nordisk rättslikhet från den synpunkten att rättslikheten kan användas som ett argument och en ursäkt för att motsätta sig välbehövligen reformer.”

Herr Helén var annars i sitt inlägg här i dag angelägen att hålla distansen till de mest konservativa rösterna i debatten i Oslo, och det kan man förstå -- det är klokt av herr Helén att göra det. Men då bör han

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

också vara litet grand försiktig i sin kritik av regeringen. Och det fanns kanske skäl för herr Helén att i Oslo lyssna även till andra än dessa de mest konservativa rösterna. Det förekom en hel del nyanserade och sakligt tunga inlägg. Den danske statsministern Anker Jørgensen utvecklade tankar om nordiskt samarbete och lagstiftnings-samarbete som låg väldigt nära mina.

Jag vill bara säga detta för att ge en något riktigare bild av mitt bidrag i generaldebatten i Oslo än den som framgick av herr Heléns anförande. Jag bryr mig inte om att ta upp de beskyllningar som herr Helén vill dra fram i ljuset mot Sverige för att vi skulle bryta våra förpliktelser enligt Helsingforsavtalet. Det är ju erbarmliga beskyllningar. Jag utgår ifrån att herr Helén själv begriper ohållbarheten i den argumentationen, och jag låter den därför vara.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade noga på statsrådet Lidbom i Oslo och nu här i dag. Det är ju en betydligt fredligare minister som vi har i dag än den som gjorde det stora inlägget i generaldebatten. Och faktum är att statsrådet Lidbom nu refererar sig själv på ett från hans utgångspunkter gynnsammare sätt än vad som stämmer med protokollet över vad han verkligen sade i Oslo. Nyckelmeningen var — jag citerar alltså statsrådet Lidbom: "Min slutsats av detta är, att nordisk rättsenhet i den ambitiösa meningen av enhetliga lagar inte längre är ett realistiskt mål att sträva mot." Det vill nu statsrådet Lidbom förvandla till "likalydande" lagar i den första meningen och senare till "identiska" lagar.

När jag i Oslo och nu frågat mig om statsrådets beskrivning inte innebär en alltför långt gående nedtrappning av det mål för lagstiftnings-samarbetet som gällde ännu vid den tidpunkt då statsrådet Lidbom själv inträdde i regeringen, så har jag haft svårt att värja mig för tanken att herr Lidbom nu genom att tricksa litet med orden försöker att för sin inställning skapa ett stöd som han i själva verket inte har. Det var denna nedtrappning av målet för lagstiftnings-samarbetet som var den avgörande punkten, och jag hade hoppats att statsrådet med litet öppnare öga här skulle vara villig att erkänna att därvidlag gick statsrådet för långt i Nordiska rådet.

Vi kan icke få de andra ländernas förståelse om vi så väsentligt trappar ned målsättningen. Det innebär ju en polemik mot det som var den svenska regeringens ställningstagande ännu för några år sedan, och det innebär, såvitt jag förstår, även i viss mån underkännande av de tankar som låg till grund för Helsingforsavtalet. Sedan är det mycket möjligt att statsrådet kan bevisa här att något formellt brott mot detta avtal icke har skett, och det hoppas jag verkligen att han kan göra.

Ordet lämnades härefter till herr handelsministern FELDT, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 71 avsedda meddelandet rörande Sveriges handels- och valutapolitik, så lydande:

Herr talman! Sveriges avtal med den europeiska ekonomiska gemenskapen trädde i kraft den 1 januari 1973. För dagen står vi inför den viktiga uppgiften att på det praktiska planet börja tillämpa avtalets bestämmelser.

Det samarbetsorgan – den blandade kommittén – som upprättades genom avtalet höll sitt första möte i Bryssel i början av februari. Redan vid detta möte kunde kommittén fatta flera viktiga beslut, främst rörande ursprungsreglerna. Därigenom löstes vissa övergångsproblem som allvarligt bekymrat svensk exportindustri. Detta gäller framför allt beslutet om ändring av de bestämmelser i avtalet som reglerar villkoren för den fortsatta tullfriheten mellan de gamla EFTA-länderna.

En särskild tullkommitté upprättades med uppgift att säkra en likformig tillämpning av avtalets bestämmelser på tullområdet.

Vid mötet med den blandade kommittén pekade man från svensk sida på de problem som kan uppstå för den traditionella svenska exporten av vissa jordbruksprodukter till Danmark och Storbritannien. Det framhölls att vi uppmärksam följer utvecklingen på detta område och att vi avser ta upp frågan på nytt när problemens karaktär och omfattning klarlagts. En markering gjordes även i fråga om exporten av fisk och fiskprodukter till det utvidgade EG.

Vid mötet erinrades vidare om Sveriges intresse av att utvidga samarbetet med EG till att omfatta andra områden.

Den 1 april kommer tullsänkningen mellan Sverige och EG att äga rum. Tullarna sänks då med 20 procent för flertalet industrivaror. Redan den 1 januari 1974 sänks tullarna med ytterligare 20 procent. På mindre än ett år från i dag kommer alltså Sveriges och EG:s tullar att sänkas på flertalet industrivaror med sammanlagt 40 procent.

Sveriges avtal med den europeiska kol- och stålgemenskapen (CECA) godkändes av riksdagen samtidigt med avtalet med den europeiska ekonomiska gemenskapen. Ratifikationsförfarandet har dock ännu inte avslutats i samtliga EG-länder. Gemenskapen har därför föreslagit att Sverige och EG var för sig fattar beslut om att den första tullsänkningen skall vidtas den 1 april. Det är regeringens avsikt att medverka i en sådan lösning. Däremot kan det nya prissystemet för järn- och stålprodukter som faller under CECA-avtalet inte träda i kraft förrän ratifikationsförfarandet avslutats.

Danmark och Storbritannien utträdde ur EFTA vid årsskiftet 1972-1973 samtidigt som de blev medlemmar i EG. Samtliga sju kvarvarande EFTA-länder har understrukit sitt starka intresse av att fortsätta samarbetet inom organisationen. För Sverige gäller att ungefär 20 procent av vår totala handel omfattas av EFTA-frihandeln. Organisationen kommer därför även i framtiden att vara av stor betydelse för svenskt näringsliv och svenska konsumenter.

Det är vår förhoppning att det interna EFTA-samarbetet skall kunna ytterligare stärkas. Bl. a. bör man sikta på en fortsatt avveckling av icke-tariffära handelshinder.

Jämsides med allt det arbete som pågår för att vidareutveckla det ekonomiska samarbetet med Västeuropa krävs ökade handelspolitiska insatser för att främja vår handel med de östeuropeiska länderna. Detta är så mycket mer angeläget som den särskilt under slutet av 1960-talet generell positiva utvecklingen i Sveriges handel med dessa länder under senare år börjat uppvisa en mer splittrad bild. Det gäller framför allt exporten. I vad avser Sovjetunionen, som är vår traditionellt viktigaste

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

handelspartner i Östeuropa, utgjorde exportvärdet för 1972 sålunda endast 58 procent av värdet för 1970. Å andra sidan har exporten till Polen utvecklats mycket starkt under de senaste åren.

Orsakerna till exportsvårigheterna torde vara att söka på flera håll. Sålunda synes den starka inriktningen i de östeuropeiska ländernas ekonomiska långtidsplaner på handel dem emellan ytterligare ha accentuerats. Men framför allt har konkurrensen på de östeuropeiska marknaderna märkbart skärpts genom ett mera aktivt uppträdande och ökade insatser från flertalet industriländers sida. Detta har också tagit sig uttryck i att kreditfrågan kommit att spela allt större roll.

Från regeringens sida fäster vi stort avseende vid en positiv utveckling av östhandeln och har vidtagit åtgärder för att förbättra situationen och stödja den svenska industrins exportansträngningar på dessa marknader.

Den handelspolitiska och kommersiella bevakningen i Östeuropa har förstärkts genom upprättande av ytterligare handelssekreterarkontor och genom personalförstärkning på våra ambassader i dessa länder. Vidare har under senare tid en rad åtgärder vidtagits för att underlätta och förbilliga exportkreditgivningen. Övervägandena om ytterligare åtgärder fortsätter inom regeringen.

Samarbetet på det ekonomiska området kan väntas spela en framskjuten roll vid den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen, ESK. Från svensk sida har vi i de förberedande diskussionerna velat fästa uppmärksamheten på vissa frågor som vi anser vara av betydelse, som utgör konkreta hinder för en utveckling av öst-västhandeln och som det bör vara ett ömsesidigt intresse att undanröja. Bland dessa frågor kan framför allt nämnas ökat informationsflöde samt förbättrade kontakter mellan leverantörer och slutförbrukare. FN:s ekonomiska kommission för Europa, ECE, har under årens lopp utfört ett värdefullt arbete med avseende på öst-västhandelsproblematiken. Enligt vår uppfattning är detta även i fortsättningen ett naturligt forum för att genomföra de rekommendationer och beslut som kan komma att fattas av ESK.

Sedan ett år tillbaka pågår inom GATT förberedelserna för en ny omgång världsvida handelsförhandlingar. Vid GATT:s session i november 1972 beslöt man tillsätta en särskild kommitté för att samordna förberedelserna. Beslut fattades också om att ett ministermöte skall äga rum i Tokyo i september i år. Det är vår förhoppning att man vid detta möte kan besluta om att inleda förhandlingarna.

Förhandlingarna skall omfatta tullar samt icke-tariffära handelshinder och andra åtgärder som hindrar eller snedvrider handeln. De skall täcka både industrivaror och jordbruksvaror och ta särskild hänsyn till u-ländernas intressen.

Enligt regeringens uppfattning bör man sträva efter en kraftig sänkning av tullarna på industrivaror. Syftet bör vara att på lång sikt avskaffa dessa tullar i handeln mellan industriländerna. Man bör även sikta på att avskaffa sådana icke-tariffära handelshinder som skapar väsentliga problem för världshandeln. I annat fall kan de gynnsamma effekterna av en tullsänkning komma att äventyras.

Ett led i förhandlingarna kommer att vara en översyn av gällande skyddsbestämmelser i GATT-avtalet. Strävan bör vara att underlätta en

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

anpassning till nya konkurrensförhållanden. Samtidigt är det viktigt att se till att berörda regler utformas så att de inte kan leda till missbruk.

De resultat som uppnåddes i Kennedyronden rörde främst industri-varutullarna. I den nya förhandlingsomgången kommer problemen på jordbruksområdet att bli av särskild betydelse. De stora jordbruksvaruproducerande länderna har satt som villkor för sitt deltagande i förhandlingarna att jordbruksområdet tas med. Det är därför uppenbart att något måste göras på detta område för att förhandlingarna skall kunna föras i hamn.

En av de viktigaste frågorna i GATT-förhandlingarna gäller utvecklingsländernas problem. Vid UNCTAD-konferensen i Santiago i maj 1972 uppställde u-länderna ett antal principer som villkor för sitt deltagande i de nya GATT-förhandlingarna.

Den svenska regeringen anser att man måste uppnå lösningar som tar hänsyn till u-ländernas svaga ekonomiska läge. Dessa lösningar skulle kunna inbegripa omedelbart ikraftträdande för u-länderna av under förhandlingar lämnade medgivanden, tekniskt bistånd för att de skall kunna klara vissa icke-tariffära handelshinder samt ökat bistånd för handelsfrämjande åtgärder. Man bör vidta åtgärder som kan utöka marknaderna för u-ländernas export och tillförsäkra u-länderna ökade och stabilare inkomster av deras råvaruexport. Industrieländerna slutligen kan inte vänta sig reciprocitet från u-länder för de förmåner som beviljas i förhandlingarna.

Herr talman! En viktig förutsättning för en fortsatt snabb expansion av världshandeln utgör ett väl fungerande internationellt betalningssystem. Det har sedan länge stått klart att betydelsefulla förändringar måste ske i det nuvarande betalningssystemet. Detta system, för vilket grunden lades genom Bretton Woods-överenskommelsen vid slutet av andra världskriget, fungerade länge väl. Under senare år har dock systemet vid flera tillfällen utsatts för svåra påfrestningar, med betydande oro på valutamarknaden som följd. Vid Washingtonöverenskommelsen 1971, där en uppgörelse träffades inom tiogrupper om kursförhållandena mellan deltagarländernas valutor, beslöts också att överläggningar om en reformering av det internationella betalningssystemet snarast borde upptas. Inom ramen för internationella valutafonden skapades i följd ett forum för dessa överläggningar, tjugokommittén.

Det bedömdes allmänt att de enligt Washingtonöverenskommelsen i december 1971 företagna växelkursjusteringarna skulle avlägsna det underskott som sedan en lång tid tillbaka förekommit i den amerikanska betalningsbalansen och som lett till att andra länders centralbanker tvingats acceptera ständigt ökande dollarinnehav.

Efter Washingtonöverenskommelsen stärktes också dollarn på valutamarknaderna, och det kraftiga kapitalutflödet från USA under 1971 förbyttes 1972 i ett visst inflöde.

Utvecklingen av de större ländernas bytesbalanser blev dock i följd mera ogynnsam än som allmänt förväntats efter Washingtonöverenskommelsen. Underskottet i den amerikanska bytesbalansen uppgick sålunda i följd till inte mindre än 8,5 miljarder dollar. Detta motsvarades främst av ett japanskt bytesbalansöverskott på 6,5 miljarder dollar. Även

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

EG-länderna hade dock ett betydande överskott, som uppgick till mer än 6 miljarder dollar. Förklaringen till att utjämningen blev mindre än förväntad torde ligga i att man vid tidpunkten för Washingtonöverenskommelsen underskattade den underliggande svagheten i den amerikanska bytesbalansen samt att det tar längre tid för en växelkursjustering att få effekt än man tidigare antagit. Denna ogynnsamma utveckling av de större ländernas bytesbalanser synes vara en av huvudorsakerna till den kapitalflykt från dollarn som plötsligt uppstod i slutet av januari i år. Främst gick detta dollarinflöde till Västtyskland, som under någon vecka fick stödköpa dollar till ett värde av ca 6 miljarder. Även andra länder, däribland Sverige, fick motta ett betydande inflöde av dollar.

Efter konsultationer med de länder som närmast berördes av de rådande obalanserna i handels- och tjänsteutbytet, meddelade den amerikanska regeringen den 12 februari i år sitt beslut att devalvera dollarn med 10 procent. Japan beslöt, liksom även Italien, att låta sin valuta flyta och anslöt sig därmed till den ordning som Canada, Storbritannien och Schweiz redan tillämpade. Västtyskland och Frankrike liksom Beneluxländerna bibehöll däremot sina tidigare pariteter.

Vad de nordiska länderna beträffar, beslöt Danmark och Norge att bibehålla sina pariteter, vilket innebar att de gentemot dollarn revalverade med ca 11 procent. Island devalverade med 10 procent och följde därmed dollarn. Sverige och Finland beslöt däremot att välja en mellanlinje, som innebar att kursen på respektive valutor skrevs ned med 5 procent. Gentemot dollarn innebar detta en revalvering med ca 5,5 procent. Den nya riktkursen gentemot dollarn blev därmed för Sveriges del 4 kronor och 56 öre per dollar.

Att flera länder sålunda samtidigt ändrat sina växelkurser, innebär att de effektiva kursförändringarna för respektive valutor blir andra än de nominella. Vid beräkningen av de effektiva växelkursförändringarna tas hänsyn även till fördelningen av respektive lands handelsutbyte med andra länder. Enligt de uppskattningar som har gjorts inom OECD har dollarn effektivt devalverats med ca 8 procent. Ett antal länder har effektivt revalverat, däribland Japan med ca 14 procent och Tyskland, Frankrike, Beneluxländerna samt Danmark och Norge med 2–4 procent. Italien har effektivt devalverat med 6 procent, Storbritannien med omkring 3 procent och Sverige och Finland med mellan 1 och 2 procent. Dessa beräkningar avser läget i slutet av februari månad.

De kurser som sålunda etablerats kom emellertid att utsättas för nya spekulativa attacker redan efter någon vecka. Ett förnyat starkt dollarinflöde i Västeuropa gjorde att valutamarknaderna den 2 mars åter måste stängas.

I det läge som därmed uppstod förelåg två handlingsalternativ för Sveriges del. Det ena var att fortsätta den valutapolitik som sedan länge bedrivits, nämligen att bibehålla en fast kurs för kronan gentemot så många länder som möjligt med hänsyn tagen till villkoret att kronans yttre värde bör vara realistiskt och anpassat till den svenska ekonomins läge och intressen på något längre sikt. Det andra alternativet var att Sverige inte längre skulle upprätthålla någon kurs för kronan utan låta kronans yttre värde bestämmas av tillgång och efterfrågan på marknaden.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Helt övervägande skäl talade för att det första alternativet borde väljas och att sålunda ingen principiell förändring av den svenska valutapolitiken borde ske. För det första visade det sig under de två senaste veckornas internationella förhandlingar och konsultationer att de västeuropeiska länderna över lag vill bibehålla systemet med fasta valutakurser. Dessa länder representerar huvuddelen av våra viktigare handelspartner bland industriländerna. De västeuropeiska länder, vilkas valutor fortfarande flyter, såsom Storbritannien, Italien och Schweiz, har förklarat sin avsikt att så snart omständigheterna medger det återgå till fasta kurser.

För det andra tedde det sig angeläget att de kursförhållanden kunde bibehållas som uppnåddes gentemot våra viktigare handelspartner när den nya centralkursen för kronan fastställdes i februari. Det råder i hög grad tvivel om att en av marknadskrafterna styrd kurs skulle innebära att detta syfte kunde uppnås. Allt tyder i stället på att en sådan kurs skulle leda till en försämring av det svenska näringslivets konkurrenskraft gentemot inte bara de länder, vilkas valutor i fortsättningen flyter, utan också de länder som inbördes håller fast vid de etablerade kurserna. Därtill kommer att en fritt fluktuerande kronkurs skulle skapa en betydande osäkerhet för den svenska industrin i dess planering av produktion och investeringar.

För det tredje kunde vid tiogruppens överläggningar i Paris den 16 mars enighet nås om åtgärder, som bör minska möjligheterna och incitamenten till fortsatt valutaspekulation samtidigt som sådana störningar i marknadsförhållandena kan motverkas som skulle kunna äventyra handels expansion och den ekonomiska tillväxten. Den amerikanska dollarns kurs får sålunda flyta i fortsättningen, och något åtagande att vid på förhand givna punkter försvara dess värde finns inte längre. Vidare har från vissa länders sida ställts i utsikt åtgärder, som syftar både till att minska tillflödet av dollar till den internationella kapitalmarknaden och till att begränsa det spekulativa kapitalets rörelsefrihet. De västeuropeiska länderna bör kunna sinsemellan upprätthålla fasta valutakurser utan att på sikt nämnvärda förskjutningar i dessa valutors värderelationer till dollarn behöver uppstå. Detta är troligt också av det skälet, att enligt Parisuppgörelsen tiogruppens länder, således även USA, utfäst sig att vid behov och i samråd intervensera för att vidmakthålla ordnade förhållanden på sina marknader.

Uppgårelsen i tiogruppen innebär för Sveriges del att den svenska kronans kurs kommer att bibehållas i nuvarande läge gentemot i första hand Belgien, Danmark, Frankrike, Luxemburg, Nederländerna och Västtyskland. Det betyder att interventionspolitiken, på sätt som skett alltsedan våren 1972, kommer att hålla kronan inom en maximal kursmarginal av 2,25 procent i förhållande till dessa länders valutor. Det kommer att ske på vanligt sätt genom ömsesidiga interventioner av de berörda ländernas centralbanker. Ytterligare ett antal västeuropeiska länder torde komma att ansluta sig till dessa principer för valutapolitiken. I förhållande till övriga valutor, däribland dollarn, kommer kronan att flyta fritt.

Den uppgörelse Sverige nu medverkar i innebär att vi fortsätter den

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

politik som vårt land i många år bedrivit genom sitt medlemskap i den internationella valutafonden. Vi behåller vår handlingsfrihet att, om läget i en framtid skulle så kräva, självständigt ändra vår valutakurs. Uppgörelsen innebär inte, att Sverige ansluts till den europeiska gemenskapens interna valutapolitiska samarbete, dess monetära fond eller planerna på att i framtiden upprätta en valutaunion. Det direkta samarbete som erfordras för att upprätthålla den nu etablerade ordningen kommer att ske i form av kredittekniska arrangemang av sedvanlig natur mellan de berörda centralbankerna.

Enligt uppgörelsen förutsågs också, som jag redan nämnt, att vissa länder skulle vidta åtgärder för att begränsa det spekulativa kapitalets rörelsefrihet. Sedan det under måndagen och tisdagen visat sig uppstå en viss benägenhet att flytta över främst utländska tillgodohavanden i D-mark till svenska kronor, beslöt riksbanken i går att ingripa mot sådana överflyttningar. Det sker bl. a. genom att gränser sätts för tillväxten av utländska bankers eller bankirers tillgodohavanden i svenska banker. Det innebär att interventionspolitiken kompletteras med vissa mot kortfristiga kapitalrörelser direkt riktade åtgärder och är ett uttryck för regeringens och riksbankens bestämda vilja att upprätthålla den nu etablerade kursen för den svenska kronan.

Herr talman! Den svenska regeringen och riksbanken har genom de beslut som här redovisats valt den handlingslinje som vi tror bäst gagnar de svenska löntagarnas och det svenska näringslivets intressen, på både kort och något längre sikt. Den nu uppnådda ordningen bör kunna fungera till dess att arbetet på mera grundläggande reformer av det internationella valutasytemet hunnit avkasta resultat. Detta arbete pågår redan med stor intensitet, och vid tiogrupperns möte beslöts att det skall ytterligare intensifieras. Om riktlinjerna för reformarbetet råder också enighet. Det skall baseras på de principer som styrt de internationella ekonomiska relationerna sedan kriget. Den svenska regeringen tar, i samverkan med övriga nordiska länder, aktiv del i detta reformarbete.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Vi hade för endast tre månader sedan tillfälle att här i kammaren grundligt debattera frågan om våra relationer till EG. Jag skall därför i dagens debatt behandla den frågan mycket kort och huvudsakligen knyta några reflexioner till det första mötet med den blandade kommittén mellan Sverige och EG.

Det är väl uppenbart att många problem måste uppkomma under – om jag så får uttrycka mig – inkörningstiden för ett så vittomfattande och tekniskt komplicerat avtal som vår frihandelsöverenskommelse med EG utgör.

Därför betraktar jag det såsom glädjande att goda resultat kunnat noteras redan vid kommitténs första sammanträde rörande undanröjande av diverse svårigheter, som handelsministern här har redogjort för. Det är för mig inte alls oväntat att en betydande del av mötet ägnats ursprungsfrågorna och att lösningar därvid åstadkommit på vissa övergångsproblem.

Detta är, herr talman, emellertid inte tillräckligt. Jag tror att vi måste

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

arbeta vidare med dessa ursprungsregler, som väl är inskrivna i avtalet närmast på EG:s egen tillskyndan. Ursprungsreglerna kommer att ställa våra exportföretag inför så långtgående krav i fråga om bl. a. tullklassificering och värderingar av halvfabrikat samt bevisföring beträffande dessas ursprung, att varje tillfälle måste iaktas för att åstadkomma förenklingar. Det är kanske inte en alldeles orealistisk förhoppning, att man även på EG-håll skall kunna vinna insikt om att dessa synpunkter på de krångliga ursprungsreglerna borde leda till att man förenklar reglerna och arbetar fram enklare regelsystem än för närvarande.

Vad beträffar jordbruket, som handelsministern berörde i deklara- tionen, och de problem som kan uppstå för den traditionella svenska exporten av jordbruksprodukter till Danmark och Storbritannien är det enligt min uppfattning angeläget att en diskussion om dessa frågor kommer till stånd, om möjligt redan vid nästa sammanträde med den blandade kommittén. Det finns ett behov av detta. Visserligen kan man i dag säga att extraordinära förhållanden råder på flera av jordbrukets exportmarknader. Det har på senare tid varit ganska lätt att exportera jordbruksprodukter från Sverige. Men alla som har försökt sätta sig in i världsmarknadens problematik på detta område vet att förhållandena snabbt kan växla. Det är därför angeläget att regeringen med kraft driver denna fråga.

Beträffande EFTA tror jag personligen att denna organisation, även i det nya läge som har uppstått på integrationsområdet efter årsskiftet, kommer att ha kvar icke obetydliga uppgifter. På det i regeringsdeklara- tionen särskilt omnämnda icke-tariffära området synes överläggningarna bl. a. böra inriktas på att nära följa utvecklingen inom EG och att i EFTA verka för sådan samordning att skiljaktiga lösningar på gemensamma problem i görligaste mån undviks mellan EG:s medlemsländer och utomstående västeuropeiska stater. Jag tror i det sammanhanget att det är viktigt att EFTA-sekretariatet i ett omstruktureringskede får de resurser som kommer att erfordras framöver.

Östhandeln ägnas i regeringsdeklara- tionen ganska stort utrymme med all rätt, tycker jag. Denna handel utgör visserligen procentuellt sett en liten andel av vår totala utrikeshandel, men den utgör en politiskt intressant del, och de nedslående resultat som har kunnat noteras under de senaste åren i fråga om utvecklingen av vår östexport indikerar enligt min mening klart att åtgärder är påkallade.

Handelsministern har utvecklat en del olika skäl till att det uppstår svårigheter här. Det är givet att de till stor del bottnar i den s. k. kreditkonkurrensen på det här området, dvs. att de mindre länderna har sämre möjligheter att framgångsrikt konkurrera på öststatsmarknaderna än de större därför att de större länderna kan ge bättre förmåner på kreditområdet, såsom långfristig exportkreditgivning på "mjuka" villkor. Regeringens åtgärder i syfte att förstärka den handelspolitiska och kommersiella bevakningen i Östeuropa samt underlätta och förbilliga exportkreditgivningen vill jag hälsa med stor tillfredsställelse, inte minst beskedet att överväganden om ytterligare insatser fortsätter inom regeringen.

Herr talman! Ett förslag som jag personligen har haft anledning att

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tidigare beröra i nordiskt sammanhang är tanken på en internationell samordning av kreditvillkoren, förslagsvis inom ramen för OECD. En sådan samordning skulle, om den visar sig möjlig, ligga inte minst i de små ländernas intresse och bidra till – och det är viktigt – att exportvarornas pris och kvalitet snarare än exportlandets möjligheter till långfristig finansiering blir avgörande för om en affär kommer till stånd.

Jag hoppas det skall visa sig möjligt att i samband med den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen träffa överenskommelser som främjar öst-västhandeln. Jag delar regeringens uppfattning att Förenta nationernas ekonomiska kommission för Europa utgör ett lämpligt forum för att förvalta de resultat på det ekonomiska området som vi hoppas blir följden av ESK.

Om GATT-förhandlingarna vill jag notera att de ännu befinner sig på ett ytterst förberedande stadium, där inget av de stora länderblocken – USA och EG – ännu klart har definierat sina ståndpunkter men där motsättningar troligen inte kommer att saknas.

Enligt min mening bör Sverige såsom ett land med traditionellt liberal handelspolitik vinnlägga sig om en pådrivande roll i GATT-förhandlingarna. Jag vill i det sammanhanget betona vikten av den rekommendation som nyligen antogs vid Nordiska rådets 21:a session i Oslo om en gemensam nordisk hållning i dessa förhandlingar. Vi vet att vi hade mycket positiva erfarenheter av det nordiska samarbetet i Kennedy-rundan, och jag tror att en samverkan även nu – trots att vi vet att Danmark här intar en förändrad ställning – har sitt givna värde. Danska representanter gav i Nordiska rådet sin anslutning just till tanken på, som man uttryckte det, ”en gemensam hållning”.

Jag har med intresse noterat att handeln med jordbruksprodukter också skall ingå i förhandlingen, och det skulle vara intressant att få veta hur handelsministern bedömer den svenska situationen i det här sammanhanget inklusive eventuella följder för Sverige. Min personliga uppfattning är att om internationella avtal omfattar en bred krets av länder och tar hänsyn till olika faktorer i den internationella handeln och i varje enskilt lands interna produktion, så kan sådana avtal vara nyttiga för att komma till rätta med problem som uppstår för handeln och jordbruket genom relativt små svängningar i produktionen. Jag tror att det är en bedömning som mitt parti står bakom. Det är en bedömning som gjorts inom jordbruket och jordbrukets internationella organisationer.

Herr talman! Det är som handelsministern också underströk i sin deklaration naturligt att nära lierade med planerna på en ny omgång av världsvida handelsförhandlingar är de valutaproblem som haft en sådan aktualitet under den senaste tiden. Överenskommelsen om valutorna i slutet av 1971 i Washington, upprättandet av den s. k. tjugokommittén för arbetet med en långsiktig reform av valutasystemet skapade otvivelaktigt en viss optimism om den fortsatta utvecklingen på valutaområdet. Jag minns att president Nixon vid något tillfälle karakteriserade överenskommelsen som en historisk tilldragelse; andra gav uttryck för en mer behärskad optimism. I årets finansplan sägs t. ex. Washingtonöverenskommelsen kunna bidra till världshandelns tillväxt under 1973.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Som framhölls i handelsministerns deklaration har utvecklingen emellertid inte blivit vad man väntat i det här fallet. Det amerikanska underskottet i utrikeshandeln har fortsatt att växa, och vi vet att det är särskilt handeln med Japan som från amerikansk synpunkt utvecklades mycket ogynnsamt även under 1972. Den amerikanska skuldsättningen till utlandet -- eller man vill uttrycka det annorlunda: dollartillgodohavandena utanför USA -- ökade därmed ytterligare. Stabiliteten blev mer kortvarig än man från början hade haft anledning att hoppas på.

Det har väl hela tiden stått klart att man på lång sikt måste sträva efter en mera genomgripande reform av valutasystemet. Dessa mer grundläggande problem behandlas nu i tjugokommittén i vilken de länder som utser ledamöter i den internationella valutafondens styrelse är representerade. Därför måste -- och jag förmodar att det finns en bred enighet om detta, herr talman -- de lösningar man nu kommit fram till betraktas som temporära. De har väl delvis också haft karaktären av nödlösningar. Men det avgörande är ändå att handeln mellan länderna kunnat utvecklas i fortsatt snabb takt. Tilltron till de olika ländernas vilja och förmåga att ta sig an valutaproblemen har trots de stora påfrestningarna såvitt jag förstår dess bättre inte rubbats.

Tillskottet av dollar och andra valutor i den internationella likviditeten har ju skapat en fortsatt grundval för spekulativa kapitalrörelser. För USA självt har den ökade skuldsättningen inte inneburit några större påfrestningar efter det att dollarn frigjordes från guldets, men åtskilliga länder utanför USA har fått sin handlingsfrihet beskuren. Inte minst har den i den internationella likviditetspåspädningen gett ytterligare näring åt inflationstendenserna. Alla fortlöpande beräkningar av tillgångarna på dollar och andra internationella betalningsmedel utanför USA tyder på att den internationella likviditeten ökat mycket kraftigt även under det senaste året.

En exakt beräkning av de samlade tillgångarna i t. ex. Västeuropa är givetvis svår att göra. Men de flesta tecken tyder på att innehavet av utländska valutor, dvs. främst dollar, på nytt har fördubblats under ett par år från en redan tidigare hög nivå. Men de osäkra förhållandena på valutaområdet hänger nu liksom tidigare också samman med att en stor del av detta lätt rörliga internationella kapital -- om jag får uttrycka det så -- inte har någon direkt nationell hemvist och därför inte heller är underkastat den kontroll som skulle erfordras.

På det här området är orsakssammanhangen långtifrån klara. Under senare tid har uppmärksamheten framför allt riktats på de multinationella företagens transaktioner, vilka utan tvivel spelar en viktig roll. Men även mer professionellt inriktade valutaspekulanter finns med i bilden. Jag tror där, herr talman, att det blir nödvändigt att i framtiden få någon form av internationell kontroll på just dessa två viktiga områden när det gäller valutaströmningen.

Då det gäller att gripa sig an de akuta problemen har de västeuropeiska länderna och USA delvis haft motstridiga intressen. Från amerikansk sida har man tidvis sett hela valutafrågan som ett utomamerikanskt problem. De europeiska länderna och Japan har å andra sidan inte kunnat undgå att ställa krav på USA både som underskottsland i den internationella

Onsdagen den
21 mars 1973

Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt

handeln, som ledande industrination och som reservvalutaland. Ätminstone en optimistisk tolkning av de uppgörelser, som träffats nu i februari och mars, ger dock vid handen att inställningen nu inte skiljer sig lika mycket som tidigare. Beslutet i februari om att devalvera dollarn kom således bara någon vecka efter det att situationen på valutamarknaden blev direkt akut.

Parisöverenskommelsen kan till stor del karakteriseras som ett avtal mellan länderna i den europeiska gemenskapen och USA, där USA åtminstone formellt accepterar att hjälpa till att försvara dollarn. Framtiden får utvisa i vilken utsträckning amerikanerna verkligen är villiga att hjälpa till när det gäller att bromsa tillflödet av dollar till den internationella kapitalmarknaden och begränsa det spekulativa kapitalets rörelsefrihet.

Den svenska kronan har gått stark genom den senaste tidens valutaoroligheter. Valutareserven är nu stor, och handelsutbytet med utlandet ger fortfarande ett kraftigt överskott. Den förändring av kronans värde, som vidtogs i anslutning till devalveringen av dollarn, har reellt sett bara inneburit en nedskrivning på någon enstaka procent i relation till våra viktigaste handelspartners betraktade som en enhet. Om jag uppfattat det rätt innebär den svenska devalveringen i stort sett bara att man har neutraliserat de valutakursförändringar som samtidigt ägt rum i vår omvärld. Den svenska industrins konkurrensläge bör därmed påverkas ytterst litet av de vidtagna valutakursförändringarna. Man kan också säga att vi har undgått den försämring som skulle ha blivit följderna om kronans värde hade legat helt fast.

Detta konstaterande innebär naturligtvis inte att alla enskilda företags ställning är oförändrad. En del företag med affärer t. ex. på Västereuropa har kommit i en mer gynnad ställning, andra med affärer på USA och England har kommit i ett något sämre konkurrensläge. Till detta kommer förluster på redan tecknade kontrakt i dollar och andra valutor, som skrivits ner mer än den svenska kronan.

I den därpå följande utvecklingsfasen har regeringen och riksbanken principiellt hållit fast vid den valutapolitik som bedrivits under lång tid, nämligen att under längre perioder söka upprätthålla fasta växelkurser gentemot så många länder som möjligt. Samtidigt har man varit öppen för olika praktiska lösningar. Motiven för denna hållning angavs utförligt i handelsministerns deklaration och möter inga större invändningar från min sida. Vad jag förstår har regeringen i denna fråga också haft opinionen inom näringslivet bakom sig.

Uppgåelsen i Paris innebär för svenskt vidkommande att fasta kurser bibehålls mot de sex länder inom den europeiska gemenskapen, som träffat avtal om fasta kurser inbördes och mot de länder utanför gemenskapen, som ansluter sig till de så att säga traditionella principerna för valutapolitiken. Mot övriga valutor, däribland dollarn och pundet, upprätthålls inte några i förväg fastställda kurser. Det finns i detta sammanhang, herr talman, särskild anledning att stryka under det som sägs i regeringsdeklarationen om att denna uppgörelse inte innebär, att Sverige på något sätt ansluts vare sig till det existerande eller till det planerade valutapolitiska samarbetet inom E.G. Antydningar i den

riktningen har ju de senaste dagarna förekommit på sina håll i pressen. Jag skulle i stället vilja karakterisera den svenska situationen som en informell anknytning till det valutapolitiska blocket inom EG med i stort sett de villkor och förpliktelser som tidigare gällt gentemot de valutavärdande myndigheterna i ett större antal länder.

Även om vi här i riksdagen i stort sett – förmodar jag – är ense om att de hittills gällande principerna för valutapolitiken bör ligga fast även för framtiden, bör man kanske inte helt bortse från att kraven på mer rörliga kurser vuxit sig starkare under senare år. Såvitt jag kan förstå är det i första hand en del ekonomer som varit inne på den linjen. Men jag tror att bankmän och folk i näringslivet i allmänhet intar en mer reserverad hållning. Det hänger självklart bl. a. samman med att rörligare växelkurser innebär en större osäkerhet för företagen när det gäller att träffa internationella avtal. Behovet av att försäkra sig mot kursförändringar kommer att öka. Vid stora kursfluktuationer blir kostnaderna för detta betydande.

Jag är emellertid också medveten om att det finns de som anser att ett mer rörligt internationellt betalningssystem skulle ha kunnat förhindra åtminstone en del av de senaste årens återkommande svårigheter på valutamarknaden och inneburit större handlingsfrihet i den ekonomiska politiken. Ett system med rörliga växelkurser har – menar jag som lekman – sina risker och problem. Ett valutasystem skall väl om möjligt hålla i olika situationer. Det återstår därför enligt min mening för dem som förespråkar friare kurser att visa att ett sådant system även håller i andra situationer än de som rått de allra senaste åren.

Jag vill avslutningsvis, fru talman, säga att jag i stort delar den mening som uttrycks i regeringsdeklarationen, nämligen att den handlingslinje som regeringen och riksbanken valt innefattar vad som i nuläget varit möjligt att åstadkomma för att gagna de svenska löntagarnas och det svenska näringslivets intressen. Jag delar ståndpunkten att den nu uppnådda ordningen bör kunna fungera till dess mera grundläggande reformer av det internationella valutasystemet kommit till stånd.

Fru andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr DAHLÉN (fp):

Fru talman! Spekulationer i valutor, nu senast i går och i förgår mot den svenska kronan, är påminnelser om centralbankers och regeringars dödlighet. Marknadskrafterna har en betydande förmåga att sätta sig över det pris på valuta som statsmakter i olika länder fastställer på politisk väg. Misstänks att en valuta betalas med för högt pris, säljer man ut. Är det däremot så att man tror att den är undervärderad, köper man. Det skall vilja till ordentliga motkrafter för att förhindra att sådana bedömningar slår igenom på valutabörserna.

Det faktiska underlaget för att den svenska kronan på sikt skulle vara undervärderad är svagt. Den valutareserv som nu byggs upp är inte så stor att den inte kommer att påverkas när arbetslösheten minskar och

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

köplust och investeringsvilja ökar. Då kommer det att visa sig, att kronan inte är undervärderad och att kursen är mer realitisk än spekulanterna tror. De åtgärder som riksbanken vidtog i går och som jag varit med om att ta ansvar för bör verksamt bidra till att dämpa spekulatörerna. I detta sammanhang vill jag understryka angelägenheten av att vi försöker att få en något bättre bedömning och kontroll av vad de stora multinationella företagen har för sig. De har säkerligen spelat en roll i detta sammanhang. Den samverkan som nu uppnåtts mellan en del europeiska länder pekar på nödvändigheten av en fortsatt sådan samverkan, och några principiella synpunkter kan vara på sin plats.

Den självklara lärdomen av det som hänt är, att det är nödvändigt att valutorna prissätts på sådant vis att det finns rimlig tilltro till att det är ett riktigt pris och att en smidig valutapolitik underlättas. Det är ungefär lika lätt att kräva detta som svårt att lyckas med uppgiften.

Mycket få människor, inklusive experter, vågar träda fram och säga: "Gör så och så, då kommer allt att ordna sig." Några anser sig dock sitta inne med hela sanningen. Till den gruppen hör inte jag, men några synpunkter som möjligen kan vara värda att debattera skall jag ändå föra fram.

Behovet av annat pris på ett lands valuta än det fastställda kan uppstå av flera olika orsaker. Främst är det bristande balans i den inhemska ekonomin som spelar spratt. Kostnadsnivån för produktion av varor utvecklas olika i länderna. Hemmamarknadsindustrin i ett land kan ha så högt kostnadsläge att för konsumenterna import ter sig gynnsam. Om ett ökat importbehov inte kan mötas genom motsvarande höjning av exporten råkar landet illa ut.

Det finns olika sätt att möta en sådan situation. Den socialdemokratiska politiken i Sverige de senaste åren har mött valutakrisen med att skapa arbetslöshet. Folk har fått mindre med pengar att köpa för. Oron för framtiden ledde i sin tur till ökat personligt sparande. Slutresultatet blev låg fart inom ekonomin.

När konjunkturen någon gång vänder kommer givetvis importbehovet att öka. Avgörande för vår möjlighet att hålla balans i utlandsaffärerna blir då exportindustrins chanser att konkurrera på utlandsmarknaderna. Detta blir särskilt viktigt, eftersom vi har anledning att räkna med ökat valutautflöde på grund av allt fler turistresor till utlandet.

Som extra och besvärlig konsekvens kom att den svenska industrin bedömde investeringsmöjligheterna som förhållandevis små. Vi står därför inte rustade att på det sätt som skulle vara möjligt möta tillfällena till en ökad export. Detta kan man konstatera trots att exportutsikterna nu ser ljusa ut. Vi ligger sämre till än som hade varit nödvändigt.

För att klara vår egen valutakris tillgreps hårda regleringar. Sådana för alltid med sig ett mått av godtycke, oavsett hur bra man försöker sköta dem. Till detta kommer att regleringar alltid drar med sig ett mått av ineffektivitet. Experter som utifrån ser på projekt kan aldrig helt avgöra räntabiliteten i en investering, krav på ett utlandslån etc. på det sätt som vore önskvärt. Där förlorar man en hel del i form av utbyte.

Fram till hösten 1971 hade Sverige i stort sett fasta växelkurser. Från vårt håll hade vi då länge hävdad att en större rörlighet vore önskvärd,

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

utan att därför kräva helt fria växelkurser. Under de snart 15 månader som mindre stela kurser tillämpats har ur svensk synpunkt inte några katastrofer inträffat, vilket en del spått. Samtidigt måste erkännas att åtgärden inte har löst valutaproblemen. För detta behövs givetvis andra metoder än dem vi själva ensamma råder över, och jag skall ge några exempel på nödvändiga åtgärder beträffande valutapolitik och ekonomisk politik.

Oavsett vilka överenskommelser man kan uppnå är det för det första nödvändigt att allmänt stärka det internationella samrådet och samarbetet. Det är osannolikt att man skulle kunna träffa en formell överenskommelse som skulle kunna täcka alla tänkbara situationer. Inte ens om man bestämde sig för att ha totalt flytande kurser skulle behovet av samråd och samverkan försvinna. Fattar man i ett land beslut om sysselsättning, industristruktur och liknande saker, kan andra länder inte vara oberörda av detta. Det är bara ett exempel på att det behövs ett allmänt sett förstärkt internationellt samråd. Vi behöver få en internationell samverkan i vid mening.

För det andra måste länderna förplikta sig att föra en inhemsk politik som ger god samhällsekonomisk balans. Chefen för den amerikanska Federal Reserve Board, Arthur F. Burns, har uttryckt saken så här: "Stora och ihållande underskott i betalningsbalansen är undantagslöst orsakade av ihållande pris- och kostnadsinflation." Är det ett s. k. cykliskt ogynnsamt konjunkturförlopp som orsakat ett stort betalningsunderskott, kommer ju detta att rätta till sig när konjunkturerna ändras. Därför innehåller Burns' påstående även i denna tillspetsade form en stor del av sanningen.

Länder som inte klarar att hålla samhällsekonomisk balans är därför de värsta fienderna till stabilitet i det internationella betalningssystemet. Till det kommer att man härigenom allmänt sett orsakar svåra verkningar för den internationella handeln. I ett sådant sammanhang drabbas u-länderna särskilt svårt.

Ett tredje sätt skulle vara ett med vidsträckt fullmakter utrustat övernationellt organ. Problemet är dock om man kan tänka sig att de enskilda länderna i så stor utsträckning skulle vara villiga att överlämna fastställandet av valutakurser till ett sådant organ. I detta fall skulle Internationella valutafonden få sådana befogenheter. En så radikal förändring förefaller inte för närvarande ligga inom möjligheternas ram. De enskilda länderna kommer att ha ett betydande behov av att i särskilda situationer driva en egen politik. De är ansvariga för väljarna i respektive land och knappast villiga att satsa hundra procentigt på att någon annan skall bestämma i krissituationer. Det är just samspillet mellan den egna bestämmanderätten och den internationella samverkan som är knuten. Därför blir stärkandet av Internationella valutafonden ändå något som man bör arbeta för.

OECD, det gemensamma ekonomiska organet för ett stort antal industriländer, tillsatte för två år sedan en kommission för att studera problem rörande den internationella handeln. Jean Rey blev ordförande, och den svenska regeringen satte in Bertil Ohlin. Man sammanfattade sina rekommendationer i en första punkt ungefär så här: Strävandena att

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

förbättra de internationella ekonomiska relationerna och att liberalisera handeln måste fullföljas på ett kraftfullt sätt. Liberaliseringen av utrikeshandeln efter andra världskriget har till betydande del varit grundorsaken till den kraftfulla expansionen och utrikeshandels ökning.

Rey-kommissionen hävdar med all rätt att det på visst sätt blir svårare att fullfölja liberaliseringspolitiken ju längre den fortskrider. Återstående regleringar kommer nämligen att spela en större roll för de olika staternas möjligheter att agera på egen hand. Å andra sidan måste liberaliseringsprocessen, såsom vi här ser det, fortsättas på alla områden -- tullar, kvantitativa restriktioner och andra regleringar. Och man måste, säger också kommissionen, gripa sig an problemen inom både jordbruks- och industrisektorn.

Men allt det här kan man inte klara av om det inte finns ett internationellt betalningssystem som fungerar. Utan detta riskerar man att återstående regleringar kommer att tillgripas och också att helt nya åtgärder kommer att improviseras i katastrofsituationer.

Det är angeläget att understryka att inte bara länder som har underskott i sina utlandsbetalningar har skyldighet att vidta åtgärder i samverkans intresse. Även överskottsländerna har denna förpliktelse. De japanska importrestriktionerna har bibehållits alldeles för länge -- det är en observation som man har anledning att göra i det här sammanhanget.

Det framstår -- och detta är min fjärde punkt -- som alltmer nödvändigt att få till stånd ett utvidgat internationellt ekonomiskt samarbete, inte begränsat bara till valutaproblemen utan omfattande handelspolitiken i allmänhet. Men inte heller det räcker. En samordning av konjunkturpolitiken är sannolikt den mest nödvändiga faktorn. Alltför olika konjunkturutveckling i några länder, särskilt om dessa är betydelsefulla, kommer att ställa till sådan obalans att aldrig så fina konstruktioner, t. ex. på valutaområdet, kommer att falla sönder.

Jag vill fråga handelsministern vilka möjligheter han ser för ett utvidgat ekonomiskt internationellt samarbete, inte minst på det konjunkturpolitiska området. Jag föreställer mig att vi i princip inte har olika meningar om önskvärdheten av samarbete, utan det gäller att undersöka vad man kan göra. Vilka initiativ ämnar den svenska regeringen ta för att förbättra förutsättningarna för sådan samverkan? Vill herr Feldt undersöka möjligheterna att t. ex. inom OECD och/eller i kontakt med EG nu mer aktivt gripa sig an dessa problem? Man har gjort en rad välvilliga uttalanden, och diskussioner har förts, men den reella samverkan har hittills uteblivit. Jag är helt medveten om att vi inte ensamma kan åstadkomma den, men vad ämnar den svenska regeringen göra för att söka få bättre fart på detta arbete?

På ett område står vi nu, som det framhålles i regeringsdeklarationen, inför en ny förhandlingsomgång. Hoppet är att GATT-förhandlingarna under de närmaste två åren skall leda fram till en vidgad liberalisering av den internationella handeln. Man bör bl. a. ta sikte på att minska -- helst få bort -- industritullarna mellan industriländerna. Men det räcker inte med att sänka tullar. Importrestriktionerna är i många fall lika svåra hinder för världshandeln.

Det är inte sannolikt att det går att uppnå enighet om betydande

liberalisering av handeln utan en överenskommelse om skyddsklausuler som ett land kan gripa till i särskilda krissituationer. Rey-kommissionen har ett intressant konstruktionsförslag när det gäller hur man skall förhindra missbruk av dessa undantagsbestämmelser. Man tänker sig en panel till vilken det skall vara möjligt att ställa frågor och få utlåtanden om föreslagna åtgärders förenlighet med ingångna överenskommelser. Eventuellt kan den också få skiljedomsfunktion. Det här tycker jag att den svenska regeringen borde vara med om att allvarligt pröva. I det sammanhanget blir de berättigade krav som de fattiga länderna ställer på de rikas handelspolitik någonting som man måste ta än allvarligare. Från vår sida har vi på allt sätt sökt stödja dessa strävanden. Vi har sökt hjälpa till att skapa förståelse i Sverige för nödvändigheten av större hänsynstagande till u-länderna. I regel har vi här kommit på samma linje som regeringen, det vill jag markera. Men jag vill fråga handelsministern med vilka stater Sverige, med särskild hänsyn till u-ländernas krav, tänker sig att framför allt samarbeta inom den nya GATT-rundan; vi vet att det finns olika intresse för ett resultat just med hänsyn till u-länderna.

Handelsministern uttalade sig för någon tid sedan mycket optimistiskt om utsikterna att få med USA på långtgående tullreduktioner och annan liberalisering av handeln. President Nixon har uttalat sig till förmån för detta men endast i allmänna ordalag. Jämsides med Nixons uttalande finns ju andra som är mer konkreta och som inte tyder på motsvarande villighet. USA:s export är i vissa avseenden ganska okänslig för prisförändringar. Man exporterar i förvånansvärt stor utsträckning råvaror av typ livsmedel. Och livsmedelsexporten bestäms till stor del av skördeutfallet i andra länder. Om det är missväxt i Sovjet, Kina och Indien får amerikanarna sälja. Nu vill man ha – det är en naturlig önskan – en vidgad normal handel med EG i fråga om jordbruksprodukter. Detta blir givetvis ett amerikanskt villkor för deltagande i en ny liberaliseringsomgång.

Till dessa svårigheter skall läggas att det är en stigande irritation i amerikanska kongressen över kostnaderna för de amerikanska trupperna i Europa. Detta blir också ett viktigt förhandlingskort i det allmänna spelet, där handelspolitiken bara är en del.

Jag vill här skjuta in ett understrykande av önskvärdheten att fortsätta förhandlingar med EG om den i vårt avtal med EG inskrivna möjligheten att ytterligare liberalisera handeln mellan Sverige och EG-länderna. Herr Wirmark kommer senare i debatten att närmare utveckla dessa synpunkter.

I sammanhanget vill jag erinra om att vi från folkpartihåll under flera år har föreslagit att Sverige skulle vidta åtgärder för att underlätta handeln med Östeuropa. Vi noterar att regeringen börjat intressera sig mer för dessa saker. Men ännu återstår åtskilligt att göra för att utvecklingen skall kunna anses tillfredsställande. Vi hade ju helt nyligen en debatt i riksdagen om detta, och därför skall jag inte ytterligare gå in på den frågan.

Under Kennedyrundan om världshandelns liberalisering samordnades de nordiska insatserna under ambassadör Montans skickliga ledning. Genom samordningen blev vi i Norden en faktor som man inte helt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

kunde bortse från. Ett nytt samordningsförsök bör verkligen göras.

En direkt parallell med Kennedyrundan kan inte göras i detta sammanhang. Läget är annorlunda, men behovet av samverkan kvarstår. Danmark har trätt in i gemensamma marknaden. Vi övriga i Norden har även denna gång ett stort behov av att samordna våra krafter. Kanske Danmark också vill vara med på ett hörn – herr Antonsson har erinrat om att det fanns danska uttalanden vid den senaste sessionen med Nordiska rådet som tydde på det. Men, herr handelsminister, skulle det vara otänkbart att få med ytterligare några länder i en sådan samordningsaktion, t. ex. Österrike, Schweiz och Canada? Det här är ett lämpligt tillfälle att ge riksdagen en redovisning av regeringens avsikter i detta avseende. Regeringsdeklarationen är ju mycket kortfattad på denna punkt.

En femte punkt gäller hur arbetet på det centralt valutapolitiska området skall fortsättas. Den överenskommelse som nu har träffats mellan ett antal europeiska länder är preliminär och skissartad. Det är bra att Sverige har kunnat medverka i denna uppgörelse. Vi kan inte vara bundna av den oberoende av utfallet; vi får se hur den verkar. För vår del anser vi att vi bör eftersträva ett system med ännu mjukare spikning av växelkurserna och att Sverige aktivt bör verka för detta.

Den nu träffade överenskommelsen är preliminär från den synpunkten att den måste ses som en inledning till ett vidgat internationellt samarbete. Det är väsentligt att man lyckas i denna ländergrupp, vilket kan inspirera till fortsättning i större skala. Utan en vidgning av samverkanskretsen är det emellertid stor risk för att man tappar vad som nu kan ha vunnits. Alltså blir det nödvändigt att snabbt gripa sig an med en vidgning av samverkan.

Överenskommelsen är också preliminär i det avseendet att detaljerade bestämmelser om säkerhetsgarantier, solidariskt stöd etc. inte finns men måste utarbetas. Det bör inte bara bli, som sägs i regeringsdeklarationen, åtgärder av sedvanlig natur. Något därutöver behövs verkligen. Det blir en av de närmaste veckornas viktigaste uppgifter på det internationella fältet att uppnå detta resultat. Här kan vi nu, när vi har startat en samverkan med vissa länder, för ovanlighetens skull spela en roll genom att försöka att på allt sätt, i samverkan med det ena och det andra landet, uppnå en större internationell samverkan, som sedan *möjligen* kan växa ut till det som behövs – en samverkan mellan ett mycket stort antal länder.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Den regeringsdeklaration, som herr Feldt har föredragit, har gjorts mot en mycket dramatisk bakgrund. Men valutafrågorna får inte undanskymmas att det är varuutbytet mellan länderna och därmed handelspolitiken som är grundläggande. Det är de frågorna som först måste granskas, bl. a. för att man rätt skall kunna förstå de valutavårigheter som gjort sig gällande.

Av den anledningen finner jag regeringsdeklarationen förvånansvärt mager, för att inte säga ytlig, i sin behandling av de handelspolitiska spörsmål som för närvarande är synnerligen betydelsefulla. Det enda som vi får en viss inblick i är att regeringen är bekymrad över att östhandeln

har vacklat. De bekymren är motiverade; vi har all anledning att försöka förbättra vår handel även österut. Men bekymren blir ju speciellt påtagliga på den politiska kant, där det har funnits tankar på att handeln med u-länder och östländer på något sätt skulle kunna ersätta handeln med västländerna.

För att öka exporten till öst förefaller det som om regeringen övervägde att ge några extra kreditmöjligheter. Det kan man ana sig till av regeringsdeklarationen, och såvitt jag har förstått har herr Sträng sagt det i klartext i ett anförande som han höll i Örebro häromdagen, åtminstone om man får tro Örebro-Kurirens stort uppslagna referat av vad herr Sträng hade att säga. Det var AP-pengar som herr Sträng ville använda i det sammanhanget. Men det är väl att gå några doktrinära steg utöver det rimliga att använda AP-pengar inte bara till socialiserande inköp av aktier i Sverige utan även till exportkrediter till kommunistländerna.

Vad som framför allt saknas i regeringsdeklarationen är en granskning av det nytänkande — för det är det frågan om — inom handelspolitiken, som sker i de stora industriländerna och som kommer att prägla de handelsförhandlingar som man nu förbereder. På grund av att vi här i Sverige har varit så upptagna med att försöka ordna till rimliga ekonomiska förbindelser med de europeiska gemenskaperna har vi kanske i någon mån glömt bort vad som under föregående år skedde när det gällde de nya initiativen på ett mera globalt plan. Men i regeringsdeklarationen nu borde det finnas något mer än några korta hänvisningar till uttalanden om dessa nya handelspolitiska initiativ. Det är rimligt att begära det, därför att vad som nu kan komma att hända i de handelspolitiska förhandlingarna kan bli av allra största betydelse för Sverige. De frågorna är, trots att de behandlas mycket sparsamt i regeringsdeklarationen, förvisso väsentligt betydelsefullare än östhandeln. Förberedelser för att få till stånd förhandlingar har bedrivits sedan något år tillbaka och man skall, som sägs i regeringsdeklarationen, träffas i september i Tokyo om allt går som det skall. Man har då tänkt tillsätta en förhandlingskommitté, som skall kunna nå fram till överenskommelser förhoppningsvis någon gång under 1975.

Vad beträffar bakgrunden till dessa nya handelsförhandlingar är det bl. a. så att alla de olika integrationsprojekten — varav EG är det största — har kommit att urholka principen om lika behandling eller mestgynnad-nationsprincipen, som den kallas tekniskt. Ett annat förhållande är att de alltmer invecklade strukturerna i industriländerna har medfört en mängd nya s. k. icke-tariffära handelshinder, bestämmelser av administrativ art som påverkar handelsutbytet mellan länderna. Sådana administrativa eller icke-tariffära handelshinder har också kommit att bli mera betydelsefulla parallellt med att man under efterkrigstiden i stor utsträckning har avvecklat de sedvanliga tullarna. Något som är betydelsefullt — kanske allra mest betydelsefullt när det gäller att bedöma vad som kan komma att hända vid dessa förhandlingar — är att tillkomsten av nya konkurrenter på världsmarknaden, framför allt i Japan men också inom ett antal branscher i olika u-länder, har lett till — så har man i varje fall uppfattat det, bl. a. i Sverige — olika former av marknadsstörningar som har försvårat sysselsättningen, t. ex. inom den svenska textilindustrin.

Allt detta har ju lett till olika former av protektionistiska ingripanden, som inte har inordnats i några avtal. Att försöka få till stånd några regler och villkor därvidlag är alltså ett viktigt led i dessa nya förhandlingar, och det blir av allra största betydelse hur de reglerna utformas.

Som redan sagts här har jordbruket på det hela taget stått utanför de handelsförhandlingar som hittills har bedrivits, och det har medfört ett krav på att jordbruket skall dras in i den nya omgången. Det är självfallet ur svensk synvinkel utomordentligt intressant vad det kan komma att innebära.

Framför allt USA har kommit att uppfatta det så att de olika förändringar som utgör bakgrunden till de nya handelsförhandlingarna speciellt har missgynnat den amerikanska utrikeshandeln, och USA har alltså kommit att lägga sin synnerligen hörbara röst bakom kraven på dessa nya initiativ.

U-länderna har också uppfattat sin situation som svår inom ramen för de hittillsvarande handelsprinciperna.

Detta är alltså bakgrunden, i viss detalj, till de nya initiativen. Från dessa utgångspunkter har det varit en intensiv debatt - det får man ju ingen som helst känsla av när man läser regeringsdeklarationen - som har lett fram till en serie rapporter av mer eller mindre officiellt slag. Men den har också lett fram till en viss enighet om vad dessa förhandlingar egentligen skall gälla och en viss enighet om vad man helst skulle vilja uppnå i förhandlingarna. Men det är inget tvivel om, som jag tror att herr Antonsson antydde, att trots att det råder enighet i dessa två stycken så finns det förvisso en lång rad av olika uppfattningar som kan leda till allvarliga förvecklingar när förhandlingarna verkligen skall komma till stånd. Vi vet alltså inte riktigt var det hela i praktiken kommer att sluta.

Det är mycket intressant, när det gäller både valutafrågorna och de handelspolitiska spörsmålen, att Amerikas totala dominans i de ekonomiska sammanhangen har kommit att gradvis försvinna. Då tycker man att det egentligen skulle innebära att de amerikanska rörelserna skulle få mindre betydelse, men i själva verket har det blivit tvärtom. Det låter litet märkvärdigt, men det är på det viset, och förklaringen är helt enkelt den att genom att Amerika nu väger mindre tungt har Amerika fått en ökad rörelsefrihet. Genom att man har fått denna ökade rörelsefrihet och uppfattar att man verkligen också behöver röra på sig så kommer man att göra det. Och eftersom Amerika, även om dess dominans har minskat, fortfarande har en så stor betydelse så kommer de rörelser och förändringar som Amerika nu vidtar att få stor vikt.

Om man skall göra en mer eller mindre lyckad liknelse, så skulle man kunna säga att under det första skedet av efterkrigstiden var Amerika ur ekonomisk synvinkel en elefant i en glasbutik, och den elefanten satt stilla. Men nu har den här glasbutiken, på grund av de ekonomiska ändringar som skett, blivit en järnhandel i stället, och det gör att elefanten har större möjlighet att röra på sig - och den kommer att röra på sig. Det är alltså bakgrunden till dessa viktiga handelsförhandlingar och också bakgrunden till en hel del som händer på valutasidan.

Det är då av speciellt intresse att försöka se efter hur denna tankeverksamhet fortskridit i Amerika. Då kan vi se hur ett ameri-

kanskt kongressutskott ganska nyligen lade fram en rapport där man hade olika slutsatser. Vi har också, såvitt kan bedömas, ganska klart för oss att det lagförslag som president Nixon avser att lägga fram rätt snart icke i alltför hög grad skiljer sig från de rekommendationer som detta kongressutskott hade. Låt oss se vad det där stod.

Till att börja med vill man ge presidenten starkt ökade befogenheter att både sänka och höja olika tullar. Man vill helt enkelt ge presidenten maktmedel i de olika förhandlingar som skall drivas.

Sedan yttrar man sig positivt för en plan att helt avveckla tullarna mellan industriländerna på en tio- eller tjugoförårsperiod. Vidare yttrar man sig till förmån för att man måste komma fram till regler för hur man vid störningar vid produktion och sysselsättning till följd av ökningar i importen kan ingripa med skyddsåtgärder, dvs. i klarspråk importbegränsningar. Man talar också här om att man måste föra förhandlingar om de icke-tariffära, alltså de administrativa, handelshindren och då framför allt på jordbrukssidan. Man tänker sig också möjligheten att i den amerikanska handelspolitiken kunna införa en allmän importavgift i samband med betalningsbalansbesvär.

Nåväl, fru talman, ett sådant system är synnerligen intressant. Det öppnar vägen för både risker och möjligheter. Det är ju bra med ansträngningarna att avveckla olika handelshinder. Det är någonting som vi kan välkomna mot bakgrund av svensk handelspolitisk tradition. Jag tycker att Sverige har all anledning att arbeta för detta i den utsträckning Sverige här kan göra sig gällande. Det finns dock i den här typen av avveckling av handelshinder en nyhet. Det gäller de nya skyddsregler man vill sätta i system. Det är den risk, fru talman, att dessa kan komma att tillämpas på ett maktpolitiskt sätt, där den nation som är stor och stark kan göra det med större lättvindighet än den som är liten - t. ex. ett land som Sverige. En sådan handelspolitisk princip kan alltså innebära allehanda problem. Det skulle förvisso vara intressant att höra hur handelsministern själv betraktar detta. Man får egentligen inte någon inblick i vad regeringen har för funderingar om hur man vill utforma den svenska internationella ekonomiska politiken på den här avgörande punkten.

Sedan finns det också den risken i samband med dessa förhandlingar att de inte kommer att leda till någon överenskommelse alls. Jag vill påminna om de protektionistiska strömningar som finns på alla möjliga håll, framför allt i USA. Där ligger nu ett lagförslag i kongressen - Burke-Hartkeförslaget - som är synnerligen långtgående i fråga om protektionistiska ingrepp. Den amerikanska fackföreningsrörelsen har ju också i allra högsta grad svängt till förmån för en mycket större återhållsamhet än hittills när det gäller utrikeshandel. Skulle detta tänkande i förening med svårigheter på valutasidan leda till sådana förändringar i det system som vi hittills haft så stor framgång med och som framför allt de små länderna är beroende av, då vore det i högsta grad allvarligt.

När man gör en sådan här genomgång av det handelspolitiska läget är det alltså min slutsats, fru talman, att både den nya typen av frihandel som man tänker sig och den nya protektionism som tyvärr kan uppstå -

vilken utvecklingen nu i verkligheten blir -- kan medföra risken att det är svårt för ett litet land att hantera sin egen belägenhet om man står ensam.

Det frihandelsavtal som vi har med EG ger ju oss en hel del. Men här står vi nu inför möjligheten av att det kan visa sig otillräckligt. Skulle vi helt avveckla tullarna som man tänkt sig på en del håll, då skulle det frihandelsavtal som herr Åström varit med om att förhandla fram inte leda till någonting. Det skulle i stället bli en annan avgörande fråga och det är om hur man skall ha det med dessa nya olika skyddsåtgärder. Vårt EG-avtal säger ingenting om det. Så snabbt kan en viktig scenväxling komma till stånd. Det är så och det är angeläget att understryka det -- att om man tar bort tullarna helt och hållet med dessa nya villkor, så kan det bli av allra största betydelse att befinna sig inom ett handelspolitiskt område som är någorlunda fast organiserat när det gäller samarbete och där man har sina viktigaste handelspartner. Ett litet land som Sverige behöver, i ett sådant spel som det eventuellt kan bli fråga om, någon form av garanti för att inte hårt klämmas av de nya handelspolitiska reglerna, i vad alltså gäller marknadsarrangemang och skyddsbestämmelser.

I regeringsdeklarationen finns ingenting av en sådan analys. Jag finner de synpunkter som där anförs om den europeiska gemenskapen, EG, otillräckliga, herr Feldt! Jag begär inte att herr Feldt skall komma till samma slutsats som jag, men man har anledning att begära att regeringen kommer till någon sorts medvetenhet om hur den tänker sig framtiden i dessa avgörande sammanhang.

Den verklighet som det innebär att stå utanför gemenskapen tränger sig på även i andra sammanhang. När beslutsområdena utvidgas och länderna blir mer beroende av varandra blir nationalstaterna litet för snäva, vare sig man tycker om det eller inte. Vi kan t. ex. se att den svenska fackföreningsrörelsen nyligen ha dragit slutsatser av detta och ingått i en ny form av europeiskt samarbete, i någon mån knutet till europeiska gemenskapernas idé. Vi kan också se den uppmärksamhet som riktats mot de multinationella företagen. Där är det så att regeringen har tillsatt en kommitté eller arbetsgrupp av något slag under herr Lidboms ledning. Jag vill där göra den förutsägelsen att den gruppen inte kommer att kunna uträtta ett enda dugg med verklighetsinnehåll, helt enkelt därför att man visserligen kan låtsas göra ensidiga svenska ingrepp i de sammanhangen, men man kommer aldrig att verkligen kunna åstadkomma något själv. Det är en anledning till att det behövs ett ekonomiskt samarbete som ger en motvikt. Det är också en del av den verklighet som tränger sig på.

Vidare är de ökande arbetskraftsrörelserna ett tecken som man inte skall förbise. Man kan exempelvis se på nettoemigrationen av svenskar. Den är ganska intressant. År 1961 var det netto ungefär 1 000 svenskar som flyttade ur landet. År 1972 var det netto 5 000 svenskar som flyttade ut. Det där är ju inte några stora siffror, men förändringen är ändock intressant. Den visar i någon mån vad det är för vind som blåser.

Detta var några spekulationer av handelspolitisk karaktär, men det gäller också att se sammanhangen med valutasidan. Det är också där som verkligheten i det internationella samarbetet i allra högsta grad gjort sig påmind. När Sverige devalverade kronan i förhållande till de europeiska

valutorna gjorde vi från moderat håll det ställningstagandet att det hade varit bättre att låta kronan flyta gentemot de övriga valutorna. Den bakomliggande tanken var dels att vi uppfattade det så att det sannolikt skulle bli påfrestningar av den typ som det nu också har blivit, dels idén att man med en sådan fritt rörlig krona skulle ha betydligt bättre förutsättningar att driva en sysselsättningsskapande ekonomisk politik. Herr Feldt gör i regeringsdeklarationen gällande, att om vi hade gått den vägen hade följden blivit en revalvering av kronan, alltså att kronan då hade stigit i värde. Det uppfattar jag som ett missförstånd av hur politiken skulle drivas. Klart är att om man driver en sådan arbetslöshets-skapande politik som regeringen har gjort under de senaste åren, så kan man få den typen av förändring i växelkursen. Men den tanke vi hade var att man skulle förena en sådan valutapolitisk förändring med ett utnyttjande av möjligheterna att driva en sysselsättningsskapande politik.

Vi har nu på grund av omständigheternas tryck fått en valuta som flyter gentemot flera valutor än tidigare, framför allt gentemot dollarn. Men kärntruppen inom EG har, som vi vet, bundit sina valutor för att låta dem gemensamt flyta gentemot dollarn. Regeringen har bestämt sig för att ansluta sig till den politiken, utformad i Bryssel.

Vad skall man nu tycka om det? Det är min uppfattning att det i sådana här sammanhang alltid finns både för- och nackdelar. Detta är alltså en bedömningsfråga. Ur svensk stabiliseringspolitisk synvinkel – jag tänker på möjligheterna att med energi driva en sysselsättningsskapande politik – hade det under en övergångsperiod varit fördelaktigt att ha en fri valuta, även gentemot länderna i de europeiska gemenskaperna. Det kommer säkert att visa sig att det uppstår påfrestningar. Det har för övrigt redan visat sig; händelseutvecklingen på detta område går så snabbt att herr Feldt fick lov att göra tillägg till regeringsdeklarationen för att yttra sig om de förändringar som inträffat. Dessa snabba förändringar visar att det förekommer påfrestningar, och det kommer att bli fler sådana. Det är en del svårigheter med att befinna sig i vad som har kallats för "vattenormen", dvs. det smala band av låsta växelkurser mellan EG-länderna som skall slingra sig gentemot de fritt flytande valutorna, dollar, pund osv. Under en övergångsperiod hade det varit enklare och lättare att ha en helt fri valuta, för att kunna begagna möjligheterna att bedriva sysselsättningsskapande politik och i avvaktan på en mera långsiktig lösning på valutaproblemen genom de förhandlingar som bedrivs.

Den nya ordningen innebär dock ett större inslag av flytande kurser. Av den anledningen kan man möjligen godta detta som en kompromiss mellan sådana överväganden som jag nu har redogjort för och andra överväganden. Som sägs i regeringsdeklarationen finns det fördelar också med fasta kurser, dvs. om fastheten i kurserna verkligen kan bevaras vet man vid produktionsplanering och internationella affärer bättre vad man har att rätta sig efter. Det vill tyckas som om de som sysslar med sådana här ting i verkligheten tycker att det är en stor fördel.

Det finns också en annan anledning till att man kan acceptera regeringens uppläggning, med anknytningen till EG-valutorna, och det är svårigheterna – jag har pekat på dem i mitt försök till genomgång av de

handelspolitiska spörsmålen – för ett litet land att ställa sig helt ensamt. När vi nu erbjuds en möjlighet att på detta sätt samarbeta med europeiska gemenskapen innebär det att vi får ett fastare förhållande till dessa länder, och det kan visa sig värdefullt i framtiden. Eftersom vi moderater hela tiden har gjort gällande att vi bör söka oss närmare gemenskapen och eftersom verkligheten givit stöd för denna uppfattning, bl. a. genom den senaste tidens händelser, finner vi att mycket talar för regeringens överenskommelse. För socialdemokrater måste den dock gränsa till en smärtsam omvärdering. I debatten om svenkt medlemskap i EG talade man ofta om vilket hot mot neutraliteten och oberoendet det skulle innebära att glida in i ett monetärt samarbete med dessa länder. I regeringsdeklarationen försöker nu herr Feldt hävda att detta inte är något nytt utan bara ett fullföljande av de principer som tidigare tillämpats. Det förstår jag inte riktigt, herr Feldt. Är det inte i stället så att när det visar sig att de tidigare principerna inte längre kan upprätthållas och det börjar blåsa litet grand och herr Feldt konstaterar litet tidigare i sin deklaration att principerna för Bretton Wood-överenskommelsen inte längre fungerar – så finner vi det uppenbarligen bäst ur svensk synvinkel att skaffa oss denna anknytning till dessa länder. Det är därför som det alls icke bara är fråga om att fortsätta enligt de tidigare principerna, herr Feldt, utan här införs den väsentliga nyheten att vi i situationer som har en dragning åt krislägen finner det naturligt och riktigt att söka den form av samarbete som vi gjort.

Men, fru talman, det finns här en nackdel nämligen att regeringen, genom att inte försöka få en närmare anknytning till Europa, i en situation som den som nu uppkommit har ställt Sverige i ett underläge. Den valutapolitik som vi nu anslutit oss till är nämligen utformad i Bryssel. Sverige har anslutit sig till överenskommelsen – Sverige har inte förhandlat fram konturerna till densamma, utan vi har ställts inför valet: Ta den eller ta den inte! Vi har funnit det lämpligt att ta den, men något medbestämmande har vi inte haft. På moderat håll anser vi att detta inte är det bästa sättet att ta till vara svenska intressen. Det hade, som herr Bohman tidigare i dag har sagt, varit rimligare om vi undersökt möjligheten att bli medlem i Europeiska gemenskapen med vederbörliga neutralitetsförbehåll. Det hade varit bra på andra områden också, t. ex. på handelssidan – det gäller ju inte bara valutorna. För att belysa detta kan jag nämna att herr Bohman för en stund sedan berättade för mig att han vid ett studiebesök i Helsingborgs hamn nyligen fick se stora anhopningar av containers som man brukar frakta fläsk till England i. Han frågade varför dessa stod där och fick då den upplysningen att i den belägenhet som den svenska jordbruksexporten hamnat i på grund av regeringens politik behövs inte längre dessa containers, eftersom det blivit mycket stora inskränkningar i denna handel.

Fru talman! De valutapolitiska diskussionerna kommer att fortsätta. Arbetet på att finna långsiktiga lösningar bedrivs. Det finns här många intressanta förslag, och möjligen skulle man ha väntat sig att regeringen hade försökt antyda någon sorts viljeinriktning när det gäller utbyggnaden av detta nya valutasystem. Här finns t. ex. sådana möjligheter som att de olika länderna till den internationella monetära fonden i

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Washington överflyttar en del av sin beslutanderätt när det gäller fastställandet av de olika växelkurserna. Detta är av två anledningar inte något ointressant förslag. Den ena anledningen är att en svaghet med fasta växelkurser är att när det inträffar behov av att ändra växelkurserna blir varje regering - vilken partifärg den än har -- mycket nervös och försöker skjuta på dessa beslut så länge att det under mellantiden inträffar ekonomiska rubbningar. Den andra anledningen är helt enkelt att inget land kan fastställa sin egen växelkurs. Sverige kan alltså inte fastställa sin egen växelkurs, utan denna blir beroende av vad andra länder gör. Detta förhållande har exempelvis amerikanerna blivit väl medvetna om. Därför finns det här anledning till ett nytänkande. Det finns i detta avseende mängder av olika möjligheter. Man skulle ha kunnat vänta sig att regeringen i ett så intressant skede som det vi nu befinner oss i inte gör en regeringsdeklaration som mest påminner om någon sorts rubriksammanställning ur en tidning över vad som hänt under de senaste åren utan i stället försökte åstadkomma en närmare analys.

Jag tror, som sagt, att dessa valutaförhandlingar kommer att bli synnerligen betydelsefulla och att USA, europeiska gemenskapen och Japan kommer att dominera dem. Med ett Sverige närmare anknutet till Europa än för närvarande kanske vi inte skulle ha så mycket att säga till om - det är självklart - men vi skulle ha betydligt större möjligheter att göra svenska ståndpunkter gällande än vi kommer att få med den ordning som regeringen lagt upp. Det kanske är anledningen till att herr Feldt i sin regeringsdeklaration egentligen inte redovisar den svenska linjen. Han är kanske helt inställd på att Sverige med den ställning landet har fått inte har någon möjlighet att göra sina egna synpunkter gällande. Bl. a. av den anledningen menar jag att verkligheten i sinom tid sannolikt kommer att visa att det behövs en omprövning av våra internationella ekonomiska villkor.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Fru talman! Sveriges handelsförbindelser är till avgörande del knutna till och beroende av utvecklingen inom den imperialistiska delen av världen.

Denna del av världen domineras fortfarande av USA. Under hela efterkrigstiden har USA haft en oomstridd ledarställning. USA har tidigare dominerat världshandeln och svarat för en allt större del av den samlade kapitlexporten i världen. Numera har inträtt en mera splittrad bild av USA-imperialismens dominans. Dess andel av den totala varuexporten krymper. 1950 svarade USA för inte mindre än 26,6 procent av den totala industrivaruexporten i världen. Sådana andelar överträffas historiskt endast av Storbritannien under den brittiska imperialismens glansdagar och kan jämföras med Tysklands exportandel alldeles före det första världskriget.

Denna andel har nu krympt. 1967 utgjorde den 20,6 procent. Denna minskning har sedan fortsatt. USA svarade 1970 för 19,8 procent av OECD-ländernas sammanlagda export. 1972 hade denna siffra minskat till 17,5 procent. USA har alltså under senare år relativt sett trängts tillbaka i världshandeln.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

På annat sätt förhåller det sig med USA:s kapitalexport. 1930 svarade USA för något över 35 procent av världens kapitalexport, medan Storbritannien, som då var den ledande imperialistiska staten, svarade för 43,8 procent. 1960 hade USA:s andel ökat till närmare 60 procent. Under 1960-talet har en kraftig ytterligare ökning av USA:s utlandsinvesteringar ägt rum. Detta har i hög grad belastat USA:s betalningsbalans, vilket är anmärkningsvärt, då de USA-ägda dotterföretagen utomlands dessutom kunnat svara för stora investeringar utanför USA, som inte belastat USA:s betalningsbalans. Detta tillsammans med USA:s självpåtagna roll som imperialismens världspolis med baser runt hela världen, och med dess brutala folkmord i Indokina, har medfört stora underskott i den amerikanska betalningsbalansen.

USA har kunnat finansiera detta genom att släppa ut allt flera dollar på den internationella valutamarknaden. Då dollarn garanterats en ställning som allmän reservvaluta, har detta möjliggjorts genom ett närmast underdånigt valutapolitiskt uppträdande av andra kapitalistiska stater. Valutareserverna har villigt byggts upp med dollar. Stödköp och speciella dragningsrätter har tillämpats när dollarns värde varit hotat. De amerikanska trusterna, med sin verksamhet förgrenad till många länder, har kunnat använda sin centralbank som sagans guldspottande åsna. Men guldspottande åsnor, vilkas guld har ett fast värde och leder till ständigt växande rikedomar, tillhör nu bara sagans värld. Och det har inte ens varit guld som USA vräkt ut över världen, utan dollar papper vilkas värde har minskat.

Dollarkrisen har sin bakgrund i den amerikanska imperialismens häftiga expansionism samtidigt som andra imperialiststater på handelsområdet tvingar tillbaka USA:s roll.

Sverige har villigt deltagit i ett spel som gjort landet beroende av dollarn och söker nu hålla upp dess värde och dämpa dess kris. Regeringen har tvingats manipulera med kronans värde trots att det inte är den svenska kronan, utan dollarn, som är i allvarlig gungning. Man har i avtal knutit Sverige till och gjort förpliktelser gentemot den övriga imperialistiska världen, främst USA. Man har genom att bygga upp den svenska valutareservern ensidigt i dollar gjort Sverige utsatt för verkningarna av dollarns kris.

Den uppgörelse som Sverige nu "medverkar i" innebär inte att Sverige göres oberoende av dollarn, även om en del av uppgörelsen kommer att innebära att stödköpen tills vidare kommer att upphöra. Till denna del kan vi notera det som en framgång för den linje vi hela tiden drivit. Det finns ingen lösning på imperialismens kris eller dess valutaproblem. Den är en funktion av själva systemet, kampen om marknader mellan olika grupperingar, den olikartade och ojämna utvecklingen inom och mellan olika delar av det imperialistiska världssystemet och systemets allmänna kris och tillbakagång.

Sverige är en del av detta system men måste därför inte kapitulera. Bankirer, spekulanter och storbolag lastar alltid över krisernas bördor på de arbetande. Detta måste bekämpas. Vi kan redan nu förutse att ingen stats dominans inom imperialismen är en gång för alla given, och därmed kommer heller ingen valuta att mer än periodvis kunna inta en

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

särställning som allmän reservvaluta – så länge det imperialistiska systemet består. De ständiga valutakriserna måste mötas med att valutarenserven ges en sammansättning av olika valutor, så att dess beroende av svängningarna hos en valuta minskar. Åtaganden och förpliktelser mot andra och större imperialiststater måste minskas till ett minimum. Samtidigt måste ensidigheten i Sveriges handelspolitik brytas.

Ett mål för handelspolitiken måste vara en världshandel utan restriktioner – fränsett att u-länder som bygger upp sin industri och sitt övriga näringsliv måste ges möjlighet att med tullar och importrestriktioner skydda sin industrialisering. För vårt land måste ett annat mål vara att utrikeshandeln är differentierad, dvs. att vi uppnår väl utvecklade handelsförbindelser med många länder. Detta av flera skäl. Det internationella ekonomiska beroendet blir mindre ensidigt inriktat. Grundvalen läggs för i övrigt utvecklade förbindelser med många länder. Neutralitetspolitiken förankras fastare.

Är det då sådana målsättningar som styr utrikeshandel och handelspolitik för närvarande? Svaret är nej.

I ett kapitalistiskt samhälle som Sverige bestäms varken samhällsutvecklingen i stort, produktionen, de internationella förbindelserna eller handeln av medvetna målsättningar utgående från folkflertalets behov. Det är kapitalisterna – och framför allt storkapitalet – som har ett grundläggande och avgörande inflytande över Sveriges ekonomiska förbindelser med omvärlden. Genom sin makt över utrikeshandel och kapitalrörelser styr monopolkapitalet i väsentlig mån de internationella förbindelserna. Att Sveriges utrikeshandel till omkring 85 procent är inriktad på andra industrialiserade kapitalistiska stater är ingen ödet's nyck; det är inte bara en fråga om "marknadskrafter", utan detta är beslutat av de stora export- och importföretagen. De förbindelser storföretagen på detta sätt grundlägger spelar en synnerligen stor roll när det gäller statens internationella politiska, diplomatiska och ekonomiska ställningstaganden och handlande.

Bedriver då regeringen en politik som syftar att ändra dessa förhållanden? Det finns – det skall inte förnekas – vissa progressiva drag i en del av regeringens internationella ställningstaganden. Men huvudlinjen har varit att gå kapitalets intressen till mötes. Vi har på valutapolitikens område sett hur Sverige bundits till de imperialistiska staternas valutasystem. Sverige deltar också i en rad organisationer som är befrämjare av den internationella imperialismens intressen.

På handelspolitikens område brukar den svenska regeringen i sina bästa stunder deklarerat att den är för en fri världshandel. I handelsministerns deklaration av i dag är man dock mera begränsad än vanligt. Man bör, enligt denna, på lång sikt avskaffa tullarna och icke-tariffära handelshinder på industrivaror i handeln mellan industriländerna. Däremot är uttalandena om handelspolitiken i övrigt mycket försiktiga och allmänt hållna. Självfallet kan inte regeringen binda sig för detaljerade lösningar då man står inför nya GATT-förhandlingar. Men man borde kunna begära en mera precis inriktning för att främja de s. k. u-ländernas ekonomiska utveckling och industrialisering än vad handelsministern i dag anför. Det räcker inte att bara vilja "uppnå lösningar som tar hänsyn

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

till u-ländernas svaga ekonomiska läge", samt de mycket vaga lösningar som har skisserats.

De planer som utvecklats på att ge stora delar av det svenska biståndet till u-länderna i form av bundet varubistånd — dvs. i form av svensktillverkade varor — visar att omsorgen och solidariteten med u-ländernas utveckling kan få stå tillbaka för svenska konjunkturpolitiska intressen. Med förslag om att göra det bundna biståndet till en ledande princip förstår vi att utfästelserna för u-länderna blir vaga. Det är en följd av hjälpens omvandling till självhjälp.

Fru talman! Handeln med u-länderna har under de senaste åren inte utvecklats i tillräcklig grad. Dessa länders andel av den svenska importen har gått ned något under de första åren på 1970-talet. Däremot har deras andel av den svenska exporten något ökat. Men det är en utveckling som inte kan ha gynnat u-ländernas ekonomiska utveckling. Konkreta åtgärder bör vidtas för att främja handeln med progressiva u-länder för att stödja deras industrialisering.

Det är inte bara handeln med u-länderna som inte utvecklats gynnsamt. Handeln med de socialistiska staterna har under de första åren av detta årtionde sjunkit oroväckande. Dessa länders andel av den svenska exporten har krympt från 5,3 procent 1970 till 4,2 procent 1972. Motsvarande siffror för importen från dessa länder är 5 procent 1970 till 4,7 procent 1972. I handelsministerns deklaration uttrycks också oro över denna utveckling och anförs flera åtgärder som vidtagits för att befrämja utvecklingen av handeln med de socialistiska länderna.

En utveckling av handeln med de socialistiska länderna är nödvändig inte minst från sysselsättningssynpunkt. Vi kommunister har slagit fast att det fordras tillskapandet av nya producerande företag för att arbetslösheten i Sverige inte ytterligare skall förvärras. Dessa företag måste vara statligt ägda, ledas av en målmedveten planmässighet och garantera ett betryggande inflytande för de arbetande. Dessa företag skulle kunna få icke obetydliga handelspartners i de socialistiska länderna. Därmed skulle deras beroende av kapitalistiska konjunkturer dämpas.

Sveriges handel har således utvecklats ogynnsamt gentemot u-länder och socialistiska länder. Det finns en tendens till att utrikeshandeln alltmer inriktas på de rika kapitalistiska staterna i väst. Det är de stora export- och importföretagen som bär ett huvudansvar för denna utveckling.

Sveriges avtal med EEC kommer ytterligare att länka den svenska handeln med de kapitalistiska staterna i Västeuropa och kommer att medföra ett ökat handelspolitiskt och därmed också ett ekonomiskt-politiskt beroende av utvecklingen i dessa länder. Ursprungsreglerna och den ensidiga tullnedsättningen gentemot EEC kommer att bidra till att den svenska utrikeshandeln alltmer inriktas på dessa länder.

EEC-avtalet kommer således att ytterligare snedrikta den svenska handeln. Men dess handelspolitiska effekter är ändå inte de allra mest centrala; avtalet gäller inte bara handel. Det griper in på en rad områden.

EEC syftar inte bara till ekonomiskt samarbete. Organisationens förnämsta syfte är att skapa ett överstatligt organ, att få en organisation som inte påverkas av folkopinioner och som kan driva igenom en politik i

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

det europeiska storkapitalets intressen. EEC är monopolens försök till politisk nyordning av Europa. Den svenska regeringens hela EEC-politik har gått ut på att lägga Sverige så nära EEC som möjligt.

Det avtal som ingåtts mellan Sverige och EEC måste ses mot bakgrund av hela 1960-talets EEC-vänliga och EEC-anpassade politik. Mot den bakgrunden framstår avtal som ett första steg på vägen att lemna in Sverige i EEC. Utvecklingen de senaste månaderna har inte givit anledning att rucka på denna ståndpunkt.

Redan vid första mötet med den s. k. blandade kommittén har, enligt handelsministerns deklaration, från svensk sida erinrats om "Sveriges intresse av att utvidga samarbetet med EG till till att omfatta andra områden". Man strävar alltså redan efter ytterligare inveckling i EEC. Och på valutapolitikens område uppträder regeringen nu mera EEC-mänsigt än t. o. m. vissa medlemsstater.

Fru talman! En majoritet av det svenska folket är emot en anslutning till EEC. Kampen mot EEC-anslutning måste fortsätta. Vi kommunister kommer att göra allt för att de som drömmer om att omärkligt, steg för steg inlemna Sverige i EEC skall misslyckas. Detta ingår som en nödvändig del i försvaret av vunna demokratiska rättigheter. EEC strider emot dessa. EEC-avtalet bör sägas upp.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Jag vill börja med att uttrycka min glädje över det sakliga intresse som herrar Antonsson och Dahlén i sina anföranden ägnade åt Sveriges handels- och valutapolitik. Att det intresset avkastade synpunkter och bedömningar som visar att det råder en ganska bred enighet om denna del av utrikespolitiken är naturligtvis tillfredsställande.

Mot den bakgrunden vill jag försöka besvara de frågor som herr Antonsson och herr Dahlén ställde till mig. Herr Antonssons intresse för jordbruksprodukternas behandling vid kommande GATT-förhandlingar är förståeligt. För dagen tror jag att mitt svar på herr Antonssons fråga inte ser nämnvärt annorlunda ut än den bedömning som han själv gjorde i sitt anförande.

Den fråga som gäller hur vi tänker samordna vårt arbete inför GATT-förhandlingarna och som ställdes av både herr Antonsson och herr Dahlén vill jag besvara på följande sätt:

När det gäller de nordiska länderna kom man vid det senaste handelschefsmötet i Köpenhamn - dvs. mötet mellan cheferna för utrikesdepartementens handelsavdelningar - överens om att vi skall hålla nära kontakt mellan alla nordiska länder under förberedelsearbetet inför GATT-förhandlingarna. Vi kommer att tillskapa en särskild tjänstemannagrupp, som har en representant för varje nordiskt land, således även Danmark.

Herr Dahlén frågade också om man kunde tänka sig att andra länder ingår bland dem som Sverige söker samarbete med. Jag tror att det i dag är för tidigt att uttala sig om huruvida det under själva förhandlingskedan kan uppstå några fastare grupperingar i förhandlingarna. Men under de hittills gjorda förberedelserna har vi haft mycket intima kontakter med vissa länder, t. ex. Canada och Schweiz, som herr Dahlén också

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

nämnde. När Sverige – det kanske förtjänar erinras om det – hösten 1971 som första land tog initiativet till att föreslå snara förberedelser för en ny GATT-runda fick vi snabbt ett kraftigt stöd från flera länder, däribland just Canada och Schweiz, och vi har väl det allmänna intrycket att våra länders inställning till de här frågorna är ganska likartad.

Herr Dahlén uppehöll sig vid behovet av ett utvidgat internationellt samarbete på konjunkturpolitikens område, och jag kan helt dela hans bedömning av detta behov. Herr Dahlén ställde frågan vilken aktivitet Sverige bedriver för att befrämja och förstärka detta samarbete. Enligt vår uppfattning är det naturliga forum vi har OECD. Där finns alla de viktiga industriländerna representerade. Det finns också inslag i OECD som gör att u-ländernas problem beaktas. Inte minst i detta sammanhang är det viktigt.

Sverige är sedan länge medlem i den viktigaste arbetsgruppen inom OECD i detta sammanhang, den s. k. WP3, som har fortlöpande konsultationer med de större OECD-länderna – egentligen tiogruppens länder med viss utvidgning. I den gruppen deltar vi från Sverige aktivt. Vi är många som menar att denna grupp just nu och för den närmaste framtiden har en mycket viktig funktion för att fortlöpande hålla industriländerna informerade om vad som händer i resp. länder på det ekonomiska området, vilka planer vi har när det gäller den ekonomiska politiken och vilka slutsatser vi i vissa avseenden är beredda att dra när det gäller det direkta ekonomisk-politiska samarbetet.

Sedan har Sverige instämt i Rey-rapportens slutsatser om behovet av att förstärka OECD:s roll i dessa sammanhang. Det nämnde också herr Dahlén.

Vi har alltså stött och varit med om att genomföra den reformen inom OECD, att organisationens råd, där alla medlemsländer ingår, skall spela en aktivare roll i de konjunkturpolitiska överläggningarna och i det ekonomiska samarbetet inom OECD över huvud. Det sker dels genom att rådet sammanträder oftare och dels genom att det sammanträder på en högre nivå, med deltagande av representanter från de olika länder som har en direkt medverkan i politikens genomförande och i politikens planering. Sverige representeras på statssekreterarnivå, och en rad andra länder har motsvarande nivå på sin representation. Vi hoppas att det skall leda till att rådets diskussioner och eventuella rekommendationer därmed får en större tyngd än annars.

Jag kommer så till herr Burenstam Linder, som höll ett anförande av något annan karaktär. Jag går förbi hans små försök till skämt i början om att vi nu skall stödja kommunistländernas uppbyggnad med krediter ur AP-fonderna. Herr Burenstam Linder kan ju rimligen inte vara okunnig om att exportaffärer sedan länge skett och också kommer att ske med krediter, även i förhållande till Östeuropa. Jag tror inte att de svenska företag som i dag försöker finna avsättning för sina produkter utomlands och som har mötts av kreditanspråk delar den litet nedlåtande hållning som herr Burenstam Linder försökte inta.

Sedan redovisade herr Burenstam Linder en del i och för sig inte ointressanta funderingar om förutsättningarna för GATT-förhandlingarna. Eftersom han klagar över att han inte av regeringsdeklarationen

fått tillräcklig inblick i hur regeringen tänkte agera, kunde man tro att han själv ville begagna tillfället att ge oss andra en inblick i moderata samlingspartiets tänkande eller åtminstone i herr Burenstam Linders tankevärld i detta avseende. Men om jag fattade rätt, blev hela det långa talets korta mening att GATT-förhandlingarna antingen kan gå bra, dvs. leda till ökad frihandel, eller dåligt, dvs. leda till motsatsen, ökad protektionism. Om en sådan sensationell slutsats råder det naturligtvis inga delade meningar – så kan det gå, si eller så.

Men - och det är väl här herr Burenstam Linder skall vara originell – om GATT-förhandlingarna går bra är också det dåligt – för Sveriges del. Då förlorar vårt avtal med de europeiska gemenskaperna sin mening. Vad herr Burenstam Linder vill är nämligen att vi skall tillhöra vad han kallar ett handelspolitiskt område, där vi tillsammans med våra viktigaste handelspartners skall kunna få hjälp och skydd mot vad som kan hända i en värld som karakteriseras av frihandel på industrivaruområdet.

Jag tror att herr Burenstam Linders tänkande pekar helt fel. Han vill fortsätta att tänka i block som skall stå mot varandra och som skall bedriva olika former av handelskrig. Även i ett system där man inte har tullar drömmer herr Burenstam Linder om att maktspråk skall föras, men med andra metoder – med olika slag av marknadsarrangemang och skyddsklausuler, som han uttryckte det.

Vi har en helt annan inriktning av vår handelspolitik, herr Burenstam Linder. Vi vill lösa problemen genom att nå fram till ett renodlat internationellt system, där handelsblockens betydelse försvinner. Och det viktiga är att vi har många med oss i detta tänkande, både små och stora länder, i och utanför Europa. Vi tänker fortsätta att arbeta i denna riktning. Och vi har förhoppningar om att kunna nå vissa resultat.

Jag vill tillfoga att den rapport från Rey-gruppen som herr Dahlé tydligen har studerat – jag vet inte om den nått fram till herr Burenstam Linders skrivbord – lägger mycket stor vikt vid just det internationellt verkande systemet, med hänsyn till att det faktiskt kommer att finnas en rad små industriländer och länder i utvecklingsvärlden som behöver ett sådant system.

Jag tycker med förlov sagt att herr Burenstam Linder på detta område är litet gammalmodig i sitt tänkande. Jag hoppas på ett visst avancemang i herr Burenstam Linders filosofi på det här området. I varje fall tror jag att utvecklingen har passerat förbi honom. Inte ens inom den europeiska gemenskapen, så högt prisad av herr Burenstam Linder, finns i dag någon majoritet för den sortens tänkande att det nämligen gäller att bibehålla världen i block där vi skall sluta oss samman i framtiden och slåss med andra block. Jag tycker att det är en ovanligt dum idé.

Sedan förde herr Burenstam Linder ett resonemang om valutapolitiken; där hade nog jag väntat mig litet mera av honom. Herr Burenstam Linder är både ekonom och politiker, och det har tydligen fått honom att ställa vissa krav på sig. Som ekonom bör han föredra flytande valutakurser. Som politiker har han känt ett visst behov av att ändå säga att fasta stabila växelkurser är bra. Därför fick vi alltså höra ett anförande där han rekommenderade både flytande och fast växelkurs för Sveriges del. Jag måste säga att det gör inte så mycket vilket herr Burenstam

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Linder rekommenderar just nu.

Herr Burenstam Linder gjorde dock ett par påståenden som jag vill kommentera. Han sade att en rörlig valutakurs skulle göra det lättare att bedriva en kraftfull sysselsättningskapande politik. Hur vet herr Burenstam Linder det? Antag att en mot alla länder fritt flytande växelkurs skulle leda till en kraftig revalvering av den svenska kronan. Är det förenligt med det svenska näringslivets långsiktiga intressen? Skulle det underlätta en sysselsättningskapande politik? I varje fall är herr Burenstam Linder den förste som påstår det. Han har ingen meningsfrände ute i industrin, skulle jag tro, som redovisar den uppfattningen.

Det andra som jag tycker är värt att kommentera är det herr Burenstam Linder sade om Sveriges valutakurspolitik som den nu bedrivs. Han ville skapa intrycket att nu har vi underkastat oss den europeiska gemenskapen. Socialdemokratin – den socialdemokratiska regeringen i varje fall – har gjort en smärtsam omprövning av hela sin EG-politik. Han sade mer eller mindre att vi kommer nu att vara underkastade de beslut som fattas i Bryssel. Jag måste ställa en fråga här, herr Burenstam Linder: Vilka beslut?

Vi fastställde i februari en ny centralkurs för den svenska kronan. Det var ett beslut som avvek från en rad länders, bl. a. ett antal EG-länders. Det är den kursen vi avser att upprätthålla inom den marginal på två och en kvarts procent som kallas för ormen. Det började vi med förra våren, av helt fri vilja, utan att tala med Bryssel, utan att avvakta några speciella beslut. Och varför? Jo, därför att vi fann det förenligt med svensk industris intressen att de kursfluktuationer som kunde förekomma gentemot våra viktiga handelspartners var så små som möjligt. Det är den politiken vi fortsätter med. Vad är det som är nytt i den? Vad har vi bundit oss för?

Det finns ett tillägg till detta, och det är att vi via den svenska riksbanken kan behöva göra vissa kredittekniska operationer med andra centralbanker. Det har vi också gjort många gånger tidigare, när man har behövt intervensera men saknat just den valuta som behövs för interventionen. Jag tycker att herr Burenstam Linder, som i sitt anförande var en så sträng sökare efter klarhet, borde ha gjort ett försök att konkret underbygga alla påståendena om en ny situation för Sverige visavi den europeiska gemenskapen. Dessutom tycker jag att det borde kännas litet vemodigt åtminstone för herr Burenstam Linder att fortsätta tala om den europeiska gemenskapen som det ekonomiska och politiska styrkebältet i Europa, den fasta institution som vi skall ty oss till. Verkligheten är ju att Gemenskapen inte är någon gemenskap när det gäller valutapolitiken, att det inte är i Bryssel besluten fattas längre – i den mån det fattas några beslut – utan efter kontakt framför allt mellan regeringarna i Paris och Bonn. Det är en helt annan gemenskap än den herr Burenstam Linder längtar efter, men det är den som i dag existerar. Det är en realitet, men till den gemenskapen hör inte Sverige.

Slutligen, fru talman, bör det sägas något om det långsiktiga reformarbetet. Läget är att Sverige här samverkar med de övriga nordiska länderna i den särskilda kommitté som har skapats inom ramen för Internationella valutafonden. Jag gick i mitt anförande i regeringsdekla-

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

rationen inte in på de principer efter vilka de nordiska länderna arbetar. Riktlinjerna för den samverkan, de mål vi från de nordiska ländernas sida vill försöka uppnå, angav jag på samtliga nordiska länders vägnar i ett anförande inför Internationella valutafonden vid dess årsmöte i september i fjol. Detta anförande har sedan länge varit publicerat och stått till allas förfogande – även herr Burenstam Linders. Jag ansåg det inte befogat att ta upp kammarens tid med att upprepa principer och ståndpunkter som sedan så länge har varit kända. Ingenting har nämligen ändrats i dessa principer och ståndpunkter sedan de lades fast förra hösten. Vi arbetar de nordiska länderna emellan fortfarande efter dem.

Nu hade herr Burenstam Linder ett eget bidrag till den här debatten, som jag nog tyckte var av det mer besynnerliga slaget. Han vägrade tanken att till Internationella valutafonden överlåta beslutanderätten över växelkursförändringar – låt vara inom vissa gränser. Jag tvingas kalla den tanken för befängd. Den skulle gå en kort och olycklig framtid till mötes om den lades fram i något internationellt sammanhang, det kan jag försäkra herr Burenstam Linder. Men som ett utslag för lusten hos moderata samlingspartiet i allmänhet, och herr Burenstam Linder i synnerhet, att på olika sätt försöka flytta över vårt lands ekonomiska och politiska självständighet till överstatliga organ är idén helt följdriktig.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Handelsministern redogjorde nu för vilken samverkan som sker mellan de nordiska länderna, och jag tycker att det var ett tillfredsställande besked han gav på den punkten. Det man skulle kunna sätta ett litet frågetecken i kanten för är att sådana upplysningar inte har getts i regeringsdeklarationen utan att det var nödvändigt att be om ett klarläggande här i riksdagen. Den informationen hade kryddat regeringsdeklarationen, som behövde några kryddor.

Sedan sade handelsministern, och det tycker jag är väsentligt, att man i förberedelsearbetet inför nästa GATT-omgång har kontakt inte bara med de nordiska länderna. Han nämnde också två av de länder som jag angav som exempel på möjliga partners: Canada och Schweiz, och det tycker jag låter intressant. Vi borde ha vissa förutsättningar att tillsammans med en grupp av länder här verkligen driva gemensamma intressen. Även på den punkten var det tyst i deklarationen.

Det är svårt i internationella sammanhang att alltid veta när initiativ till samordning skall tas. Men på detta område tycker jag det verkar vara ovanligt väl upplagt för att, innan positionerna blir låsta, se till att man har goda kontakter. Därför hoppas jag verkligen att regeringen driver denna fråga med all energi, men givetvis med den diplomatiska takt som fordras i detta sammanhang.

En annan punkt, och där behöver man kanske inte vara fullt så diplomatisk, gäller att försöka åstadkomma en vid opinion – och då menar jag inte bara i vårt land utan i ett större sammanhang – för behovet av internationellt samarbete, att skapa förståelse härför. Regeringen är inte så rädd för att i andra sammanhang spetsa till sina uttalanden, och jag tror att det skulle vara ganska bra om vi mycket kraftfullt markerade att ett internationellt samarbete är nödvändigt för

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

vår egen del men också för att vi skall få stabila konjunkturer i världen så att u-länderna inte råkar illa ut, vilket de gör när vår egen ekonomi går ur led.

Sedan kommenterade handelsministern inte att han i deklARATIONEN hade sagt att vi beträffande valutauppgörelsen bara skall ha arrangemang av sedvanlig karaktär. Jag tror att det vore väldigt allvarligt om vi inte skulle gå vidare. Vi behöver formalisera, för vår egen del för att nå större trygghet men också för att det skulle kunna bli fröet till ett vidare samarbete.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag känner inget behov av att gå i polemik med handelsministern, eftersom våra principiella värderingar i så långa stycken sammanfaller. Jag noterar med intresse handelsministerns meddelande om att de nordiska länderna redan har tagit kontakt på ämbetsmannanivå när det gäller förberedelserna för GATT-omgången. Jag tolkar detta så att regeringen redan har anammat rekommendationen från Nordiska rådet om en gemensam nordisk hållning, där alltså även Danmark skall vara med.

Jag skulle bli tillfredsställd om handelsministern, om detta nu är möjligt, något ville utveckla vilka lösningar som kan tänkas av de svårigheter vi har i fråga om handel med öststaterna. Dessa länder är ju oerhört beroende av kreditvillkoren, och som ett litet land har vi inte samma möjligheter som de stora staterna att hävda oss när det gäller att ge mjuka krediter. Jag antydde därför att vi inom ramen för OECD borde försöka verka för en internationell samordning och likvärdiga kreditvillkor. Jag tror att det skulle kunna leda till att varans kvalitet och pris blev mera avgörande för handeln än kreditvillkoren, vilket skulle vara värdefullt för Sverige som en avancerad industrination.

Jag har heller inget behov av att polemisera mot herr Burenstam Linder. Jag tror att debatten kommer snett om vi drar för långtgående slutsatser av Parisuppgörelsen. För det första gäller den inte alla EG-stater, och för det andra är den en helt annan sak än det långtgående monitära samarbete som planeras inom hela EG-området. Parisuppgörelsen är en temporär uppgörelse, som jag har tillåtit mig att karakterisera som en informell anknytning till en del av det valutapolitiska blocket inom EG.

Slutligen är jag personligen mycket glad över den principiella syn som handelsministern kort gav uttryck för när det gäller handelsblocken, nämligen att vi hoppas att de – även om vi känner till alla svårigheter – på sikt försvinner. De kan inte vara något slutmål, det har jag alltid personligen hävdat i debatten om EG, utan slutmålet måste vara en successiv frigörelse av handeln globalt, vilket skulle vara till gagn särskilt för u-länderna.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Handelsministern gör gällande att han vill spara tid åt kammaren genom att göra en ganska intetsägande regeringsdeklARATION. Jag kan inte se att man sparar någon tid, men däremot blir det nästan omöjligt för motdebattörerna att framföra synpunkter. Statsrådet kanske

Onsdagen den
21 mars 1973*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

är medveten om att jag nu har tre minuter på mig för att komma med kommentarer i de långa avsnitt, där herr Feldt kom med kompletterande ståndpunktstaganden. Varför inte sätta in dem i en regeringsdeklaration och ge en meningsfull utgångspunkt för dem som här skall framföra sina åsikter. Det är ett minimikrav på en regering att gå till väga på det sättet.

Jag har inte skämtat om exportkrediter. Dem skall man absolut inte skämta om. Däremot har jag i allra högsta grad lyft på ögonbrynen sedan jag i Örebro-Kuriren kunnat läsa att herr Sträng i ett tal i Örebro har sagt att man skall börja sätta AP-fondernas pengar på spel för exportkrediter till östländerna.

Jag har absolut inte, herr Feldt, förespråkat några handelsblock. Däremot är jag i stånd att iaktta verkligheten och se att den inbjuder till vissa funderingar, som jag gärna skulle se att handelsministern bekvämade sig till att göra i den regeringsdeklaration som har lagts fram. Det fordras en riskbedömning inför de nya handelspolitiska perspektiven.

När det gäller valutapolitiken var herr Feldt väldigt raljerande över vad jag hade sagt. Jag kan bara påminna om att i samband med att den svenska kronan skrevs ner för någon tid sedan framförde vi från moderat sida synpunkter, som har verkat betydligt mera hållfasta än de som regeringen har gjort sig till tolk för.

Det är viktigt att försöka bedöma hur framtiden kommer att gestalta sig med hänsyn till de starka kraven på ökat internationellt samarbete. Vad innebär fackföreningsrörelsens nya Europaorganisation, och vad innebär kraven på att kunna säga någonting beträffande de multinationella företagen? Allt detta kommer att kräva mera samarbete. Det är en verklighet som tränger sig på. Det finns för- och nackdelar i den, herr Feldt, och det fordras att en handelsminister i en regeringsdeklaration yttrar sig om vad som händer. Det är däremot obehövt att en handelsminister försöker raljera genom att säga att Rey-rapporten nog inte har trängt fram till herr Burenstam Linder. Jo, den har trängt ända hit till talarstolen för närvarande. Jag har självfallet tagit del av den.

Jag framförde vidare synpunkter om en tänkbar möjlighet när det gäller valutaöverenskommelserna. De var befängda, sade herr Feldt; de skulle inte överleva ett ögonblick om de framfördes i ett seriöst sammanhang. Men de finns framförda i ett föredrag, hållet inför Per Jacobson Foundation, nära knuten till IMF. Vad mera är, herr Feldt, de finns kommenterade i positiv anda av ordföranden för den kommitté som håller på att gå igenom förutsättningarna för det nya valutasystemet, nämligen Mr. Morse.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Såväl handelsministerns deklaration som hans andra anförande föranleder en reflexion.

Jag tycker nämligen att regeringens beskrivning av valutakrisen något liknar kommunicéer från hälsovårdsmyndigheterna om en influensa-epidemi. Man beskriver var den brutit ut, vilka verkningar den kan få för vårt land och i någon mån hur vi skall bete oss, men inget sägs om orsakerna.

Visst finns det också likheter genom att både influensan och

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

valutakrisen är sjukdomssymtom. Valutakrisen är symtom på ett sjukt kapitalistiskt samhälle. Men när regeringen blundar för att valutakrisen i hög grad beror på USA:s krig i Indokina, blir också huskurerna något märkliga. I själva verket får vi vara med och betala följderna av USA:s krig i Vietnam och andra länder.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi under en rad år ställt krav på en annan politik. Vi har krävt, och kräver fortfarande – en annan handelspolitik, som leder till att Sverige inte blir handelspolitiskt beroende av ett fåtal stater, definitivt slut på alla stödköp av dollar och andra sådana aktioner med konstgjord andning för det utlevade valuta-systemet – aktioner som får betalas av det arbetande folket –, en allsidig sammansättning av valutareserven, så att beroendet av en valuta hävs, utträde ur Världsbanken – en organisation som ju stärker imperialismens och främst USA:s och dollarns roll. Verkställs dessa krav, menar vi, minskar också beroendet av USA och dollarn eller av andra imperialistiska stater, och det anser vi vara av mycket stor betydelse.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Jag har verkligen inte mycket att tillägga i den här debatten. Till herr Dahlén kan jag säga, när det gäller de där kryddorna som han tyckte sig ha lockat fram genom sitt inlägg, att han väl kan vara tillfredsställd med det; det betyder att det trots allt blev någon debatt oss emellan.

Beträffande arrangemangen mellan centralbankerna kan jag nämna att när vi säger "av sedvanlig karaktär" så menar vi nog att det icke utesluter formella överenskommelser mellan centralbankerna. Men däremot utgår vi från att arrangemangen skall ha den innebörd som kreditöverenskommelser mellan centralbankerna normalt har. Det finns inte en önskan från oss och inte heller, tror jag, från de övriga deltagande ländernas sida att göra centralbanksavtalen till någonting annat.

Jag kan svara herr Antonsson att när det gäller försöken att internationellt samordna de kreditvillkor som olika länder ger i samband med exportaffärer så har Sverige tagit initiativ till en diskussion om de frågorna i OECD, och det arbetet har alltså inletts. Det betyder inte att jag kan utlova några snabba och effektiva resultat. Snarare är jag ganska pessimistisk om möjligheterna att få till stånd – snabbt i varje fall – internationella överenskommelser på det här området som också slår igenom i den praktiska politiken. I dag är tendensen snarare den motsatta – att den här konkurrensen med kreditvillkoren växer och ger allt yvigare utslag.

Fru talman! Herr Burenstam Linder var uppe här och var arg en stund på mig. Jag hade kanske litet svårt att få både sammanhang och innehåll i det han sade. Det var två ting jag fäste mig vid. Det ena var att regeringen i en deklaration skall lämna alla de synpunkter varav kummarens ledamöter i allmänhet och herr Burenstam Linder i synnerhet är intresserade. Det är, som herr Burenstam Linder kanske ändå förstår när han har lugnat ned sig, en omöjlig sak. De här principerna som de nordiska länderna står bakom och som alltså har varit offentliga, tror jag, snart ett halvår, tillhörde det som jag inte ansåg att det fanns utrymme

för, helt enkelt av detta skäl.

Sedan tar vi förvisso hänsyn till att verkligheten förändras. Det är bl. a. det som har lett den svenska regeringen till att i fråga om valutapolitiken inta den hållningen att vi får bedriva den självständigt. Vi får göra våra egna bedömningar, vi skall hitta de lösningar som är möjliga i varje situation. Vad herr Burenstam Linder egentligen efterlyste var att jag skulle binda mig för konkreta ställningstaganden till hur denna valutapolitik skall bedrivas – det var i varje fall ett sätt att tolka honom när han var så misslynt med vad jag sade både i deklARATIONEN och efteråt. Men det kan vi inte göra därför att verkligheten är föränderlig. Vi har vissa grundläggande principer, och den första och avgörande är att försöka behålla fasta valutakurser till så många länder som det är praktiskt möjligt.

Sedan – och det är den andra punkten – påstod herr Burenstam Linder i allra sista andetaget att herr Morse var anhängare av de idéer beträffande valutafondens roll i framtiden som herr Burenstam Linder förde fram. Herr Morse är alltså ordförande i den ställföreträdargrupp som 20-kommittén i valutafonden har tillsatt. Han är en tjänsteman i den engelska centralbanken men fungerar nu som heltidsarbetande ordförande.

Detta skulle alltså ha ägt rum i något officiellt dokument från herr Morses sekretariat. Jag kan bara säga till herr Burenstam Linder att jag har studerat dessa dokument, och jag har inte hittat några positiva omdömen om tanken att de enskilda länderna skall föra över besluten om valutakursförändringar till valutafonden. Såvitt jag vet finns det heller inte något land i den här kretsen som fört fram den synpunkten. Att det ägt rum vid en föreläsning det håller jag däremot alls icke för uteslutet. Det hålls så många föreläsningar om så många saker.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag noterar med tillfredsställelse att handelsministern inte utesluter att man gör formella överenskommelser om det valutasarbete som man nu i stort sett muntligt har blivit överens om. När man vill gå vidare tror jag att det är bra att visa på att här finns överenskommelser. Dessutom är det givetvis tryggare om man har papper på saken.

Vi är ju verkligen inställda på där har vi alltså inga delade meningar – att man måste försöka att få ett vidgat internationellt samarbete i valutafrågorna. Då tror jag att det är bra att man kan visa på att en sådan här grupp har kommit överens.

Det kommer ju inte att vara det slutliga målet som man uppnår i de här förhandlingarna. Det är jag helt medveten om. Men ju mer intresserad man är av att gå vidare här desto mera borde man satsa på att försöka få överenskommelser som på något sätt kan peka på framtida utvecklingsmöjligheter.

Jag tycker att man också skulle undersöka om inte centralbankerna kunde åstadkomma ett system som gav ökade möjligheter till kontroll av icke önskvärda valutatransaktioner. En hel del av dessa har ju ställt till så mycket besvär för alla länder på senaste tiden.

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Handelsministern var bekymrad över att jag lät så förtörnad. Det kanske jag gjorde. Men jag tycker att det finns en viss anledning att vara förtörnad när handelsministern inte lägger fram en regeringsdeklaration som ger en bättre utgångspunkt för en meningsfull debatt. Han hänvisar bara till att han för några månader sedan höll ett anförande. Det är väl så allmänt bekant, så det behöver jag väl inte närmare redovisa, menade handelsministern. Det kan väl inte vara det riktiga sättet att behandla Sveriges riksdag. Det är inte jag som är förtörnad, utan snarare den svenska opinionen som bör känna sig illa berörd av denna typ av likgiltighet inför en utrikesdebatt.

På tal om växelkurserna och i vad mån en sådan här läsning är bra eller inte så sade herr Feldt i radions Eko i samband med en EEC-diskussion för ett eller annat år sedan bl. a. att det finns två ting som det var svårigheter med när det gäller EEC. Det ena var låsningen av växelkurserna. Den krymper handelsfriheten när det gäller valutapolitiken.

Ja, här har tydligen verkligheten förändrats. När det börjar bli svårigheter finner man att det är bäst att ändå söka den typ av närmare samarbete som vi tidigare icke tyckte vara behövligt. Och, herr Feldt, nog är det väl så att det finns rejält många som herr Feldt lyssnar till som sagt att en aktivare sysselsättningspolitik skulle kunna drivas bättre inom ramen för rörliga växelkurser än inom ramen för en fast växelkurs som är fixerad vid en icke lämplig nivå. Där är vi kanske för närvarande i Sverige, men jag vill inte närmare gå in på den saken, därför att det ju inte precis tillhör den typ av bedömningar som man bör göra i sådana här sammanhang.

Det är riktigt, herr Feldt, att det hålls många föreläsningar, men det här var inte vilken föreläsning som helst utan en föreläsning hålles inom The Per Jacobson Foundation, som ju är IMF närstående. Vidare var det alltså Mr. Morse som kommenterade denna föreläsning och kommenterade den i välvilliga ordalag. Det var därför som jag tog det som exempel på en typ av spörsmål, som man kanske kunde vänta sig att en regering som avger en regeringsdeklaration i dessa dagar skulle kunna ta upp till någon sorts begrundande. Jag begär inte att ni skall ställa er bakom den här linjen, jag har inte själv ställt mig bakom den, men jag tog detta som exempel på att regeringen har en skyldighet att redovisa ett tänkande.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Låt mig helt kort säga att om det hade varit så, att de principer för det långsiktiga reformarbetet, som vi arbetar efter tillsammans med de andra nordiska länderna, avvek från den valutapolitik som Sverige nu i ett par årtionden har fört, om det alltså hade varit nya principer, hade det verkligen varit angeläget att få dem redovisade och diskuterade här. Men det är precis dessa principer som ligger bakom de valutapolitiska beslut som regeringen och riksbanken har fattat under de senaste veckorna och som vi också kommer att följa i framtiden.

Rörliga växelkurser kan vara bra. Ja förvisso, om man alltid kan få dessa växelkurser att bli sådana att de leder till exakt de ekonomisk-politiska mål som man ställer upp. Men problemet är ju att det inte alls är

säkert att det går så. Om herr Burenstam Linder nu lyssnar ett ögonblick bör han tänka på hur det gått för Canada, ett land som nu har haft rörliga växelkurser i tre fyra år och som har 5 procents arbetslöshet. Det har inte gått för Canada att med rörliga växelkurser få den där resurs- och sysselsättningsskapande politiken. Storbritannien har bedrivit rörlig växelkurspolitik ett bra tag, och det är svårt att där se några resultat i vad gäller sysselsättningen. Det betyder inte att man inte i ett annat läge kan uppnå resultat – under idealiska förhållanden där man alltid kan få växelkursen att bli sådan att det blir fullt resursutnyttjande. Det är bara det att det är så förtvivlat svårt att uppnå detta, om man låter marknadskrafterna, tillgång och efterfrågan, från dag till dag och månad till månad, styra kursen. Det är här jag tror ekonomerna felbedömer problemet på en väsentlig punkt. Rörlig växelkurs betyder att det är dagsläget som bestämmer kursen, medan företag skall göra investeringar och fatta produktionsbeslut som avser en ganska avlägsen framtid. Då kan växelkursen vara en helt annan. Graden av fasthet är därför av mycket stort värde för företag som måste planera långsiktigt, och det är väl också därför det svenska näringslivet säger att så fasta växelkurser som möjligt, så realistiska växelkurser som möjligt, är i deras intresse.

Sedan tror jag det bätar föga att vi byter ytterligare synpunkter om vad som sades i den där föreläsningen i The Per Jacobson Foundation. Jag vill bara säga till kammarens ledamöter, och det har de naturligtvis redan begripit, att om Internationella valutafonden arrangerar en föreläsning betyder det icke att den godkänt vad som sägs i föreläsningen. Det var också intressant att höra att herr Morse den gången uttalade sig som privatperson och inte som ordförande i 20-mannakommitténs ställföreträdarkrupp.

Herr utrikesministern WICKMAN, som meddelat att han i samband med denna debatt i ett sammanhang ämnade besvara dels fru Dahls (s) den 11 januari framställda interpellation, nr 1, angående händelseutvecklingen i Indokina, m. m., dels herr Hermanssons (vpk) den 11 januari framställda interpellation, nr 7, om åtgärder för att uttrycka solidaritet med det vietnamesiska folket och dels herr Antonssons (c) den 24 januari framställda interpellation, nr 21, till herr statsministern, om en internationell återuppbyggnadsplan för Vietnam, erhöll ordet och anförde:

Fru talman! Herr Hermansson har i en interpellation till mig ställt följande frågor:

”Är regeringen beredd att omedelbart bryta alla förbindelser med Saigonjuntan?

Är regeringen beredd att omedelbart upprätta diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering?

Är regeringen beredd att föreslå en omedelbar kraftig ökning av det materiella stödet till Demokratiska republiken Vietnam och till PRR?”

Vidare har fru Dahl i en interpellation till mig ställt följande frågor:

”Vill herr utrikesministern redovisa den svenska regeringens syn på den senaste tidens händelseutveckling i Indokina samt vid fredsförhandlingarna i Paris?

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbyg-
gnadsplan för Viet-
nam*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Vill herr utrikesministern redovisa vilka åtgärder i syfte att förstärka det folkrättsliga skyddet mot omänskliga och miljöhotande krigföringsmetoder som den svenska regeringen vidtagit eller planerar, inklusive de initiativ som föranleds av den senaste tidens amerikanska terrorhandlingar i Indokina?

Är den svenska regeringen beredd att ta initiativ till internationella aktioner för att stoppa den påbörjade och hotande massakern på de politiska fångarna i Saigonjuntans fångelser?

Är den svenska regeringen mot bakgrunden av de mänskliga lidanden och den svåra materiella förstörelse som de amerikanska bombningarna försakat beredd att ytterligare öka det materiella biståndet till Demokratiska republiken Vietnam och Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering?"

Slutligen har herr Antonsson i en interpellation till statsministern ställt följande fråga:

"Är svenska regeringen beredd att i Förenta nationerna eller andra organ ta initiativ till en samordnad internationell återuppbyggnad för hela Vietnam under medverkan av så många nationer som möjligt?"

Herr Antonssons interpellation har överlämnats till mig för besvarande.

Jag kommer att besvara interpellationerna i ett sammanhang.

Med anledning av herr Hermanssons två första frågor får jag framhålla att det föreligger vissa minimikrav för att Sverige skall erkänna och upprätta diplomatiska förbindelser med främmande stater. Det viktigaste av dessa krav är att det skall finnas statliga myndigheter som faktiskt upprätthåller kontroll över statens territorium och där utövar suveräna befogenheter. Erkännandet innebär inte något godkännande av eventuella krav från den ifrågavarande regeringens sida att representera andra områden än den faktiskt kontrollerar.

När Sverige beslöt erkänna Sydvietnam 1957 hade det samband med behandlingen av frågan om landets upptagande i Förenta nationerna. Erkännandet var knutet till den dåvarande Saigonregeringen. Någon konkurrerande sydvietnamesisk regering gjorde vid denna tid inte anspråk på att företräda landet. Utvecklingen har gjort det oklart i vilken utsträckning Saigonregeringen faktiskt upprätthåller kontroll över statens territorium. Det står emellertid inte i överensstämmelse med svensk praxis att avbryta förbindelserna med en regering förrän dess befogenheter övertagits av en annan regering.

Till följd av utvecklingen i Sydvietnam beslöt regeringen 1967 att den sido-ackreditering i Sydvietnam av den svenske ambassadören i Thailand som dithills förekommit inte skulle förnyas i samband med personbytet på sändebudsposten i Bangkok. Den fortsatta utvecklingen har inte gett regeringen anledning att ändra denna ståndpunkt.

När det gäller upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering (PRR) måste det konstateras att förutsättningar därför inte nu föreligger. PRR utövar obestriddlig kontroll över delar av Sydvietnams territorium. Herr Hermanssons önskemål synes närmast vara att Sverige skall betrakta PRR som företrädare för hela Sydvietnam. En sådan ståndpunkt skulle inte

motsvara det faktiska läget. Om Sverige jämsides med sitt tidigare erkännande av Saigonregeringen även skulle erkänna PRR, skulle detta innebära att Sverige betraktade Vietnam som bestående av tre skilda stater under tre skilda regeringar. Ett sådant synsätt torde inte kunna försvaras i nuvarande läge.

En återförening av Vietnam är önskvärd och utgör en långsiktig målsättning i enlighet med Parisöverenskommelsen om fred i Vietnam, där det talas dels om Vietnams oavhängighet, suveränitet, enheter och territoriella integritet, dels om den sydvietnamesiska befolkningens rätt till självbestämmande. I avvaktan på en återförening är det regeringens förhoppning att Parisöverenskommelsens bestämmelser till fullo skall respekteras. Detta bör möjliggöra bildande av en nationell samlingsregering i Sydvietnam, med vilken Sverige kan upptaga förbindelser på ambassadörsnivå. Vad nu sagts utesluter självfallet inte en fortsättning av de synnerligen vänskapliga informella förbindelser mellan den svenska regeringen och PRR, som uppstått till följd av det svenska folkets starka sympati för den vietnamesiska befrielsekampen. Sådana informella förbindelser upprätthålls i Stockholm och i flera andra huvudstäder. De har i praktiken visat sig fungera väl. De är desto mera angelägna som en betydande del av det svenska bistandet till Vietnam väntas bli kanaliserat till av PRR behärskade områden.

Vad sedan angår fru Dahls fyra frågor får jag beträffande de tre första hänvisa till den i dag avgivna regeringsdeklarationen.

Fru Dahls fjärde fråga liksom herr Hermanssons tredje fråga berör det svenska materiella bistandet till Demokratiska republiken Vietnam (DRV) och Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering (PRR). Med anledning av dessa frågor får jag anföra följande.

Jag har under höstriksdagen liksom i statsverkspropositionen lämnat en redogörelse för vår planering av bistandsinsatser i Indokina. Låt mig nu bara nämna att vi under innevarande budgetår genom att även använda medel som tidigare reserverats för återuppbyggnadsinsatser sammanlagt ställer inte mindre än 190 miljoner kronor till DRV:s förfogande för humanitära insatser.

Regeringen har vidare beslutat stödja återuppbyggnaden av Bach Mai-sjukhuset med ett belopp om högst 10 miljoner kronor. Som jag anfört i årets statsverksproposition har planeringen av utvecklingsbistandet till DRV för budgetåren 1973/74 och 1974/75 utgått från finansiella ramar på 100 respektive 130 miljoner kronor.

Efter den tidpunkt då dessa ramar fastställdes utsattes DRV för förnyade bombningar som åsamkat civilbefolkningen nya lidanden. Mot den bakgrunden kommer regeringen att höja planeringsramarna för budgetåret 1973/74. Beredningen av detta ärende är ännu inte avslutad.

Bistandet till PRR har successivt ökat i omfattning. Hittills under innevarande budgetår har regeringen anslagit 13,5 miljoner kronor för detta ändamål. Beloppet var 3 miljoner kronor under budgetåret 1971/72.

Frågan om ytterligare stöd till PRR övervägs inom ramen för regeringens aktiva planering av ett ökat bistånd till återuppbyggnaden i Indokina. Som anfördes i årets statsverksproposition är regeringen beredd

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
nadsplan för Viet-
nam*

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

att ställa betydande resurser till förfogande för detta ändamål. Planeringen inriktas främst på direkt bistånd samt, i mindre utsträckning, på bidrag till enskilda organisationers verksamhet. Frågan om ytterligare direkt stöd till PRR kommer att kunna tas upp så snart vi vunnit någon erfarenhet av de leveranser som nu planeras.

Jag övergår slutligen till att besvara herr Antonssons fråga.

Som jag redan tidigare haft anledning redovisa för riksdagen har regeringen på ett tidigt stadium verkat för en bred internationell biståndsaktion för Vietnam och övriga Indokina. Vi har varit och är även fortsättningsvis i nära kontakt med berörda internationella organisationer, främst FN och dess fackorgan i detta arbete. Vår strävan är att alla rika länder skall bidra generöst till hjälpen åt alla dem som drabbats av kriget och till återuppbyggnaden. Detta skulle kunna ske inom ramen för en samordnad internationell aktion och med utnyttjande av FN:s sakkunskap på olika fackområden.

En sådan samordnad biståndsaktion måste emellertid utgå från ett antal förutsättningar. Det är naturligtvis helt avgörande att de olika mottagarparterna, dvs. i Vietnam DRV, PRR och Saigonregeringen, önskar se det nödvändiga biståndet förmedlat på detta sätt. Här kommer olika bedömningar av samordningens politiska innebörd att spela en roll. Jag återkommer till denna fråga.

En annan förutsättning för att aktionen skall ge önskat resultat är att den stöds av en bred krets av givarländer, däribland naturligen stormakterna. Det sistnämnda är inte minst nödvändigt för att FN skall ta på sig ansvaret för en samordning.

Vidare måste - vilket vi särskilt betonat från svensk sida - stor vikt fästas vid att de biståndsresurser som ställs till förfogande fördelas rättvist och på ett sätt som bidrar till en normalisering av situationen inom de olika områdena.

I FN har man under de senaste månaderna arbetat med en beredskapsplan för en samordnad internationell biståndsaktion, som snabbt skulle sättas i gång om de angivna förutsättningarna uppfylldes och vissa andra delvis politiska problem undanröjdes. Vi liksom ett antal andra länder har förklarat oss beredda att - på samma grunder - stödja en sådan aktion.

I dag nödgas vi emellertid konstatera att förutsättningarna för en internationell biståndsaktion i FN:s regi knappast tycks föreligga. Detta hänger framför allt samman med att de mottagande parterna själva inte uttalat önskemål om en sådan aktion. Detta innebär också att det för dagen inte är möjligt att inom FN skapa den nödvändiga politiska förankringen av en FN-aktion.

Regeringen anser alltså att efterkrigsbiståndet till de svårt härjade länderna i Indokina är en internationell angelägenhet av första ordningen. Regeringen följer därför även fortsättningsvis frågans utveckling med största uppmärksamhet. Vi är självfallet beredda att ta initiativ till stöd för en FN-aktion syftande såväl till omedelbara humanitära insatser som till att underlätta mottagarnas ansträngningar att bygga upp sina samhällen i fred och oberoende så snart de politiska förutsättningarna härför visar sig föreligga.

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
ningsplan för Viet-
nam*

Herr ZACHRISSON (s):

Fru talman! Jag ber att på fru Dahls och mina egna vägnar få tacka utrikesministern för svaret på interpellationen.

Den överenskommelse om vapenvila som parterna i Vietnamkonflikten kommit fram till i Paris är självfallet ett mycket viktigt steg mot rättvisa och fred i ett ohyggligt krigsdrabbat område av världen. Överenskommelsen är, som flera har sagt, en framgång för det vietnamesiska folket men också en framgång för en fredlig och vaksam världssopinion, som förenat människor över hela världen i en fördömmelse av den amerikanska aggressionen och givit stöd åt vietnamesernas befrielsekamp.

Men även om en överenskommelse alltså har nåtts, tror jag att de flesta av oss upplever att hoppet om fred i Vietnam är osäkert. Ett egentligt fredsavtal föreligger inte. Det är först om avtalet fullföljs av alla parter som fred kan uppnås. Därför är det så viktigt att världssopinionen noga följer utvecklingen i Vietnam, särskilt i Sydvietnam, där framför allt Thieu-regimen enligt mera objektiva källor på väsentliga punkter inte fullföljer avtalet.

För övrigt bär vi sedan decennier med oss minnet av hur fredshoppet har dykt upp vid horisonten men sedan mycket snabbt visat sig vara en hägring. Bittrast är naturligtvis det grymma minnet av de brutala julbombningarna i december förra året.

En av frågorna i interpellationen gäller vilka åtgärder man kan vidta för att förstärka det folkrättsliga skyddet mot omänskliga och miljöhotande krigföringsmetoder av den terrortyp som amerikanerna använt i Vietnam. Det skulle i och för sig vara intressant att ge kammaren en redogörelse för hur denna förstörelse ser ut, men jag skall inte ta tid i anspråk för en sådan ganska omfattande redogörelse som det skulle kunna bli av de fruktansvärda resultaten av dessa bombningar.

Vid det här laget är allmänt känt hur bostadsområden, uthus och skolor systematiskt förstörts i medvetet syfte att sprida skräck och lidande. Resultaten förskräcker och visar att de nuvarande folkrättsliga reglerna inte räcker. Därför måste den svenska regeringen tillsammans med andra länders regeringar envist driva frågan om att förstärka skyddet i framtiden. Jag är glad för de uppgifter som ges i regeringsdeklarationen om vad som sker i FN och Genève. Men denna fråga är för de små staterna av livsväsentlig betydelse, och därför är det viktigt att den drivs med mycket stor kraft.

Den överenskommelse som nu nåtts skulle i princip kunnat nås redan 1954. Den överenskommelse man har träffat bygger nämligen i allt väsentligt på Genèveöverenskommelsen. Nu har alltså också USA och regimen i Saigon undertecknat principen om ett fritt, självbestämmande och återförenat Vietnam. Det är en framgång. Men för att nå fram till det återförenade Vietnam krävs att alla parter respekterar arbetet för fred och återuppbyggnad.

De svåraste avvikelserna från avtalet är vägran från regimen i Saigon att frige fångar, både krigsfångar och politiska fångar, och att tillåta full rörelsefrihet och yttrandefrihet i hela landet. Terrorverksamhet pågår fortfarande i Sydvietnam mot de politiska fångarna. Låt mig parentetiskt

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbyg-
gnadsplan för Viet-
nam*

säga att det på ett sätt är oriktigt att kalla dem politiska fångar. Man har topphuggit ledarskiktet ute i byarna och kommunerna. Det är människor som egentligen inte är politiskt verksamma i den mening som vi normalt lägger in i begreppet, utan de fungerar som något slags sockenledare, som är den vanliga typen av kommunalt ledarskap i Vietnam. Det är de som alltså i hundratusental har satts i de provisoriska fångelser som har upprättats över hela Sydvietnam.

Det är viktigt att detta dokumenteras. Det har skett nyligen i dokument som har publicerats av kommittén för frigivning av politiska fångar i Sydvietnam och av Amnesty International. Jag tycker att också staterna i olika sammanhang, inte minst i internationella organ, bör bidra till att denna dokumentation blir analyserad och grundligt prövad. Det är viktigt att det är fakta som ges men också att dessa fakta, när de blivit kända, verkligen blir spridda genom de internationella organen.

Vi har alla sett i TV hur de amerikanska piloterna efter många års fångenskap har kunnat återvända hem i relativt god fysisk kondition. Samtidigt har vi sett hur FNL och Nordvietnam från Saigonfångelserna har fått tillbaka sina söner, märkta av tortyr och misshandel. I det hänseendet kan naturligtvis inte sista ordet ännu vara sagt. Det är nödvändigt att följa upp undersökningarna om de amerikanska och sydvietnamesiska krigsförbrytelseerna i Indokina genom att undersöka behandlingen av såväl krigsfångar som civila eller s. k. politiska fångar. Samstämmiga och mycket väl bekräftade uppgifter visar att över 200 000 civila sitter i fängelse och hindras från ett naturligt politiskt arbete, och det finns gott om vittnesbörd om tortyr och svår misshandel.

Överträdelser av avtalet när det gäller att hindra människor från att återgå till sina byar och hålla dem fångna i s. k. strategiska byar är ett annat allvarligt hinder för att uppnå verklig fred. Det borde vara självklart att var och en hade rätt att återvända till sin hemby och sina släktingar. Detta brott mot grundläggande mänskliga rättigheter måste beivras genom ett energiskt fördömande från världsoptionen. Rätten att återvända till sin hemby är särskilt betydelsefull för de människor som för sin försörjning är beroende av vad de kan få ut av jordbruk och boskapsskötsel. Vi vet ju att det i denna del av världen finns stora hungerproblem, och i de strategiska byarna, där människor nu är sammanförsta, är de ofta egendomslösa och för övrigt också arbetslösa, medan risfälten ligger i träde i deras hembyar. Det vore därför angeläget att de finge komma hem för att bruka fälten och på det viset bidra till sin egen och andras försörjning.

Det kanske mest allvarliga i det här angreppet på människors rätt att röra sig fritt i Vietnam är egentligen att det så djupt ingriper i det gemenskapsliv som är det normala i det vietnamesiska samhället. Jag tror det är ganska svårt för en västerlänning att föreställa sig vilken roll familjen, slakten och bygemenskapen spelar där. Att hindras från att återvända till den gemenskapen i det vietnamesiska samhället är inte bara ett allmänt polisiärt hinder, utan det är ett hinder mot själva grundvalen för dessa människors livsföring och samhörighet i samhället. Därför är det så grymt.

Men det kanske allvarligaste hotet mot friheten i Vietnam är ändå den

ökning av den halvmilitära personalen i Saigonkontrollerat område som USA har tillåtit sig sedan fredsavtalet trädde i kraft. Officiellt återvände ju den militära personalen hem till Amerika eller till andra amerikanska baser i Sydostasien, men det är samtidigt lika uppenbart att den civila amerikanska närvaron i Sydvietnam – under paramilitära former, så att säga – är i stark tillväxt. Somliga militärer byter bara kläder. Men man kan också se, som tidningen Le Monde i slutet av februari påvisade i en artikel, att det pågår annonskampanjer i USA efter välutbildade tekniker, som kan fara till Sydvietnam för att överta de uppgifter som tidigare sköttes av militär personal. USA utökar vidare kraftigt sin diplomatiska representation i Sydvietnam genom nya konsulat.

Det är av utomordentligt stor betydelse för att verklig fred skall kunna uppnås i Vietnam att också denna halvmilitära personal dras bort därifrån och att denna s. k. civil rådgivning, som gäller på både polis- och fångområdet, på transportområdet och på andra områden, blir genomlyst ordentligt. Men jag är övertygad om att alla länder skulle välkomna överenskommelser om bistånd från USA till samtliga vietnamesiska parter efter en öppen och gemensam förhandling baserad på Parisöverenskommelsen. Däremot är ett ensidigt stöd och erkännande av regimen i Saigon ett hot mot freden i Vietnam. Stormakternas och andra staters regeringar har ett stort ansvar för att garantera överenskommelsen och en fredlig utveckling av den. Det är självklart. Men det är också av vikt att folkrörelser, fackföreningsrörelser, politiska, religiösa och kulturella organisationer, ungdomsorganisationer och kvinnoorganisationer breddar sina aktiviteter för ett materiellt och politiskt stöd åt befolkningen i Vietnam. Inte minst är detta viktigt när Vietnam nu går in i ett återuppbyggnadsskede. Det gäller då att stå kvar vid ansvaret och samhörigheten med folket i Vietnam. Det vore bra, om regeringen på olika sätt ville uppmuntra sådana direkta kontakter mellan Vietnams och Sveriges folk.

I överensstämmelse med den information som getts av regeringarna i DRV och PRR behövs återuppbyggnadsinsatser framför allt på fyra områden. Jag skall inte gå in på dem närmare för de är väl kända. Men jag vill gärna påpeka att det för det första gäller sjukhusen och hälsovårdsutrustningen; den senaste bombningen i Vietnam slog ju ut en mycket stor del av de större lasaretten. Också här skulle jag kunna ge en ganska intensiv skildring av den grymhet, med vilken man har prickbombat åtskilliga av sjukhusen. Men situationen är lika allvarlig i PRR-området. Det glömmes vi lätt därför att informationen därifrån är så begränsad. Sjukvårdssituationen är mycket prekär, och det är därför nödvändigt att man också i PRR-området får snabb hjälp. Jag är tacksam för den markering som detta ges i interpellationssvaret. Det är i varje fall viktigt att man får en sjukvårdsorganisation, som kan klara de allra svåraste fallen.

För det andra är det fråga om utrustning till skolor och universitet. Det gäller särskilt laboratorieutrustning, visuella hjälpmedel och annan undervisningsmateriel. För det tredje gäller det stöd till bostadsproduktion i storstäder och i de tusentals sönderbombade byarna i Nord- och Sydvietnam. Vi skall komma ihåg, att hjälp behövs inte bara i Hanoi och

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
nadsplan för Viet-
nam*

Nr 48

Onsdagen den
21 mars 1973

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Ang. händelseut-
vecklingen i Indo-
kina, m. m.*

*Om åtgärder för att
uttrycka solidaritet
med det vietname-
siska folket*

*Om en internatio-
nell återuppbygg-
nadsplan för Viet-
nam*

Haiphong som tidningarna mest har skrivit om. Det finns åtskilliga städer med 100 000 invånare, alltså av nästan Örebros och Malmös storlek, ute på den vietnamesiska landsbygden som har blivit totalt utplånade. Där är naturligtvis förhållandena också utomordentligt allvarliga och hjälpbehovet enormt stort, framför allt på bostadssidan.

Det skulle också vara mycket att säga om det behov av råvaror på olika områden som man har i Vietnam, men jag skall nu inte ta upp tiden med detta. Vi kommer längre fram, antar jag, att föra en biståndsdebatt.

De bägge vietnamesiska regeringarna i DRV och PRR har uttryckt intresse av bilaterala överläggningar med en rad länder för att få till stånd gemensamma insatser för återuppbyggnaden. Herr Antonsson har tagit upp vikten av att få i gång internationella aktioner, och jag delar gärna den inställning som också kommit till uttryck i svaret att det är väsentligt att sådana aktioner genomförs. Men de är långsiktiga och de tar tid. Det är viktigt att man snabbt kan ta upp överläggningar direkt mellan en rad länder och de vietnamesiska myndigheterna för att få i gång återuppbyggnaden. Men jag vill upprepa att också där är kulturutbytet mellan länderna av stor betydelse. Fackföreningsrörelser, ungdomsorganisationer och andra grupper skulle aktivt kunna möta motsvarande grupper i Vietnam. Det väsentligaste är att återuppbyggnadsarbetet får ske i enlighet med de prioriteringar som vietnameserna själva har angivit.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen samt behandlingen av på föredragningslistan upptagna två gånger bordlagda utskottsbetänkanden skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 3 Interpellation nr 61 om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget vid ASSI:s industri i Karlsborg, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LÖVENBORG (vpk), som yttrade:

Fru talman! Statens skogsindustrier spelar en viktig roll för sysselsättningen i Norrbotten, och i dagens läge är många tusen människor i detta län direkt eller indirekt beroende av ASSI:s verksamhet. Det är därför också naturligt att planer på driftsinskränkningar, permitteringar och bristande långtidsplanering väcker oro hos de arbetande. Man har ännu i färskt minne nedläggningen i Båtskärsnäs, det som hände i Törefors, för att nu inte tala om händelser längre tillbaka i tiden.

När det gäller ASSI:s industri i Karlsborg har man under den senaste tiden kunnat notera en växande osäkerhet bland anställda och andra. Man har noterat ASSI-ledningens ovilja att satsa på en utbyggnad av hamnen. Det har av många arbetare uppfattats som en strävan att strypa åt ASSI:s verksamhet i Karlsborg och som en inriktning mot en centralisering av verksamheten i vidare bemärkelse.

De permitteringsvarsel som nyligen mötte arbetarna vid Karlsborgs såg har inte gjort saken bättre. 150-talet man fick som bekant besked om att permitteringar måste företas på grund av timmerbrist. Företagsledningen anför som förklaring bristande leveranser från skogsbolagen, vilka i sin

tur skulle bero på ogynnsamma vintervägsförhållanden i skogarna. Skogsbolagen uppger sig emellertid ha uppfyllt sina leveransåtaganden.

På arbetarhåll har man svårt att godkänna företagsledningens resonemang utan anser i stället att det handlar om bristande planering. Åtskilligt talar för att så är fallet. Industrin måste självklart ha möjligheter att gardera sig med en bättre lagerupbyggnad. Det kan inte vara rimligt att man i så hög utsträckning, som här tycks vara fallet, är beroende av leveranser direkt från stubben till industrin. Då måste det vara fel på långtidsplaneringen.

Talet om virkesbrist i Norrbotten är svårt att få grepp om, eftersom man även på experthåll har skilda meningar därom. Men resonemanget och inträffade händelser aktualiserar åter frågan om den industriella inriktningen.

Det handlar också om samordningen mellan den statliga träindustrin och domänverket. Nu är ASSI, som inte förfogar över egna skogar, beroende dels av domänverket, dels i hög grad av privata skogsbolag. Det rimliga vore en samordning mellan ASSI och domänverket, så att domänverket svarar för den helt dominerande delen av ASSI:s råvarubehov. Ämnet har många gånger tidigare diskuterats, men allt talar nu för att samordningen på ett avgörande sätt måste förbättras.

När det gäller råvarutillgångarna måste man också beröra frågan om ett bättre nyttiggörande av lövskogsbeståndet, som i vissa delar av länet uppgår till 30 procent av skogstillgångarna. Efterfrågan på björk som husbehovsbränsle har undan för undan minskat. Det är ett förhållande som betyder värdereducering för skogsägarna men också att arbetstillfällena minskar. Det som nu sker i Norrbotten är inte att man försöker nyttiggöra sig björk och annat klenvirke. I stället lägger man ner stora pengar för att på olika sätt minska björkbeståndet utan industriellt nyttiggörande.

Undersökningar har visat att den totala kvantiteten lövskog är mycket stor, och mot bakgrund av det nuvarande talet om virkesbrist finns det all anledning att aktualisera frågan om lövvedsmassaframställning vid Karlsborgsindustrin. Massan från en halvkemisk fabrik torde främst kunna användas för framställning av finpapper och tidningspapper. Ett bättre utnyttjande av björktillgångarna skapar inte bara sysselsättning vid den direkta fabrikationen utan får även stor betydelse för skogsarbetersysselsättningen. Det står vidare klart att man för att trygga Karlsborgsindustrins framtid och ge möjlighet till expansion måste gå in för en ökande förädlingsgrad. Inom ramen för ASSI:s verksamhet är det nödvändigt att staten söker utveckla helt nya linjer inom skogsproduktförädlingen. Den ensidiga utvecklingen inom ASSI:s industrier, som är markant bl. a. i Karlsborg, måste brytas med hänsyn till behovet av ökad sysselsättning, den internationella konkurrensen samt den nuvarande produktionstypens väldiga råvarubehov.

Det är en rad frågeställningar som tränger sig på, och oron inför framtiden bland de arbetande i Kalixbygden är helt befogad. De har rätt att få klart besked om orsaken till den nuvarande situationen, hur regeringen ser på industrins framtid och om man är beredd att lägga fram en långtidsplan som skapar trygghet inte bara för nuet utan även för

Onsdagen den
21 mars 1973

framtiden.

Mot bakgrund av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få ställa följande frågor:

1. Överväger statsrådet några åtgärder i syfte att förbättra sysselsättningsläget vid ASSI:s industri i Karlsborg, såväl i fråga om förbättrad produktionsplanering på kort sikt som inriktning mot ökad vidareförädling i syfte att trygga den framtida utvecklingen av denna industri?

2. Föreligger planer på ett bättre tillvaratagande av regionens lövvedstillgångar, exempelvis genom anläggandet av en björkvedsmassafabrik i anslutning till ASSI:s industri i Karlsborg?

3. Hur ser statsrådet på frågan om behovet av en förbättrad samordning mellan ASSI och domänverket?

Denna anhållan bordlades.

§ 4 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner:

Nr 53 angående bidrag till viss busstrafik, m. m.

Nr 67 angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.

§ 5 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Fru SÖDER (c), som anförde:

Fru talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:45 med förslag om allmän tandvårdsförsäkring, m. m. och Kungl. Maj:ts proposition 1973:50 angående medlen i den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten m. m. måtte med hänsyn till ärendenas omfattning utsträckas till första plenum efter onsdagen den 4 april.

Jag tillåter mig dessutom hemställa att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:46 angående utformningen av beskattad sjukpenning, m. m. måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter lördagen den 31 mars.

Denna hemställan bifölls.

§ 6 Kammaren åtskildes kl. 17.57.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert